

204276
SAYI : 45

2002 / 3
FIYATI: 2.500.000 TL

ISSN 1301 - 6784
TEMMUZ - EYLÜL 2002

საქართველოს
გაზეთთა
კავშირები

çveneburi

KÜLTÜREL DERGİ

ჩვენებური
კულტურული ჟურნალი

www.chveneburi.net

- * yazarlar
- * ziyaretçi defteri
- * ilan sayfası
- * resim galerisi

ve birçok konu ile yayında
ziyaret ettiniz mi?..

Chat Adresiniz :

Server : irc.dal.net

Channel : #Chveneburi

çveneburi Kültürel Dergi

ISSN 1301-6784
Temmuz-Eylül 2002 Sayı: 45
(Üç Ayda Bir Yayınlanır)
TOTAL MÜSAVIRLIK VE MÜMESSİLLİK
LIMITED ŞİRKETİ adına

Sahibi ve Sorumlu Müdürü
Osman Nuri MERCAN

Yayın Kurulu
Davut KAPTAN, Erdal KÜÇÜK (TSIVNARIDZE),
M. MUAZZEZ, Osman Nuri MERCAN,
İbrya ÖZKAN, Uğur TANIYAN (ZUBIENTİ),
Mustafa YAKUT, Abdullah ZORLU (ZOİDZE),

Bu Sayıda Katkıda Bulunanlar

Erol ALTIN, Ali ALTUN,
Gıorgi ANÇABAŞI, Melvili ARTVINLI,
Taner ARTVINLI, Selim DURSUN, Selman
DURSUN, Mehmet Bülent Uludağ (İMALADZE),
Otar İMEDAŞVILI, Arzu KAMACI, Oğuz
MEDETOĞLU, Osman Nuri MERCAN,
Tamaz NADAREİŞVILI, Erol KÜÇÜK,
Mamiya PAĞAVA, Keşver RUHI, İbrya
ÖZKAN, Ender SAVCIN, Valeria SİLOGAVA,
Nodar ŞENGELİA, Şenol TABAN (kapak resmi),
Mustafa YAKUT, Erol YILDIR,
Tea ZAKARAŞI, Uğur ZUBIENTİ.

Yazışma Adresi
İlaskargazi Caddesi Simge Apt. No: 59 Kat: 6
D. 5 Harbiye - İstanbul
Tel: (0212) 231 79 28 - 233 56 82
Faks: (0212) 246 02 27
İnternet Adresi: <http://www.chenevuri.net>
e-mail Adresi: chenevuri@chenevuri.cjb.net

Fiyat
2.500.000 -TL (KDV Dahil)

Dağıtım
DDP ve DÜNYA

Abone
ABONET
Tel: (0212) 222 83 32 - 222 72 06 - 210 01 10
Faks: (0212) 222 27 10
e-mail: abonet@abonet.net

Dizgi
Erdiz Masaüstü Yayıncılık
Tel: (0212) 511 57 68

Ofset Hazırlık
Ram Ajans
Tel: (0212) 613 62 01

Baskı
Raman Ofset

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu ya-
zarına aittir. Gönderilecek yazılar daktilo edil-
miş olmalı; derleme ve çevirilerde kaynak be-
lirtilmeli; çeviri yazılar orijinalıyla birlikte
gönderilmelidir.

İçindekiler

GÖRÜŞ - DÜŞÜNCE

Acara Özerk Cumhuriyeti'nde Kültürel ve Dinsel Etkileşimlere Sosyolojik Bakış	2
<i>Dr. Mehmet Bülent ULUDAĞ</i>	
Abhazy Soykırımında Rusya'nın Rolü	7
<i>Tamaz NADAREİŞVILI</i>	
Macahell'nin Gerçek Sorunları ve Çözüm Yolları	13
<i>Selman DURSUN-Selim DURSUN</i>	
<i>Erol KÜÇÜK-Erol ALTIN</i>	
Dil Öğrenmenin Yan Faydaları	15
<i>Uğur ZUBIENTİ</i>	

SÖYLEŞİ

Ben Sarp'ı "Bizim Bertin Duvarımız" Olarak Nitelendiriyorum	17
<i>Osman Nuri MERCAN</i>	
Sami ve Mehçure Karaören ile Gürcü Kültürü Üzerine Söyleşi	21
<i>Mustafa YAKUT</i>	

TARİH

Kars ile Anı Gürcü Epigrafisi	26
<i>Valeria SİLOGAVA</i>	
İranlı Gürcüler	32
<i>Ender SAVCIN</i>	

ETNOĞRAFYA - FOLKLOR

Parhal Adı Üzerine	33
<i>Taner ARTVINLI</i>	
Gürcüler'de Halk Dansları - 7	34
<i>Oğuz MEDETOĞLU</i>	
Kafkasya Araştırmaları Grubu Çalışmaları	35
<i>Erol YILDIR</i>	
Köye Çıkmak	37
<i>Keşver RUHI</i>	
Nerede Arayalım Amiran'ın Cavakht'i'ni?	40
<i>Mamiya PAĞAVA</i>	
Türkiye'deki Gürcü Köyleri - 22	41
<i>İbrya ÖZKAN</i>	

EDEBİYAT - SANAT

Şiirler	42
<i>Terenti GRANELİ</i>	
Öyküler: Metro Durağı "Ağmeteli Tiyatrosu"	42
<i>Guram ODİŞARİA</i>	

GÜRCÜCE

Lazca-Megrelce-Gürcüce-Türkçe Sözlük	43
Bulbuls Yubile (Masal)	43
HABERLER - BASINDAN	44

Acara Özerk Cumhuriyeti'nde Kültürel ve Dinsel Etkileşimlere Sosyolojik Bakış

Dr. Mehmet Bülent ULUDAĞ

(Mihail HMALADZE)

A) Acara Bölgesinin Özerk Statüsünün Oluşumu

Acara Özerk Cumhuriyeti'nin kurulmasına temel oluşturan etmen Türkiye ile Rusya ve Gürcistan Sovyet Cumhuriyetleri arasında 1921 yılı içinde yapılan Moskova ve Kars anlaşmalarıdır. TBMM Hükümeti bu bölgeyi ülkesine dahil etmek istiyordu. Bunun temel nedeni ise Ruslarla olan 1878 savaşında kaybedilen Elivye-i Selasiye, yani "üç villa-yet" in yeniden kazanılması konusundan kaynaklanıyordu. 1878 Berlin Anlaşmasının yapıldığı dönemde Kafkasya'da bağımsız ulus devletler yoktu. Ama 1918 sonrasında yeni yapılar oluşmuştu. Bu na rağmen bu bölge kırk yıllık bir Rus egemenliğinden sonra Bolşevik hükümetle 3 Mart 1918'de yapılan Brest-Litovsk Barış Andlaşması sonunda yeniden Türk ülkesine katılmıştı. Fakat bu anlaşmanın uzun süreli uygulanamaması ve Osmanlı'nın yenilgisiz 1914 sınırını da gerisinde sonuçlara yol açmıştı. TBMM'nin 1920 sularından itibaren doğu cephesinde yoğunlaştığı askeri inişiyatifler sonunda sadece bu bölge sınırlar dışında kalmıştı. Ayrıca Şubat 1920'de kabul edilen Misak-ı Milli belgesinde de bölge Batı Trakya ve Musul'la birlikte anılıyor ve burada plebisit yapılması gereği üzerinde duruluyordu.

Stratejik nedenler Ankara hükümetinin Bolşevik Rusya'yla uzlaşmasını gerektiriyordu. Bu yönde Ankara'da TBMM'nin açılışının hemen sonrasında görüşmeler ve Moskova'ya ziyaretler başlatıldı. Anlaşmaya varılması için karşılıklı tavizler konusu ortaya çıkmıştı. Rus tarafının Doğu Anadolu'da Ermeniler lehine toprak talebinden vazgeçmesinin önemli bir engeli kaldırıldı. Ekim-Kasım 1920'de TBMM ordularınca Taşnak Ermeni hükümetine karşı kazanılan başarılar sonrasında Aralık ayında Gümrü Anlaşması yapıldı. Bölgedeki Türk kuvvetlerinin komutanı Kazım Paşa bu tarihte sonra Menşevik Gürcistan hükümetini hedef alarak Gürcü ordularının iki yıldır ellerinde tuttukları Artvin, Çıldır ve Ardahan'ı boşaltmalarını istemişti. Fakat bu dönemde Kafkasya hızlı bir şekilde Kızıl Ordu destekli Bolşevik hükümetlerin kontrolü-

ne girmekteydi. Nisan 1920'de Azerbaycan ve Aralık 1920'de Ermenistan'dan sonra Şubat-Mart 1921'de de Gürcistan'da Sovyet hükümetleri Kızıl Ordu yardımıyla kuruldu. Kazım Paşa Batumî'ye Bolşeviklerle aynı anda girdiyse de ancak bir kaç gün tutunabilmiş ve 16 Mart 1921 Türk-Sovyet Andlaşması gereği şiddet Gürcistan'a bırakılmış, ancak Acara bölgesine özerk statü getirilme şartı konulmuştu.¹

Bununla birlikte Acara konusunda, Moskova-Kars andlaşmalarını bir kaç yıl öncesinde, Tiflis Menşevik hükümetinin de bir özerklik planı olduğu bilinmektedir. Bağımsız Gürcistan Demokratik Cumhuriyeti'nin ilk devlet başkanı olan Noe Jordania 1918 Yazı'nda yaptığı bir açıklamada şu sözleri sarf etmişti:

"Gürcistan'ın Müslüman bölgesinin bir gün özgürlüğüne kavuşmasını görme mutluluğuna erişebilirsek, bu bölgeye mutlaka siyasal özerklik verilmesi gerekecektir. Gerçekten Müslüman Gürcüler bizim kardeşlerimizdi ve vatanımız da birdir, ancak yaşadığımız tarihi sürecin sonucu olarak anlayış, yaşam biçimi, inançlar, görüş açıları bakımından Müslüman Gürcüler diğer Gürcülere göre farklılaşmış, kendine özgü bir çok farklılıklar gösteriyorlar... Bu farklılaşma kendine özgü bir politik yaşamı, geniş bir özyönetim ve özerklik gerektirir."²

Bu açıklamaların yapıldığı dönemde Menşevik hükümet Osmanlı Devleti ile 4 Haziran 1918'de Batumî Andlaşmasını yapmak durumunda kalmıştı. Bu nedenle hukuksal olarak kendisine ait olmayan bir bölge için kendi girişimiyle özerklik düzenlenmesi yapılabilecek durumda değildi. Zaten Jordania da sözlerine bu bölge için "kurtuluş" durumunda karşılaşılabilecek bir olası koşul ve gereksinimi anarak başlamaktadır. Bu "Müslüman Gürcistan"dan kasıt Acara bölgesidir. Fakat Jordania burasının özgürlüğe kavuşmasını Gürcistan'la birleşme olarak görmekte ve bu gerçekleşirse burası için özerk yönetimin gerekliliğinden bahsetmektedir. Nitekim 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesi sonrasında Bolşevik Rusya hükümeti Brest-Litovsk Andlaşmasını, Menşevik Gürcistan hükümeti de Batumî Andlaşması'nı tanımadıklarını açıklamışlardır. Menşevik hükümet Batumî, Akhaltshe, Artvin ve Ardahan'ı ele geçirme niyetini ortaya koyduktan sonra, 25 Aralık 1918'de ülke parlamentosu da Gürcistan'ın

1 Batumi konusunda düşünülen TBMM-Sovyet Rusya ilişkilerinin Gümri ve Moskova Andlaşmaları arasındaki seyri konusunda çok ayrıntılı bir detaylı çalışma için, Yerastimov, Türk-Sovyet ilişkileri-Ekim Devrimi'nden Milli Mücadeleye, İstanbul, 1979, s. 215-323

2 Nodar Komahizze, "Yakın Geçmişte Gürcistan-Türkiye ilişkileri", çev. Hasan Çelik, Mamul Dergisi Sayı 3, Temmuz 1997, s. 16.

Müslüman bölgesine, yani Acara'ya özerklik hakkı tanıdığını ailenen ilan etmiştir. Yaklaşık üç yıl sonra Menşeviklerin devrilme üzereyken 21 Şubat 1921'de kabul ettikleri anayasanın 107. Maddesinde de Acara'nın özerklik hakkı tanıdını. Bu görüşe göre Gürcüistan'daki Bolşeviklerin eline geçen yeni iktidar, Acara konusunda artık bundan geri düzeyde statü belirleyemeyeceğindendir ki, Türk isteklerini de göz önüne alarak, dinsel farklılık gösteren bu Gürcü bölgesinin özerk devlet olmasını kabul etmiştir.

Şubat-Mart 1921'de Kızıl Ordu işgali ve Bolşevik ayaklanması sonucunda Menşevik hükümetin devrilmesinden sonra kurulan Revkom hükümeti Temmuz 1921'de aldığı bir kararla Acara bölgesinde özerk bir sovyet sosyalist cumhuriyeti kurulduğunu açıklamıştı. Sovyetler Birliği'nin siyasal yapısını belirleyen 1921 Anayasası ve Gürcüistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin 1927 Anayasası Acara Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin güvence altına almıştır. Gürcüistan Anayasasının 80. Maddesinde özerk cumhuriyetin kendi topraklarındaki tüm ekonomik ve sosyal konularda tam yetkili olduğu belirtilmiş ve Acara Anayasasının 67. Maddesiyle bu durum teyit edildiği gibi 64. Maddeyle de merkezi hükümetin yetkilerinin açıkça belirtildiği tüm konularda özerk cumhuriyetin tasarruf hakkı olduğu belirtilmiştir.

B) Acara'da Dinsel Kimlik Tartışmaları:

Acara bölgesinde özerk cumhuriyet statüsü verilmesinde temel belirleyici etken bu bölge nüfusunun ezici çoğunluğunun İslam dinine mensup olmasıydı. Özellikle bu konuda Sovyet döneminde sayım ya da araştırma yapılması olası olmamakla birlikte

halkın yaklaşık % 70'inin müslüman olduğu ve bu oranın Batum'da % 50'ye düştüğü bilinmektedir. Din konusu bir yana bırakılırsa, yerel bazı etnografik ve folklorik farklılıklar ve bazı ses değişimlerinden ibaret olan yerel Gürcü şivesinin dışında, bölge halkını Tbilisi veya Kutaisi'deki Gürcülerden ayırtıran başkaca özellik gözle çarpmamaktadır. Dinsel farklılaşma 1550'lerde Osmanlı'nın bölgeye egemen olmasından sonra yerel ahalinin tedricen Müslüman olmalarıyla başlamış ve 1627'de Acara'nın Osmanlıya tam bağli bir vilayet olmasıyla son aşamasına varmıştır. Yabancı egemenliğin kendi dinsel etkisini bırakması o dönem için olağan bir şeydi. İran Safevi Şahları, özellikle de Şah I. Abbas Doğu Gürcüistan'ı XVI. ve XVII. yüzyıllarda denetimleri altına aldıklarında Gürcü krallarının bazılarının İslami dine girmeleri ya da girmiş gözükmele, Evliya Çelebi'nin Tbilisi'den bahsederken atalistinin çoğunun İslam olduğunu belirtmesii, bu durumun Acara'nın dışındaki bölgeler için de geçerli olduğunu doğrulayan öteki örneklerdir.

Osmanlı egemenliğini getirdiği dinsel etkileşimin sonucu bölgede İslamın yayılması ve Gürcülerin kitleler halinde Müslüman olmalarını "Türkleşme" biçiminde tanımlamak doğru değildir. Osmanlı sosyal ve kültürel sisteminin ulusalculuğun olmaması bir dönemde oluşmuş olup, bu "anakkronik" yönüyle insanları din esasına göre tasnif ediyordu. Balkanlarla Osmanlı etkisiyle Müslüman olan grupları, Boşnakları, Arnavutları, Pomakları etnik olarak "Türk" olarak kabul etmek olanaklı olmadığı gibi, Gürcüistan'da Osmanlı etkisiyle İslami dine girmiş olan Gürcüler ya da Abhazları da Türk yapma olanaklı değildir. Buna karşın Osmanlı ülkesindeki Müslüman ahalinin hepsini, Arapları bir yana bırakılacak olursa, Türk olarak kabul eden bir anlayış da vardır.³ Bu anlayıştan kaynaklanan yanlış algılamaya Batılıların için olduğu kadar Ruslar ve Gürcüler için de geçerlidir.

Çarlık egemenliğinden ve modernleşmeden önceki dönemlerde sıradan bir Gürcü, kendi kültürel tanımlaması, uzun yüzyıllar boyunca dil ve din temelinde dayandırılan bir bilinçle oluştuymuştu. Eğitimin gelişip gelişmediğinden bağımsız olarak böyle bir bilinç Gürcü insanında yer etmiştir. Gürcülerin dini Ortodoks Hristiyan, buna karşın komşu halkların çoğu Müslüman, kuzeydeki bazıları anlist, Ermeniler hambaşka bir Hristiyan gelenek içindeydiler. Gürcüler çevrelerindeki halklardan, onların dillerini bilmedikleri için ve onların da Gürcü dilini bilmemeleri dolayısıyla ayırtıyorlardı. Gürcünün ne demek olduğunu bu dış koşullar zaten belirtiyordu. Bu durumda sıradan bir Hristiyan Gürcü için dilini

3 İslam Ansiklopedisi, Gürcüistan maddesinde şu bilgi verilmektedir: 1674'de Gürcüistan'ı zilyaret etmiş olan Evliya Çelebi, "Ahısların ekserisi Osmanlı zamanından beri silinil olup Hanefi ve Şafi mezhebindir. Uleması yoktur" demek suretiyle Tbilisi şehrinin bile bir Müslüman hapsedi olarak tasvir etmekte ve şehirden bir çuk han, hama ve caminin bulunduğundan bahsetmektedir C VII, s. 842.

4 Bu anlayış büyük ölçüde dil bilmeyen Batılı seyyahların ünlüdür. Bunlar Osmanlı ülkesinde dolaşırken, özellikle Balkanlar ve Anadolu'da gördükleri Müslümanlar, ufak tefek folklorik giysi farkları dışında birbirlerine benzeyen tiplerdi. Yabancı biri zaten bunların dilini anlamıyordu ve sıradan bir Osmanlı Müslümanı için temel veriler, fes ya da şarık, elbise başlık, şalvar ya da geniş pantolon vecekken, genellikle yağzı birtürlü ve bir tutam sakal. Buna ek olarak yaygın bir cehalet ve sefalet Osmanlı Müslüman ahalisinin paylaştığı diğer bir unsurdu. Bunların kadınları da hep kabalı ya da çarşaf içindeydi. Tülm bu verilerin ışığında İslam kimliğinin Türk kimliğiyle çakışması kaçınılmaz bir alemlama sonucu gerçekleşiyordu. Bu tipleri Türkçe mi, Arnavutça mı, Lazca mı, Kürtçe mi, Gürcüce mi, Boşnakça mı konuştuğu, sıradan bir dil bilmez Batılı tarafından zaten anlaşılmamış gibi, anlaşılsada bile, İslam toplumlarında on dokuzuncu yüzyıl sonuna kadar ulusal bilinç çok geri düzeyde bulunduğundan, karşılaşılan Müslümanın kendisinde, konuştuğu dil referansatacak bir ulusal bilinç yoktu.

GÖRÜŞ - DÜŞÜNCE

anlayabildiği Müslüman Acaralı Gürcüyü Gürcü olarak kabul etmek olağandı. Yüzyıllardır aynı dilde iletişim içinde olan Acaralı ile Tblisliyi da Kutaisli birbirlerini anladıkları için birbirlerini Gürcü "Kartveli" olarak tanımlamışlardır.

Dış etmenler sonucunda din değişiminin olduğu koşullarda bu algılamayı etkilemeyeceği düşünülebilir. Fakat yeni din, aynı zamanda yeni bir kültür ve yaşam biçimi demektir. Müslüman olan bir Gürcü için artık içki, domuz eti gibi gıdalar söz konusu olamaz⁵ ve toplumda kadının rolü kaçınılmaz olarak değişecektir. Bu noktada ana öğelerini dinin belirlediği bir kültür kalıbında ötekile atlamak söz konusudur. Bu dinsel değişim çoğu kez baskıyla da olmuş ve kültürel tanımlayıcılık olarak Osmanlı ya da İran'la yüzyıllardır yaşanan iletişimin bireysel hilleme yansıması biçiminde olmuştur. Gerçekle burakılan kültür kalıbı artık eski dinle, yani Gürcü Ortodoks Hristiyanlığı ile özdeş hale gelmekteydi. Bunun izlerine bugün de rastlamak olanaklıdır. Acara bölgesindeki köylerde ya da yaşlıca insanlar arasında, Tblisli, Kutaisli ya da Gurli gibi Hristiyan bölgelerden gelme bir Gürcü "Kartveli" olarak adlandırılmaktadır. Kartveli sözcüğü Gürcülerin kendilerine verdikleri ad olmasına karşın,⁶ bu adlandırma onlar Gürcü oldukları için yapılmamaktadır. "Kartveli" sözcüğü "Gürcü" anlamında değil "Hristiyan" ve daha açıkçası "gavur" anlamında kullanılmaktadır. Adlandırmanın bu denli kolay yapılabilmesi, Gürcü ve Hristiyan kültürlerinin iç içe geçmişliğinden ötürüdür. Müslüman olan Gürcü başka bir kültürel ortama geçince, etnik kökeni değişmediği halde bir ulustan başkasına geçtiğini sanmakta, dini değiştirmekle ulusu da değiştirdiğini düşün-

Batumi Pazarında Kahve Köşesi - 1878

mektedir. Buna göre eski kültürüyle ilgili tüm bağlardan kopmak, daha da ötesi "Kartvelilikten kurtulmak" dinsel bir görev gibi algılanmaktadır. Daha da ilginç olan nokta bu adlandırmanın Türkiye'ye muhacir olarak gelerek köyler kuran Gürcü toplumları içinde bugün dahi kullanılıyor olmasıdır. Bu çerçevede köylerini ziyaret eden gayrimüslimler, örneğin Alman turistler için "Kartveli" yakıştırması yapan ve kelime anlamını bilmeden Almanları "Gürcü" yapan insanlara rastlanmaktadır. Bunun on dokuzuncu yüzyılda Acara'dan gelen dedeleri "Kartveli" kelimesinin anlamını ve ne için kullandıklarını biliyorlardı. Fakat onlardan bir kuşak sonra bu kelimenin esas anlamı kaybolmuş ve Türkiye şartlarına göre yeni bir anlam kazanmıştır.

Tblisli'deki Hristiyan bir Gürcü için Acara'daki Gürcülerin Müslüman olmaları, onların Gürcülüğünü etkilememektedir. Fakat Acara'da dinin belirlendiği farklı kimlik, bu bölgenin Osmanlı etkisinde olduğu üç yüzyılı aşkın bir sürede, Gürcüstan'ın öteki bölgelerinden derin bir ayrılmaya yol açmış ve bölgenin Osmanlı ülkesiyle çok sıkı bütünleşmesini sağlamıştır. Bu bütünleşme o denli sıkıydı ki, Ruslarla olan 1853-56, 1877-78 çatışmaları "cihat" olarak görüldüğünden, Batumi kenti en önemli direnç merkezlerinden biri olmuş ve Rus orduları ancak Aya Stepanos Anlaşmasından sonra kente girebilmişlerdi. Acara'da dini konularda sıradan bir Anadolu müslümanına göre çok derin eğitimli yetişmiş ulema kadroları kitlesel olarak mevcuttu. Gürcülerin yaygın özelliği olan kıvrak ve işlek zekaları bu kez İslam ve Kur'an için kullanan bu din adamları geliştirdikleri özgün yorumlar⁷ ve geniş kitleleri etkileyen dinsel bilgilerinin derinliğiyle gittikleri her yerde dikkat çekmişlerdir. Nitekim muhaceretle Anadolu'ya geldiklerinde bunlar en üst mevki din adamı olarak istihdam edilmişlerdir. Dinsel tutuculuk Türkiye'de pek çok muhacir Gürcü köyünde bugün de belirleyici olmak ve onların siyasi tercihlerini etkilemektedir.

⁵ Gürcüler arasında İslamın, uzun uzadıya yapılan tartışma ve kafa yormaları sonucu olarak benimsendiğini düşünmek yanlış olur. Bu din değiştirme konusunda, ilginçliğin olduğu taah ve güllük durumları yasadığı bugün de anlatılagelen bir anekdotla ortaya çıkmaktadır. Yıllar önce Acara'daki bir köy halkını İslama girmeye davetmek için gelen molayla köyleri gelenlerini verdiği yanıt çok ilginçmiş: "Etilmede çok sayıda domuz var. Onları kesip yiyelim, daha sonra Müslüman oluruz!"

⁶ Bu duruma bezeyen bir çok örnek vardır. Başka toplumların, Allemand, German, Namitsi, Nemenskii gibi başka sözcükler ile onları adlandırmasına karşın, Almanlar kendilerini "Deutsch" demedikleri. Benzer biçimde başkaları onlara Gek, Yunan ya da Rum dedikleri halde Yunanlılar kendilerini "Helen" demedikleri. Ermenilerin kendilerini "Hay", Çiftlikler kendilerini "Han" demeleri başka benzer örneklerdir. Başka halklar Gürcülere Georgian, Gurci, Gürcü ya da Gruzinaki gibi adlar verdikleri halde Gürcülerin kendilerini adlandırdıkları "Kartveli", ülkelerinin adı Gürcüstan, Gruziya ya da Georgia değil "Sakartvelo" olmaktadır.

⁷ Bu tip özgün yorumlar Gürcü Hristiyanlığı için de söz konusudur. Gürcüstan'ın geçen bir yabancı Hristiyanlığın hiç bir Batı ülkesinde tanın olamayacak sempatik yorumlarıyla karşılaşılabılır.

⁸ Yunus Zeyrek, Tarih Yurdu, Haziran 1999, s. 18-24.

Buradan yola çıkılarak Acara bölgesi için bu muhacir köylerinden çıkma bazı çevrelerde yeni bazı kimlik arayışları yapılmaktadır. Bu çerçevede "Acar" diye bir ulusun olduğu ve Sovyet döneminde Gürcüistan merkezli yönetiminin politikalarıyla asimile edilmeye çalışıldığı öne sürülmektedir. Bazı başka çevreler bu bölgedeki insanların Türk olduklarını ve zorla asimile edilerek Gürcü yapıldıklarını düşünmektedirler.⁹ Acara kökenlilerin arasında, kente yerleşene ve ilkokul çağına gelene değin Türkçe konuşmadıkları halde, kendilerini Alıuska Türkleri-ne bağlayarak Gürcülikten "kurtulmaya" çalışanlara da rastlanmaktadır. Tüm bunlar bilimsel verilerle ters düşen iddialarla sanal bir ulus kurgulama çabası olarak görülebilsen de, kimlik tanımlaması konusundaki çelişkilerin ve tutarsızlıkların oluşturduğu bu kıymaz noktaya eninde sonunda varılacağı ve hatta şimdi o noktaya varıldığı da söylenebilir. Dinsel gerekçelerle eski ulusal kültüründen kurtulmak isteyen birey ve toplum, yeni bütünleştiği çevrede de, dindas olmakla birlikte yine de kendine yabancı gelen bir kültürle karşılaşınca,⁹ önce içine kapanmakta, sonra atalarının kökeninin olduğu bölgede ayrı bir ulus olabileceği varsayımından hareketle yeni kimlik tasarımları oluşturmaya kalkmaktadır.

9 Bu kültürel yabancılık konusunda Türkiye'de Acara kökenli Gürcülerin kurdıkları pek çok köy için karşılaşılan bir durumu sunmak aydınlatıcı olabilir. Araştırmacı Gürcistan'a çeşitli zamanlarda yaptığı ziyaretler sırasında şunları gözlemlemiştir: Köylülikle, kentlileşme Gürcü toplumunda akraba evliliği çok denekler kadar azdır ve ayrıca ayyaş karışımında, eşlerin yedi süalesinin akraba olup olmadıkları araştırılmaktadır. Bir başka gözlem de Gürcülerin uluslaşulmuşun evlilik ve aile ilişkileriyle endişe etmedikleri ve öteki etnik gruplarla karışma evliliklerinde de denekler kadar az olduğunu. Gürcülerin yaklaşık % 95'i birbirleriyle evlenmektedir ve bu tüm Sovyet halkları içinde en yüksek oranı oluşturmaktadır. Buna Türkiye'deki Gürcü köylerinde göç sonrası kuşaklarda akraba evliliği çok fazla görüldüğü gibi, evlilikler sonucu bütün köy birbirinin akrabası olmuştur. Bu durum Gorbacov sonrası dönemde sınırlar açıldıktan sonra başlayan iletişim sonucu Gürcistan'daki akrabalarla ullaftı veriyadığına bir durum olarak alınmamıştır. Öysa yadırganan bu duruma kaynaklık eden şeyin deyişle kültürel uyum ve Gürcülük kaygısı olabileceği kanısı aklı gelmedir. Muhacirlerin yıllar önce kurdıkları bir ya da bir kaç köy, çevrelerindeki köylerle yabancı kalmıyordur. Bu köy ya da köyleri ufak bir Gürcistan olarak düşünülüyordun, kendi aralarında evlenerek aynurtaktı Gürcülerin yapıtını yapıyorlar, ama sayıları az olduğu için ve başka yerlerde Gürcü gelin aramak için göçmek durumunda olmadıkları için özlili kısı sınırdaki köydeki herkes birbirinin akrabası durumuna geliyor, bunların sonunda aynurtaktı özlili geleneksel, yani dindas evlilikle ters düşüyorlardı. Fakat Türkiye'deki modernleşme ve kente göçle birlikte birlikte soniki kuşaklarda gelenek büyük ölçüde ortadan kalkmıştır

10 Bu gözlemler araştırmacının Ekim 1995-Mart 1996 arası dönemdeki altı ay kadar bir süre Batumi ve çevre rayonlarda tanık olduğu pek çok olaya dayanmaktadır. Busüre içinde Ramazan ayında orada geçirdikleri, dinsel konularda pek çok soruya muhatap olunmuş ve ilizinc tartışmaları yaşanmıştır

11 Fridon İlavası, "Bana mi Öğretiyorlar Acaralılar Kim Olduğunu? Türkiye'de Yaşınlanan Bir Brosüre Yanıtı", çev. Hasan Çelik, Gvine-biri, Sayı: 19-21, Ocak-Haziran 1996, s. 3-5 Bu makalenin yazarı Acara'daki en köklü ailelerden birine mensup olan çok tanınmış şair ve edebiyatçıdır. Ayrıca Sovyet döneminde Acara'da, Tbilisi'de ve Moskova'da önemli görevler üstlenmiş bir politikacıdır. Gürcistan Parlamentosu'nda Acara mebusluğu yapmıştır. Yaşlılar Artvin'de de kölleri olan genç ve köklü bir ailedir. Bu makalenin aklı 12 Mayıs 1996 tarihli Sakartvelos Respublika, gazetesinde yayınlanmıştır.

Fakat bu Acar kimliği tasarımları bugün Sovyet sonrası dönemde özeldi Acara genelde de Gürcüistan'da karşılaşılan tabloya bakıldığında anlamsız kalmaktadır. Acara'da başkent Batumi büyük ölçüde çok uluslu ve çok dindil bir görüntü sunmaktadır. Batumi'nin bu konuda Tbilisi'den bile ileri, Sohum'deki duruma benzer bir nüfus yapısı vardır. Buna karşılık gerek kentin çevre köyleri gerekse Acara'nın öteki rayonlarının nüfusunun tamamına yakını Gürcü kökenli ve pek çoğu İslam dininden insanlardan oluşmaktadır. Fakat nüfusun İslam olması, onların Çeçenistan ya da Dağıstan'dakiler gibi sıkı dindar oldukları anlamına da gelmemektedir. Türkiye'deki İslamcı çevrelerin ölçütlerine göre 'hayli yetersiz' kalan bir dinsel bilinç vardır. Ramazan ayının gelmesi pek hissedilmemektedir. Bu yetersiz durum dinsel konulara hiç bir merak olmadığı anlamına da gelmemektedir. İnsanlar dedeleri-nin dindil merak etmekte, kendi kültürel kimliğinin bir parçası olarak görmekte ve öğrenmek istemektedirler. Fakat dindil toplumun her kesimini saran ve yaşamın bir parçası olan bir olgu olarak belirlenmiş şu an için çok zayıf bir olasılık olarak kalmaktadır.¹⁰ Örneğin genç kızların örtünmesi gibi bir gelenek bu Müslüman Gürcülerin çoğunlukta olduğu Acara bölgesinde yoktur. Bu durumda Acar kimliği tasarımının önemli bir ayağı daha başlangıçta ortadan kalmaktadır.

Bir başka nokta Batumi ve Acara'dan Gürcüistan'ın pek çok bölgesine, özellikle Tbilisi ve Meshteti'ye, evlilik ve göç gibi nedenlerle yerleşenlerin olmasıdır. Bunun tersi de söz konusudur ve Batumi nüfusunun yarısından çoğunun Hristiyan Gürcülerce oluşmasına neden olmuştur. Özellikle Tbilisi, Kutaisi ve Guria bölgelerinden Batumi'ye gelle yerleşen ya da buradan evlenenler vardır. Batumi'nin bağımsızlık sonrası dönemde güvenli bir yer olması ve burada çok paranın dönmeli bu göç olayını daha da arttırmıştır. Bu durum Acar kimliği tasarımı-nı anlamsızlaştıran ve etkisizleştiren bir başka etmen olmaktadır. Hristiyanlara zayıf bazı tepkiler köylerde olabilmektedir, ama bu da yaşlı kimselerce ortaya konmakta, yeni nesillerin böyle bir konusuna da derdi gözlenmemektedir. Karma evlilikler Sovyet dönemine göre azalmamıştır. Karma evliliklerinde dindil toplum hayatındaki etkisini yitirmesi olgusu dikkate alındığında karma evlilik olayları bir durumdur. Gerek Hristiyanlığın gerek İslamın toplum hayatında yeniden belirginlik kazanmaya başlamalarına karşın bu durumun sürmesi modernleşme ve uluslaşmanın kalıcı etkileriyle açıklanabilir.

Fakat dışardan kurgulanan ve çoğu kez gerici, cahil ya da İslami bir bireysel tatmin ve kültürel terfi aracı olarak gören az sayıdaki insanlardan oluşan çevrelerin ürünü olan bu "Acar kimliği" iddiaları blzzat Acaralıların kendilerini rahatsız etmek-

Aziziye Camii - Batumi 1868

tedir.¹¹ Oraya yapılan ziyaretlerde özellikle dinsel konulara ağırlık verilerek bir tür 'hocalığa girişilme'-a' de bir başka rahatsızlık nedeni olmaktadır. Türkiye'den giden bu kişilerin bireysel hayatlarında, akrabası ya da dostu durumunda olan Acaralı insanlarla farklı gündemler oluşturacak kültürel boyutları çoğu kez yoktur. Durum böyle olunca da sohbet konuları din, İslam, anti-komünizm, Hristiyan-karşıtlığından öteye geçememektedir. Bununla birlikte Acara'nın bazı özgünlüklerini kendi siyasal amaçları için kullanmak isteyen Türk ve Gürcü politikacılar da yok değildir.

C) Sonuç:

Acara Özerk Cumhuriyeti'ndeki din merkezli kültürel kimlik algılanmalarının yeni iç gerilimleri getirebilecek bir potansiyeli yoktur. Çünkü burada, geleneksel olarak İslamın egemen ve belirleyici olduğu bir sosyal-kültürel yapı yoktur. Kendini 'Müslüman' olarak tanımlayanların çok büyük kısmı da

bunu bireysel bir veri olarak algılamakta ve ayrıntılara girmemekte, İslam Külliyatı denen şeylerden bahsetmemekte, buna ilgi de duymamaktadırlar. Bununla birlikte merkezli hükümetin dikkat etmesi gereken bazı noktalar da vardır. Birinci olarak Gürcüstan'da siyasal ve sosyal bilimlerin, Sovyet akademik çevrelerdeki 'ekonomi-politik' yaklaşımındaki kuşku ve saplantıların getirdiği akademik geleneğin de etkisiyle, yeterli düzeyde gelişmiş olmadığı gözlemlenmektedir. Sözgelimi Doğu Bilimleri üzerine kişi ve

kurum olarak çok zengin birikimler olduğu halde, İlahiyat (Teoloji) konusu üzerine uzmanlık zayıf kalmaktadır. Bu Sovyet ideolojik şartlanmışlıktan gelen bir kalıntı olmakla beraber, aynı zamanda giderilmesi gereken bir eksiklikler. Bundan doğan bu dinsel boşluğu, ilgisizlik ve umursamazlık Gürcistan'ın tarih boyunca sergilediği dinsel hoşgörü ve kültürel-entelektüel zenginlik ortamıyla teza oluşturmaktadır. Bu noktada ikinci dikkat edilmesi gereken konuya çıkmaktadır. İleriki taraf için de farklılıkların değil benzerliklerin vurgulanacağı bir din anlayışı. Üçüncü nokta ise Gürcistan'a ilişkin Müslümanların dikkat edilmesi gereken bazı tarihsel yapılmamalıdır. Gürcülerin kitlese olarak Hristiyanlığı en erken çağlarda kabul etmiş bir halk olmaları itibarıyla Gürcü toplumunda Hristiyanlık ayrı bir prestij unsurudur. Burada bir Alman, Rusya da Amerikalının Hristiyanlığından çok öte bir şey söz konusudur: Ulusal tarih, kültür ve coğrafya ile bütünsellik gösteren bir din anlayışı. Dinsel olarak bu eskiliğin verdiği prestij nedeniyle Çarlık döneminde Gürcü Ortodoks Kilisesine yapılan baskılar tam aksi yönde sonuç vermiştir. Gürcülere göre 'daha din Hristiyan olmuştur' Rusların onların din rejisi olmak istemeleri kabul edilebilir bir şey değildir. Yine bu prestij nedeniyle kıl bir Gürcünün kendi ülkesinde, işgal altında olmadığı hür bir ortamda din değiştirmesi hemen hemen imkansız bir şeydir. Gürcü tarihini iyi bilmeyen bazı 'tebliğciler' Gürcüstan'da ilişkileri bozucu olmanın dışında bir etki yaratmalarının beklennemesi gerekir. Sovyet döneminde kitlese ve bireysel aydınlanmalar doruk noktaya ulaşan Gürcü toplumunda gelecek dönemlerdeki dinsel tercihlerin, ulusallığı aşan bir entelektüel ortamda ve kalitesini entelektüel olarak gösterilen dinsel etkiler yönünde olacağını düşünebiliriz.

¹² Aynı durum Türkiye'deki milyonlarca insan için de geçerlidir. Müslüman olarak kendilerini tanımlayanların % 90'ına üstündeki kısmı dinsel olarak pasif ve bilgisizdir.

¹³ Bu konuda bir örnek vermek gerekirse Marks'ın, psikolojide 'trasyonallite' devrimi ile çığır açan Freud'dan önceki devrimle dindarlık ile düstürlü mekanik hataların Sovyet rejiminde silindiği olduğu. Öyleyse Freud'un insanlığı Marks'ın 'Das Kapital' 1. bilmende yazamayacağı rahatlıkla söyleyebiliriz tartışılmaktadır. Bu konuyu gündeme getiren Erdoğdu'nun ghibbazı bilim adamları da Sovyet ekolüne 'afroz' edilmiştir.

¹⁴ Gürcistan'ın bu kültürel Hristiyan geçmişinden hareketle dini ulusçuluğun, ulusal kültürün başlığı olarak geliştirilmesi ağır boyutlara taşınmamak gerekir. Örneğin Avrupa devletlerinin pek çoğunun ulusal bayrağında Haç sembolü bulunmaktadır ve bu son derece olağandır. Çünkü o devletlerin tarihleri Gürcüstan'daki gibi değildi ve hemelen birdin anlayışı her zaman seçkenmişiydi. Öyleyse Gürcü tarihi böyle değildir. Bu durumu gerekçeliktikten gelecek Haç sembolünü Gürcü ulusal bayrağına taşıma isteği, Gürcü olmayanların devletten dışlanması gibi bir karşı algılamaya yol açabileceği içtihat ki sorular getirir. Bu nedenle Hristiyanlığın, gerekli ve yeterli, aynı zamanda güzel bir mübin sembolü olan Aziz Giorgi'nin ölümlü Gürcü devleti ile iç içe geçmesi, salt sembolik bir anlamda kalsa bile eksiksiz sonuçları doğurabilir.

¹⁵ Din bu tip bir entelektüel kaliteye hemen hiç bir İslam ülkesinde ulaşmamıştır ve Türkiye de ne yazık ki, çoğu kez Afrika ülkesinin aksine bunun istisnası değildir.

Abhazya Soykırımında Rusya'nın Rolü

Tamaz NADAREİŞVİLİ*

Yızyıllardır değişik ulusları ve ülkeleri yutmakta tecrübeli Büyük Rusya İmparatorluğu, kafasına koyduğu ülkedeki halkı kolaylıkla ayaklandırmak ve planlarını o ülkede çok kolay uygulayabilir. O, bizi, yıllardır kardeşlik ve dostluk içinde yaşadığımız Abhaz halkına karşı ve Abhaz halkını bize karşı kıskırtarak yine ne denli güçlü bir patron olduğunun örneğini verdi.

Doğal yapıya ve ne denli toleranslı ve uyumlu bir halk olan Gürcü halkında Abhazlara karşı düşmanlık tohumları ekemeyen Rusya, bu toleransla bile kendi lehinin kullanmayı başardı. Abhazları hala kendi kardeşleri olarak gören Gürcüler, Abhazların bu savaşta bu denli başımsızlaşmış olmalarını yine Rusların haklarını kışkırtmadaki başarısına bağlamaktadırlar.

Ruslar, Gürcülerin Abhazya bölgesinden tohumla sürülmelelerine, orada soykırıma uğramalarına ve Gagra'daki korkunç katliama ve kıyma hazırlıklı olarak çanak tuttular ve bu konuda ki planlarını ya bizatihi kendileri ya da ayrımcılarla işbirliği yaparak, ya da onları kullanarak gerçekleştirdiler. Abhaz ayrımcıları o kadar kinle doldurdular ki, Gürcülere biraz sempati duyan Abhazlar da bu kıymalardan nasibini aldı. Bütün bunlara rağmen, Solumi'de bulunduğunuz sırada etmek ve gazyagı kuyruğunda ard arda duran Abhaz ve Gürcüler arasında böyle düşmanlıklar yoktu ve hiç bir Gürcü, Gagra'da yapılanlardan hiç birini Solumi'de ki Abhaz kardeşine uygulamadı, hiç bir Abhaz'a, hatta düşmanına bile kin beslemedi. Tam aksine biz onların güvenliğini Gürcülerden bile fazla temin ettik. Fakat acı tecrübelerimden bellimeliyim ki Ruslar ve onların güdümündeki ayrımcılar için bütün Gürcüler düşman idi ve bu

düşmanlık yüzlerce Gürcü ailesinin yok edilmesi, çocukları karında kadınların öldürülmelelerine, Gürcü vatandaşları ve aydınların işkenceden geçirilip katledilmelerine ve üçyüzbin Gürcünün kendi öz evlerinden kovulmalarına neden oldu.

Böylece Rusya, Abhazya'da eski ve yeni bütün planlarını uyguladı: Sovyetler Birliği'ni yeniden yaratmak, eski cumhuriyetlerini tekrar aynı çatı altında birleştirmek ve Rusya İmparatorluğunun yeniden doğuşunu hazırlamak gibi Rus emelleri bizi Abhazya trajedisine götürdü. Kuzey komünizmin emperyalist güçlerinin emirlerini uygulamakta Ardzuha ve ekibi tam anlamıyla uyum sağladılar. Bu konuda ki çok miktarda belgede, Rus silahlarının Abhazya trajedisinden çok önce ve savaş sırasında Abhaz ayrımcılara nasıl dağıtıldığını ve bu silahlarla ve Rus askeri kuvvetlerinin işbirliği ve işbirliği ile Abhazya'nın nasıl işgal edildiği ve soykırım ile yüzbinlerce insanın Abhazya'dan nasıl kovulduğunu anlatılmaktadır. Rusya, Gürcüstan'a iyi

Evlerinden kovulan 300.000 Gürcüden Bırakçı. Kışın Yürüyerek yüzlerce kilometre katettiler.

komşuluk, insanî ve ortaklık anlayışlı ilişkiler yerine eski standartlardaki emperyalist anlayışı yaklaştı. Bu anlayış, Rusya eski başkanı Çernomir'din'in, Yeltsin'in ve Putin'in devamı olarak Abhazya'da ki ambargoyu kaldırmaktan bahsedip, orda bulunduğunu askerleri ve mühlümünü ne zaman çekeceğini açıklamayarak da ispatlamıştır. Çernomir'din hakkında ki düşüncelerini, onun verdiği emirle Larsi sınırında meydana gelenleri açıklayarak paylaşmak istiyorum sizlerle: Bizi Abhazya bölgesinden mahrum etmek isteyen Çernomir'din, askerlerine emir vererek Abhazya'da ki turuncuğilleri ve diğer meyveleri toplatarak Rusya'ya gönderiyor. Bu örnek bile Rusya başbakanı olan bir kişinin Gürcüstan devletinin haklı isteklerini nasıl ayak altına aldığını göstermektedir. Keza 1300 km uzunluğundaki Gürcü-Rus sınırında Larsi bölgesinde

* Tamaz Nadareişvili Gürcüstan'ın Abhazya bölgesi Ruslartarafından işgal edildikten önce, bölgede mevcut Otonom Cumhuriyet'in Meclis Başkanı idi

Katledilen Sivil Halktan Biri

Rus askerlerinin şovenist kışkırtmalarına da Rusya hükümeti ses çıkarmamaktadır. Tabii, bu Gürcü-Rus sınırının Psou nehrinden Eğrisi nehrine kadar 200 km geri çekilmesinin yanında pek önemli kalmamaktadır, ki bu çekilme, binlerce insanın öldürülmesi, işkencelerden geçirilmesi ve üçyüzlü insanın evlerinden topraklarından kovulması pahasına gerçekleştirildi. Aynı şekilde Samaçablo (Güney Osetya) da ki Gürcü-Rus sınırının Rusya tarafından Gori'ye kadar geri çekilmesinin de unutmamamız gerekir.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Gürcüstan'ın bağımsızlık ilan edilişi ve demokrasiye doğru yol alışı Rusya kabul edemedi, bizi bunun için affetmediler ve bize karşı darbeler yaparak, entrikalar kurarak bizi cezalandırdılar. Abhazya'da ki sorunları yaratarak bizi BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu) ye girmeye zorladılar, bizi kendilerine itaatkar yapmak istediler; kölece anlayışla hazırlanan gümrükler, sınırları ve finansal anlaşmaları kabul etmemizi isteyerek bizi Rusya İmparatorluğu'nun bir halkası yapmak istediler. Bu nedenle Gürcüstan'ın içinde bir sorun olduğuna, Abhaz-Gürcü sorunu olduğuna ve bu iki kardeşin anlaşamayacağına hiç inanmıyorum. Aksı savlar tamamen yapay ve uydurma. Biz Abhazya'da Gürcüler ve Gürcülerin yerleşim birimleri kadar, en az Abhazları ve diğerlerini kökenli hakları ve onların yerleşimlerini korumaya çalıştık. Bu bir kahramanlık ve ihanet savaşı değildi, bu bir Gürcü-Rus savaşı idi ve Gürcüstan bu savaşı kaybetti.

Bu anlatımların ışığında görüşlerimi aşağıda özetlemek istiyorum.

- Bu bir Abhaz-Gürcü savaşı değildi. Bu savaşı üçüncü taraf olarak gözükmeye çalışan Rusya'nın yaptığı askeri ve politik bir savaşı ve bu savaşta Rusya, Gürcüstan'ın ayrılmaz bir parçası olan Abhazya'yı baştan sona işgal etti. Daha önce yine Gürcüstan'ın ayrılmaz bir parçası olan Samaçablo (Güney Osetya'yı) işgal ettiği gibi. Rus devleti, kendisi bizzat anlaşmazlığın bir tarafı olduğu için, arabulucu rolünü oynayamaz.

- Rus barış gücü askerleri askeri güçlerdir ve

onların büyük bir kısmı Abhazya işgalinde, soykırım ve etnik temizlikte görev almışlardır. Onlar yapay olarak bizzat kendi yarattıkları Abhaz-Gürcü sınırında görev alamazlar, çünkü onlar ancak işgal ettikleri toprakları savunmaktadırlar.

- Bu sorunun yaratılmasındaki esas amaç; bağımsız Gürcüstan devletinin oluşumunu yavaşlatmak ve sonunda durdurmak, Gürcüstan'ın batı demokrasisinin bir parçası olmasından mahrum etmek, Gürcüstan'da demokratik kurumların ve sistemin oluşmasını önlemek ve Gürcüstan'ı Rusya İmparatorluğunun etki alanına alıp onu İmparatorluğun bir halkası yapmak, boru hattı ve diğer taşımacılık sistemlerinden Gürcüstan'ı dışlamak.

- Mart 1992'de Sovyetlerin dağılmasından sonra, Gürcüstan'ın tamamen karşı çıkmasına rağmen Abhazya yönetimi ile Rusya Federasyonu arasında bir ekonomik anlaşma imzalandı. 1992 Mart ayı başlarında Ardznba, Boris Yeltsin'e kendilerine ekonomik yardım etmelerini önerdi. 29 Ekim 1992'de Boris Yeltsin, Krasnodar ve Stavropol bölgelerinin İdarecilerine talimat vererek Abhazya ile direkt ekonomik ve ticari anlaşmalar yapmalarını emretti, ve bu anlaşmalar üç ay içinde gerçekleştirildi.

- Keza, Rusya Federasyonu ve BDT yetkililerince de belgelerle ispatlandığı üzere Ardznba taraftarlarına savaş öncesi askeri mühimmat, teknik eğitim ve savaş teknikleri verildi. Daha da fazlası ise, sözde Abhazya hükümeti ile Rusya Savunma Bakanlığı arasında imzalanan 1992 Ağustos tarihli anlaşma ile; Sovyetler Birliği zamanında Abhazya'da bulunan Sovyet Savunma Bakanlığı, Adalet Bakanlığı tesisleri ile askeri taşıma komplekslerinin; Abhazya'nın savunma sistemlerinin geliştirilmesi ve sınırlarının Rusya tarafından güvenlik altına alınması karşılığı, Rusya'ya verileceği şeklinde sonuçlandı.

- Abhazya'da askeri operasyonların başlamasından sonra Abhaz ayrımcılarla Rus generalleri arasında yoğun ilişki çok açık şekilde ortaya çıktı. Rusya Federasyonu içinde yer alan ve başka uluslar tarafından tanınmayan Kafkas Halkları Federasyonu, Rusya'nın oluru ve teşvikle Gürcüstan'a karşı Abhazya'da savaşa girdi. Abhaz gazeteci Vitall Şarla "Abhazya'nın Trajedisi" adlı kitapta şöyle anlatıyor olayı:

"14 Ağustos 1992 tarihinden itibaren Kuzey Kafkasya (Kafkas Dağları Konfederasyonu) Abhazya'yı savunmak için gönüllü toplama merkezi oldu. Kabarday-Balkar'da, Çeçenistan'da, Adige, Karacay, Çerkezya, Kuzey ve Güney Osetya'da gönüllü toplama merkezleri kuruldu. Bunlar hep Rusya hü-

kümetinin önderliğinde, yardımıyla ve direktifleriyle oluşmaktaydı.

Askeri operasyonların başladığı ilk günden itibaren, Rusya Gudauta'da ki kendiliğinden savaş araç, gereçleri, tanklar ve toplar dağıtmaya başladı. Abhaz ayrımıcılara ve onlara yardım edenlere. Yine Abhaz gazeteci V. Şarla yazıyor: "Kafkas Dağlılar Federasyonu idaresinde olmamasına rağmen, Abhazya'da konuşlandırılmış Rus askeri Abhazlara her türlü askeri yardım yaparak onları yok olmaktan kurtardı". Zaman içinde, Abhaz ayrımıcılar daha belirgin Rus yardımları almaya başladılar. Eylül 1992 sonunda onların elinde "BMİ" ve T-72 tankları, BM-21 silahları, Grad füzeleri, OSA hava savunma sistemleri hulu-uyordu. Ruslar bu silahları Abhaz ayrımıcılara verdiği sıralarda, aynı zamanda barış arabulucusu rolünü oynuyordu bütün dünyaya karşı.

3 Eylül 1992'de Rusya'nın önderliğinde ve Kuzey Kafkas önderlerinin katılımıyla anlaşmazlığın çözümü için barış anlaşması imzalandı. Rusya bu anlaşmanın yürütülmesinde garantör devlet oluyordu. Abhaz ayrımıcılar görüşmelerin yürütülmesi sırasında zamanı kendi lehlerine iyi kullandılar ve bütün güçlerini Rusya'nın verdiği en son teknoloji ile yaptırılmış silahlarla ve tanklarla donattılar. 1 Ekim 1992'de Gagra'yı aldılar. Gürcü halkına karşı etnik temizliğe başladılar. Bu etnik temizliği organize eden ve Gagra'nın ayrımıcıların eline geçmesini neden olan, yine aynı gün idi, yani 3 Eylül'de barış anlaşmasına garantör olan güç, Rusya. Eylül 2-Ekim 5, 1992 tarihleri arasında "Bezukorizneny" Kİ, 25 ve DON adlı askeri malzemeleri Rusya tarafından denizden taşınarak Abhaz ayrımıcılara verildi. Bu konuda Rus deniz kuvvetlerinin generali kapitan V. Fomlin raporundan bir örnek aşağıda verilmiştir.

"1 Ekim 1992 tarihli eğitim provası planına göre merkezdeki askerlerin silahları (5 OPE ile SKR Bezukorizneny ve OG VDV), Gudauta hava savunmasının savaş gücü ve tankların silahları kontrol edildi. Bu, Gagra'ya hücum yapıldığı gün yapıldı. Belgeğin devamında, Rus askerlerinin gerçek amacı daha açık şekilde anlatılmaktadır: 2 Ekim 1992

saat 17.00'de Rusya Savunma Bakanı birinci yardımcısı General G.G. Kondratyev, kendiliğinden savaş araçlarının bildirir.

"1- İlk bir zaman Gürcüstan deniz kuvvetlerinin Bıçvinda bölgesine girişine izin vermez. Gereksiz silah kullanmaz.

2- Gudauta hava üssünü bombalamaya devam ediniz."

Yukarıdaki belgede açıkça görüldüğü ki, Rus yöneticileri Rus askerlerinin Abhazya'da yaptığı operasyonlardan haberdardılar ve hatta bizzat onlar yönlendiriyorlardı.

Ekim 1992 ortalarında Sotumi kenti sürekli bombardımana başlandı.

Resmî Rus çevreleri bu bombardımanda yer almadıklarını, bunun Abhaz ayrımıcıların iş olduğunu ileri sürdüler. Bu iddia çok gülmeye değer mi! Ard-zimba yönetimini bu miktarlarda çok ve böyle modern SU-25 ve SU-237 bombardıman uçaklarını nereden buldu. Rusların bu yalanı kısa süre sonra, 19 Mart 1993 de Sotumi'de düşürülen SU-217 no:11 bombardıman uçağı ile iyice su yüzüne çıktı. Pilotun (Sulay Vatslav Şpkno) tanıtım belgelerinde, uçağın 19 Mart 1993'te Rusya'dan Kuşevskaya (Kostov bölgesi) dan gönderildiği ve Gudauta Bombara Rus hava üssinden bombalama tatimatı aldığı belirtilmektedir. Bu belge bize yalnız Rus askeri çevrelerinin değil, hükümet çevrelerinin de aktif olarak Abhazya savaşında yer aldığını göstermektedir.

31 Mart 1993'te Sotumi'de Rus gizli servisinin Moskova bölgesinde hizmet gören 48427 nolu ajanı Alhay Aleksander Sitnikov yakalandı. Kendisinin yaptığı ifradatları öğreniyoruz ki, Sitnikov özel olarak Sotumi'ye gönderilmiş ve Sotumi'de kendisi Abhaz ayrımıcıların yöneticileri ve ajanları ile görüşerek askeri bilgiler, cephedeki Gürcü askerleri hakkında bilgiler ve Abhaz ayrımıcıların nelerden bombalanmasını istedikleri hakkında bilgiler olarak; yazılar ve planlar hazırlamışlardır. Sitnikov, Abhazya'ya yaptıkları ile ilgili kendisine yöneltilen espiyonaj-casusluk suçunu kabul etmiş ve Gürcü ceza kanununun 66. Maddesine göre cezalandırılmıştır.

1 Nisan 1993'te Abhaz Özerk Cumhuriyeti gizli servis binasında, 2011 no.lu Rus birliği komutanı ve komutan yardımcısının önünde P-14 radyo istasyonu şefi 1973 doğumlu Teğmen Aleksander Oleg

Yakılan Gürcülerden Bırkaçı

GÖRÜŞ - DÜŞÜNCE

Kurnev'e resmi bir uyarı yazısı verildi. Askeri radyo istasyon şefi olarak görevli olduğu sıralarda 17-22 Mart 1993 arasında Gürcüstan askerlerinin konumu, mühimmat miktarı ve Solum'i'deki kuvveti hakkında Abhaz ayırıcılara bilgiler aktarıyordu. A.O.Kurnev.

Bu sırada gerilediymiş, askerlikten ayrılmış Rus askerlerinin ve subaylarının Rus gazetelerinde çok niyazla açıklaması da Rusya'nın nasıl Abhazya trafiğinin baş mimarı olduğunu ortaya koymaktadır. Abhaz ayırıcıların askerî eğitimi yalnız Kalkas Halkları Konfederasyonu (ki o da Rusya hükümetini talimatı ile çalışıyordu) ile yapılmıyordu. Aynı zamanda Lejyoner Nikolay Lisenko kumandasındaki Rusya lejyon ordusu tarafından eğitiliyor ve yönlendiriliyordu Abhaz ayırıcılar.

İşte size para ve menfaat için hareket eden bazı Rus Lejyonerleri:

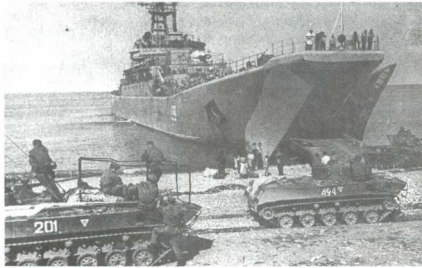
- Kharat Kazbeg: General
- Sultan Sosnalliev: General
- Anatoli Sldorenko: VDV Generali. Bu kişi Abhaz ayırıcılarını birliğini yönetiyordu.
- Ivan Konoov: General-Rus Kazakı. Sonra hatasının farkına vardı.
- Nikolay Gusko: Rus Kazakı
- Boris Akulnıçef: "Akula" lakaplı Rus generali. Daha önce Angola, Suriye ve Afganistan'da çalıştı.
- Igor Lunev: General, Rus lejyon ordusu üyesi. 50'den fazla paralı askeri Abhazya'ya getirdi.
- Genadi Kolodnı: Lakabı "Koloda", Özel kuvvetlerin şefi
- Kaptan Mihail Bondarenko: Lakabı "Gullay Pole", Solum'i'nin alışını yönetti.
- Roman Semulın: Eşara'daki laboratuvarların korunmasından sorumlu Rus alayın başı.

Abhazya savaşında yer alan Rus askerî yöneticiler arasında Rusya Savunma Bakanlığı'nın generalleri: Kondratyev, Slutkin, Sirokin, Çindarov, Kolesnikov (Rus Savunma Bakanlığı Personel Dairesi şefi), Amiral Konesnikov, Kaptan Bondarenko, Kriptan Eferov, Kaptan Nikolaev, General Kravçuk,

General Kudinov, General Dolgopolev, General Siderenko, Albay Klimov, Albay Semigulnı ile Rus Kazak Birliği'nin komutanı O.Petrov sayılabilir.

345-5. B Parüşüçü alayı, 643. yerdan havaya füze alayı, 5482 nolu askeri birim, 3697 nolu askeri birim, deniz askeri üssü savaş gemileri, Gudauta-Rostov ve Maykop'ta konuşlandırılmış Su 25 ve Su-27 bombardıman uçakları başta olmak üzere Rusya Savunma Bakanlığı'na bağlı bir çok askeri birimlerde savaş Abhazya'da.

14 Ağustos 1992 tarihinde Gudauta'daki 543. Rus alayı, Rusların izniyle Abhaz ayırıcılar tarafından talan edildi. Abhaz silahlı ayırıcılar bu alaydan: 984 tommy silahları, 267 tabanca, 18 hafif makineli tüfek, 600 isaret fişek, 5200 üzerinde el bombası ile değişik çapta yarım milyon kurşunu Rusların oluruyla aldılar. Ayrıca kendilerine otomobiller verildi, ve kentteki bütün askeri binaları talan etmelerine yardım edildi. Rus askeri depolarındaki her türlü eşyanın ve yiyecek maddesinin Abhaz ayırıcılar tarafından alınmasına ses çıkarmadılar Ruslar, aksine onları teşvik ettiler. Gudauta havaalanı teknik servis şefi albay A. Dolgopolev tarafından Abhaz ayırıcılara şu silahlar dağıtıldı: 6 tane teçhizatlı plyade tüfeği, 6 makineli tüfek, 367 F-1 el bombası, elli binin üzerinde değişik çapta mermileri.

Rus Tankları Denizden İndirilerek Abhaz Ayırıcılara Teslim Ediliyor.

Abhaz ayırıcılar savaş başladığında ellerinde Ruslar tarafından sağlanmış 2 BTR, 1 BMP ve bir uçak vardı, henüz başka herhangi bir gelişmiş silahı yoktu. Gagra'yı 1 Ekim 1992 de bombalamaya başladıklarında onlar Rus askerî yetkilileri tarafından verilen çok miktarda tank, howitzer ve hatta Grad ve Igla füzelerine sahiptiler.

25 Eylül 1992 tarihlerinde Rusya Yüksek Prezidyumu Abhaz ayırıcılara tam destek veren bir tasarıyı kabul etti. Yeltsin buna hiç bir duyarlılık göstermedi. Görüşmelerde ve konuşmalarında her zaman Gürcüstan'ın toprak bütünlüğünden bahseden Yeltsin ile görüşmek üzere E. Şevardnadze Moskova'ya uçtu. Sonra öğrendiğimize göre Rusya Emniyet Konseyi başkanı Yuri Skokov, Ardzınba ile Kremlin'de görüşmeler yapıyordu aynı gün. Bu görüşmeden çok kısa bir süre sonra Abhaz ayırıcılar ağır silahları, askeri ekipmanlar ve para yardımı aldılar Rusya'dan. Yeni Rusya'nın en büyük sırrı, silah ticareti yapmak ve bunun için kendi etki alanlarındaki değişik eski Sovyet topraklarında karışıklık

lar yaratmaktadır. Gürcüstan'daki, Moldova'daki, Karabağ'daki ve Çeçenistan'daki karışıklıklar bunlara birkaç örnek sayılabilir.

Bazı durumlarda ölümlü makinelere savaşta hangi tarafa verileceği konusunda ticaretin boyutu rol oynayabilmektedir. Bu genel fikir, fakat Rusya'nın silah vermesindeki gizli amaçlar bazen bilinmemektedir. Bazı bilgiler ancak Savunma Bakanlarının değişimi ile sızabilmektedir. Çünkü bazı emirler sözlü verilmekte ve yeni bakan geldiğinde yaptığı incelemelerle çok miktarda silah-bomba ve askeri malzemenin depolarda olmadığı saptanmaktadır. Bu gerçekten hareket ederek sadece 1995-1996 da Ermenistan'a 84 T-72 tankı, 50 adet BMP-2 piyade makinalı tüfeği ve 7 milyar ruble tutarında değişik askeri yedek parçaların işte bu sözlü emirlerle kiralama adı altında verildiği saptandı.

Ermenistan (Azerbaycan, Gürcüstan ve eski Yugoslav cumhuriyetlerinin de olduğu gibi) acil silah ihtiyacıdır. Rusya'daki bazı generaller ve askeri fabrika yöneticileri rüşvet karşılığında gizli olarak ihtiyaç duyulan tarafa her türlü silah sağlayabilmektedirler. Böylece başkasının kanı ve acısı ile çok zengin olmuş bir tür Rus zengin sınıfı oluştu.

Rusya hükümeti, Kafkasya'daki ve Sovyet Cumhuriyetlerindeki eski etki alanını yeniden kazanmak için askeri liderlerine politik amaçlarının gerçekleştirilmesi için emirler vermektedir. Gerek merkezdeki askeri kadrolar ve gerekse ilgililen cumhuriyetteki Rus üslerinin yöneticileri merkezden gelen bu gizli emirleri uygulamak zorundadırlar. Uygulamayan görevinden alınmakta ya da istifa etmektedir, tipki Savunma Bakanı yardımcısı M. Kondratyev örneğinde olduğu gibi.

Rusya savaş uçakları Abhazya'da Gürcü birliklerinin bombaladıkları Ermenilere karşı savaşması için zamanında Şamil Basayev'i Rus generalleri eğitmişti Karabağ'da Rus ve Ukrayna pilotları birbirine karşı savaşmışlardır. Bu konuda sonsuz örnekler verilebilir, fakat olayların onda dokuzunda devlet ile özel şahısların ilişkisi nerde bitiyor belli değil. Örneğin, her hafta bavullar dolusu para ile Moskova'ya uçan Azerbaycan Savunma Bakanı R. Gaziev görevden alındığı zaman Rusya Dış İşleri Bakanı Graçov onun görevi iade edilmesini istedi Azerbaycan'dan. Genel olarak her ülkede özel in-

sanları seçerler Ruslar. Azerbaycan'ın uyuşturucu kralı addedilen S. Hüseyinov, Rus tankları sayesinde başkanlığa ulaştı. Altyev, Hüseyinov'a karşı olan savaşı kazandığında, Ruslar Hüseyinov'u Moskova'ya götürdüler. Benzer olay Gürcüstan'da da gerçekleştirildi. Silah ticareti, narkotik işi ve Sevardnadze'ye, suikast ile suçlanan Igor Giorgadze'de Rus askeri uçağı ile gizlice Tbilisi'den Moskova'ya götürüldü.

Uzun süreli bakıldığında, Rusya'nın Transkafkasya'daki askeri politik tecrübesi flasko ile son buldu. Çeçenistan'daki büyük Rus yenilgisi akla uygun bir sonuçtur. Eğer Karabağ ve Abhazya sonuçları olmasaydı Çeçenistan sorunu da olamayacaktı. Çünkü, buralardaki ölüm ticareti (silah ticareti) nin daha az kârlı oluşu nedeniyle, onu daha kârlı hale getirmek için Grozni trajedisini başlattı Rusya.

Kafkasya'da ki silah dağıtımı ile ilgili yeni bilgiler ne zaman elde edilebilir bilmek biraz zor, fakat eğer öldürülenlerin işbirliği ve generallerin yukarıda bahsettiğimiz anlaşmaları kontrol altına alınmazsa, Rusya yeni Çeçenya örnekleri yaratacaktır. Uygulayıcılar gelip gidiyor fakat ölümcül ticaret kalıcı hale geliyor. Her ne kadar elimizde Rus hükümetinin bu tür işlere bu-
laştığına dair resmi belge yoksa da, Abhaz ayırıcılara bu kadar silah, tank, uçak ve askerin Rus hükümetinin onayı olmadan

Gazra kentli alındıktan sonra içindeki insanlarla birlikte yakılan evler

verilmeyeceğini herkes biliyor.

Uluslararası Helsinki Yurttaşlar Birliği'nin bir raporunda şu bilgiler yer almaktadır:

"Abhazya'daki sivil halka saldırılmasında, işkence edilmesinde ve öldürülmesinde Rus askerleri Abhaz ayırıcılara her türlü yaradımı sağlamışlardır. Moldova'da Rusya tarafından yapıy olarak yaratılan ve tamamen Rusların yönetiminde olan Pridnestrovy Cumhuriyeti'nden para geldi. Rus asker gücünün sivil halka karşı ağır silahlar kullanıldığına ve Abhaz ayırıcılara Rus generaller tarafından silah, top ve bombalar hediye edildiğine ve satıldığına dair deliller vardır."

Sohum'de savaş sırasında ele geçirilen Rus silahlarının, düşmanlık tohumunu eken olaylarda direk kullanıldığı ve bunlardan bazı roketlerin uçak düşürülmesinde kullandığı belirlenmiştir. Ayrıca Pskov hava üssünden silahların hiç bir zorlama olmadan cömertçe Abhaz ayırıcılara aktarıldığı bel-

gelerde sabittir. Abhazya'ya traledishe katılan paralı askerlerin bazılarında anılar şöyle aktarılmaktadır.

Serdıukov Vladimir Aleksandroviç: denizci, 1974 doğumlu (7322 nolu askeri birim Oçamçire kenti-Abhazya biriminin başı albay Kovalyov) "Birinde daha fazla kalamadım. Mevcut durumda emre-denlerle aramı iyi değildi. Sorun şu nedenle başladı: Sorun başladığında Oçamçire'yi terketmek isteyen çok insan vardı. Kalabalık geniyeye ulaşmak için iskeleyi zorluyordu. Bize ikaz ateşi etmemiz söylendi ve biz emri yerine getirdik. Sonra ikinci kaptan bana koşarak vermami söyledi. Önce onun söylediğini anlamadım ve her... çoktan havaya ikaz ateşi ettildiğini söyledim. Bana, ikaz ateşi ettiğimi, şimdi ise iskeleyi zorlayanları vurmamı emretti. Bana üç kez aynı emri verdi ve ben bu emri yerine getirmedim. Onun yerine yanımda duran aynı yaşta ki diğer askerlerle silahsız olarak el ele vererek kalabalığın iskeleye zarar vermesini önledik."

Ruşkin Aleksander Sergeviç (Rusya'nın Kamçatka bölgesi, Elizov kentinden, Kantemirov bölüğünde özel asker): "Davranış hatası yüzünden askeri karakola gönderildim. Personel başkanı bana ait eşyaların konulduğu bir torba ile hücreme geldi ve şöyle söyledi: "sen bir gezilce çıkacaksın". Fakat, ne-reye olduğunu söylemedi, bir uçağı güvertesine konuldu ve kendimi Abhazya'da Gudauta'da buldum. İsteredildiği bir yerde istemeyerek kendimi savaşta buldum. Geri gitmek istedim, fakat izin vermediler."

Aslan Cahraılov, Çeçen, (Edelweiss taburu): "İlk önceleri bize Gürcülerin toprak işgal ettiğini, küçük bir ulusu yuttuğunu ve öldürdüklerini söylediler. İşte bu nedenle çocuklarını da yaptığı gibi kendi arzuları gittim savaşta, kısa sürede Gürcülere karşı kendimi Abhazya'da savaşta buldum. Sonra farkettim ki ben yanılsın. Solum'un ele geçirilmesinden önce idi. Gagra'yı zor ateşine tuttuğumuz zaman üç veya dört ev zarar gömüştü. Şehiri ele geçirdikten sonra yüz civarında ev yıkıldı. Aynı şey Solum'de de oldu. Burada doğu hattında hemen hemen her şey yıkılıp yıkıldı. Ele geçirdiğimiz yerleri Rusların öncülüğünde yakıyor, barış elini uzatan silahsız insanları öldürüyor, öldürüyor."

Solum'u ele geçirdikten sonraki ikinci gün sokakta duruyorduk. 70-80 yaşlarında bir kadın avludan çıkı geldi. Tommy-gun silahını patlamasıyla kadın yere yığıldı. Ben ve yanımdaki Çeçen (Grozni'li idi) silahlarımızı alıp silah seslerinin geldiği yere gittik. Biz Gürcüler Abhazları öldürüyor diye düşünüldük. Gördük ki yaşı Gürcü kadını öldüren Abhazlar idi. Yol üstünde çok yanmış ceset gördüm. İranda'da insanlar ağaçlara bağlanarak yakılıyor, Kırmızı köprünün yanında yatakta yakılan insanlar vardı. Kentte bunlardan çok miktarda örnek

vardı. Pridnestrovy'e de burda ki hizmetli için bana 5200 ruble verdiler."

Leonov Vladimir Evgeniç (St. Petersburg'lu): "Biz Pridnestrovy'e de savaşıyorduk. İki ayda 4000 ruble ödendi bana. Bana Abhazya'da daha fazla öldüğünü söylediler ve bunun için buraya geldim. Çok miktarda paralı Rus askeri burada savaşa katıldı. Onlar Abhaz tarafında savaştılar ve paralarını Rus subaylardan aldılar."

Kallagin Aleksey Petroviç, Kazalı (Stavropol bölgesindeki Kropokin kentinden): Gürcülere karşı savaşmak için getirildim. Pridnestrovy'e de Moldova'ya karşı savaştım. Kazalı üniformasıyla eve geri dönüp yaparken Kafkas garında üç Abhaz geldiler, bana kim ve nereli olduğumu sordular. Onlara her şeyi anlattım. Bana kendilerine katılmamı söylediler. Moldova'da ayda 5000 ruble ödiyorlardı bana, Abhazlar 30.000 ruble aylık verdiler."

Nikol Novichenko (Moskova'lı): Moskova'da dolayan haberlere göre Abhazya için paralı asker toplanıyordu ve iyi aylık ödenecekti. Bu nedenle buraya geldim. Biz beş kişiydik. Bize ilk söylendiğinde ikinci kategoride ki askeri işlerde çalışacaktık. Fakat kendimizi kırma makinesine bulduk. Bizi cepheye sürdüler ve bizi buraya getirenler geri hizmete gitti. Benle beraber üç Rus ve bir Çeçen savaşıyordu. Onların ölüşünü gördüm bir gün. Onları kimin öldürdüğünü bilmiyorum, ama zannedirim bizi kiralayıp buraya getirenler onlara para vermemek için öldürdü."

Khalidulin Eldar Gaskaroviç: 1962 doğumlu Tataristan'da oturur. Bize üç aydan fazla savaşanlara Abhazya'da apartman, oturma izni ve çift vatanlaştık verileceğini söylediler."

Mastayev Aslanı Husseinovviç, Çeçen (Grozni'li): "Gudauta'ya vardık, bize Rus askeri üniforması ile silah verdiler ve savaş cephesine koydular. Komutan geldi ve bize şunu söyledi: "Burda kim kalmak istiyorsa toprak, ev, vatanlaştık ve iyi yaşam şartları ile donatılacaktır."

Krutko Vladimir Petroviç: Cepheye savaştı. "Bu Gürcü toprağı değil. Burası Abhazya, onların hepsi savaştan sonra geldi. Bunlar Megrel vatanlaştılar, karımca onları devri çoktan bittir. Benim şimdilik en büyük arzum Engurt'de bir fiçi şarap açıp onu içmek. Üç gün oturacağım ve onu içeceğim. Prensipte sadece Megreller ve Gürcüler çok iyi yaşadılar burda. Diğerleri onlara hizmet etti. Bunları bu topraklardan kovacağımıza eminim ve buralarda sadece Ruslar kalacaklar. Geçmişte bizim atalarımız onları yok olmaları kurtarmıştı. Biz, Abhazlarla ortak bir dil konuşacağız ve aynı acıyı ve sevinci paylaşacağız. Ruslar burada çok iyi yaşayacaklar. Ve böyle olacaktır."

Çeviren: Otari İmedaşvili

Macabehî'nin Gerçek Sorunları ve Çözüm Yolları¹

Selman DURSUN-Selîm DURSUN

Erol KÜÇÜK-Erol ALTIN

Giriş

Öncelikle, böyle bir yazının yayınlanması fırsatını verdiği için, Gürcü kültürünün tautumı, öğretilmesi ve korunması noktasında büyük bir fonksiyonu olan "Çveneburi İcrgisi"ne teşekkür etmek isteriz. Bu yazımızla, Gürcü dilinin komşulduğu bir mekân olarak, Türkiye'deki Gürcü kültürünün deyim yerindeyse merkezini oluşturan Macabehî Yöresine ilişkin birtakım gelişmeler bağlamında, Macabehî'nin gerçek sorunlarını ve bunlarla ilgili çözüm önerilerimizi ortaya koymaya çalışacağız.

Macabehî Heritvîsi

Komıyla ilgili açıklamalar geçmeden önce, yazının yazarı olarak, Macabehî Bizimdir İnişiyatı'ndan kısaca söz etmekte yarar vardır. Çok genel bir ifadeyle, Macabehî Bizimdir İnişiyatı, adıyla uyumlu olarak, Macabehî Yöresinde, yöre halkının devre dışı bırakıldığı, farklı bir ifadeyle halkın göriş ve önerilerinin dikkate alınmadığı, kısaca İnişiyatın başkalarında olduğu birtakım tepeden inme gelişmeler karşısında, "Macabehî Bizimdir" diyerek "İnişiyatı eline alan" bir oluşumdur, Macabehî'yi temsil iddiasını taşıyan bir sivil İnişiyat hareketidir.²

Yukarıda sözünü ettiğimiz ve İnişiyatın ortaya çıkmasını sonuçlayan gelişmelerin başlıcaları, kamyonumuzda hiçbir tartışma olmadan, halkın fikirleri sorulmadan, Macabehî doğasının korunma sorunu

olduğu iddiasıyla, yörenin, çeşitli amaçlarla birtakım kişi ve kuruluşların girişimi sonucu pilot bölge kapsamına alındığı GEF projesi³, yine bazı kuruluşların, halkın olumsuz görüş bildirmesine rağmen⁴

yöreli kalkındırma şeklindeki söylemlerle bir kısım projeleri uygulamaya koyması, bütün bunlara karşı yöre çıkarlarını savunması gereken kişi ve kuruluşların bu konuda yetersiz kalması ve hatta halkın genel kanısı deyimine hareket etmesidir⁵. Bütün bu projeleri ve bunların çözümü getireceği ileri sürülen konuları değerlendirilmeden, bu

konudaki tartışmalara girmeden önce şu soruyu sormak gerekir: "Acaba Macabehî'nin gerçek sorunları nelerdir ve bu sorunları nasıl çözümlenebilir?". Bu soruya verilecek cevap, yöre sorunlarına çözüm getireceği iddia edilecek uygulamaya başlanan projelerin, halkın gerçek sorunları ile ne ölçüde bağdaştığını, Macabehî'nin gerçek sorunlarının çözümünde, söz konusu projelere İlişiyatı olup olmadığını, bunların, gerçekten halkın sorunlarını mı yoksa proje uygulayıcılarının ve destekçilerinin çıkarlarını mı öncelik olduğunu, kendiliğinden ortaya çıkaracaktır.

Burada, Macabehî'nin gerçek sorunlarını belirlerken, yukarıda işaret ettiğimiz kişi ve kuruluşların yaptığı gibi, soyut ve çıkar amaçlı hareket edilmemiş, sanal birtakım sorunlar üretilmemiş, doğrudan halkın ve onların seçilmiş temsilcileri olan köy muhtarlarının görüşleri dikkate alınarak, söz konusu belirlenmeler yapılmıştır. Bunlara ek olarak, özellikle sorunların çözümünü bağlamında, bilimsel, objektif ve gerçekçi hareket edilmeye çalışılmıştır. Aşağıda, Macabehî'nin gerçek sorunları, önem sırasına göre başlıklar halinde açıklanmıştır. Buna göre, söz edilen sorunları, temel olarak beş başlık altında toplanabilir:

1. ULAŞIM: Ulaşım sorunu, özellikle Macabehî-Borçka arası ulaşımında önem taşımaktadır. Macabehî ile Borçka'yı bağlayan mevcut karayolunun 15. km çalışmaları halen devam etmektedir. Ancak bu konudaki en önemli sorun, kış aylarında yaşanmaktadır. Zira kış mevsiminde aşırı kar yağışı nedeniyle

¹ Bu yazı, www.cveneburi.net internet sitesinin, "Yazarlar" sayfasında, "Çveneburi Macabehî" isimli köşemizde ve www.macabehibizimdir.sitemynet.com.tr internet sitemizin, "Macabehî Yazarları" sayfasında, "Macabehî Yazarları-2" başlığı altında yer verdiğimiz yazıdır. Yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

² İnişiyatın hakkında ayrıntılı bilgiyi yine İnişiyatımıza ait, olan www.macabehibizimdir.sitemynet.com.tr adresindeki web sitemizin, "Tautum" sayfasında bulabilirsiniz.

³ Proje ile İlişiyat çalışmaları, devam etmekte olup, bu konudaki gelişmelerimiz, çok yakında web sitemiz aracılığıyla kamuoyuna açıklanacaktır.

⁴ Bu konudaki bizzat İnişiyatımızın 4. ekir nevi başlangıcı noktasını, mülkümüzün oluşturan toprak dilekçeleri verilmiş ve konu adli mercilere kadar hukuken taşınmıştır. Belirttiğimiz dilekçelerin bir kısmını, yukarıda belirttiklerimiz web sitemizin, "Dilekçeler" sayfasında bulabilirsiniz.

⁵ Bu bağlamda, www.cveneburi.net internet sitesinin, "Yazarlar" sayfasında, "Çveneburi" isimli köşemizde ve İnişiyatımıza ait web sitemizin, "Macabehî Yazarları" sayfasında, "Ahmet Kafkaslı" adı altında yayınlanan ve yöreyi temsilen mevcut olan kuruluşlardan Macabehî Vakfı'nın, Macabehî Halkı Eksentele, Üstölüp olarak ölümlük çarşısı bir dilekçesi bulunmaktadır. "Macabehî Vakfı ve Macabehî Halkı" isimli yazı, bu konuda ölümlük ile çözümler

le yollar kapanmakta ve yollar uzun süre kullanıma açılmamaktadır. Özellikle ilçeye gittimnin zorunluluk arz ettiği hastalık gibi durumlarda bu sorun daha büyük önem taşımaktadır. Bu sorunun çözülünü, devam eden yol çalışmalarının bitmesi ve kışın yolların, düzenli bir şekilde kardan temizlenmesidir. Ayrıca, kalıcı bir çözüm için, ilgili yerlerde tünel yapılması da zaruri olduğu önem vurgulanmalıdır. Bu bağlamda Ulaştırma Bakanlığı nezdinde gerekli girişimler yapılmalıdır. Ancak, ulaşımın sürekliliği ve ekonomikliği noktasında yöre halkının teklifi, Gürcistan üzerinden PASAVAN'la geçiştir. Pasavan nedir? Pasavan, Pasaport Kanunu madde 12 ve 19'a göre, ilkenin sınır bölgelerinde, pasaport yerine kullanılmak üzere Türk vatandaşlarına verilen bir belgedir. Söz konusu belgenin verilme usulü, Türkiye Cumhuriyeti ile Gürcistan Cumhuriyeti arasında yapılmış veya yapılacak anlaşma hükümlerine uygun olarak, İç ve Dış İşleri Bakanlıklarınca ortaklığı belirlenir. Bu nedenle, pasavanla geçiş imkânının sağlanması için, sözü geçen bakanlıklardan talep bulunmaktadır.

2. SAĞLIK: Yöre halkının bu konudaki sorunları, yöredeki sağlık ocağının ve özellikle doktor yetersizliğidir. Hali hazırda, sadece Camilli Köyü'nde sağlık ocağı aktif olarak faaliyet göstermektedir. Burada da yukarıda belirttiğimiz ulaşım sorunu nedeniyle yeterli doktor ve ilgili personel gelmemekte, gelenler ise en kısa zamanda yöreden ayrılmanın yollarını aramaktadır. Bu noktada, yerleşim birimlerinin dağılık olması bağlamında, Camilli'deki sağlık ocağı diğer köylere oldukça uzak kalmakta ve özellikle doğum, işne yapılması gibi konularda büyük sorun yaşanmaktadır. Bu sorunun çözümü açısından, ulaşım mesafesi dikkate alınarak belirli yerlerde sağlık ocağının kurulup, en azından ilk müdahaleyi yapabilecek sağlık memuru ve hemşirenin bulunması veya yörenin ihtiyaçlarını karşılayacak bir hastanenin yapılması gerekir. Bu konuda Sağlık Bakanlığı'na ortak bir talep yapılabilir.

3. EĞİTİM: Bu konuda özellikle ilköğretim aşamasında önemli sorunlar bulunmaktadır. Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitim bağlamında, yörede sadece Camilli Köyü'nde ortakolu bulunmaktadır. Bu nedenle, diğer köylere beş yıllık eğitiminin tamamlanmayan öğrenciler, mecburen Camilli Ortaokulu'na devam etmek durumundadırlar. Türkiye'nin birçok yerinde bulunan bu sorun, "taşınalı eğitim" olarak

da adlandırılan ve devletin desteğiyle temin edilen araçlarla aşılmaya çalışılmaktadır. Ancak yörede, ne yazık ki böyle bir araç tahsis söz konusu olmamıştır. Dolayısıyla, ağır kış koşullarında, yaşlıları küçük sayılabilecek öğrencilerimiz, yol uzunluğu dikkate alındığında, sabahın erken saatlerinde, kışın soğukunda yollara düşmekte, ıslanmakta ve hasta olabilmektedirler. Uzun bir yol katetmenin yorgunluğuyla ders dinlemeye çalışmaktadırlar. Bunun çözümü olarak, Milli Eğitim Bakanlığı nezdinde gerekli girişimlerde bulunarak, araç tahsisinin sağlanması, aracın kullanılabilmesi için yolların kardan düzenli bir şekilde temizlenmesi gerekmektedir. Sorunun kesin çözümü, yapımı devam eden yatılı bölge okunun bir an önce faaliyete geçmesidir.

4. EKONOMİ: Özellikle son yıllarda, yöre ekonomisi oldukça iyileşmiştir. Bu kapsamda, fındık üretimi öne çıkmıştır.

Macahell'de Mereta Yaylasına Çıkılırken

Bir çok kişi, fındığın satışa hazır hale getirilmesinde, artık fındık temizleme makinesinden yararlanmaktadır. Böylece, teknolojik kolaylıklar sayesinde yörede, fındık üretimine yönelme söz konusu olmuştur. Birçok tarla ve bılıç, mısır, fasulye, lahana vb. ürünler yerine fındık üretimine tahsis edilmiştir. Fakat bu durum yeterli değildir.

Bu konuda üreticilerin bilinçlendirilmesi amacıyla, ziraat teknik elemanlarının yöreye gittmeleri ve gerekli çalışmaları yapmaları gerekmektedir. Bu konuda İlçe Tarım Müdürlüğü'yle gerekli koordinasyonun sağlanması ve ziraat teknik elemanlarını gerekli teknik kontrol ve yardımı yapmaları talep edilmelidir. Yöre ekonomisi açısından, teknik bilgi gerektirmesi nedeniyle ikinci sırada yer alan ekonomik alan arıcılıktır. Bu bağlamda, yörede, arıcılık konusunda faaliyet gösteren iki adet ticari kuruluş bulunmaktadır. Bunların ilki, yöre dışındaki bir akım kişilerin sermayeleri ile kurulumuş olan Macahell Arıcılık A.Ş., ikincisi ise tamamen yöre insanı birliktirliğini bir araya getirerek kurduğu Saf Kafkas Arıcılık Ltd. Şti'dir. Genel itibarıyla bu konuda, bu çapta kuruluşların kurulması, yöre ekonomisi için önemli adımdır. Bu noktada bu gibi kuruluşların artması ve özellikle yöre insanı bu alanda inisiyatifli sahibi, (söz sahibi) olması daha önemlidir. Ayrıca, mevcut ve kurulacak kuruluşlara eşit şekilde davranılması da serbest, kartelleşmenin olmadığı bir ekonomi açısından büyük önemli halzidir. Bunların dışında, yörenin geleneksel geçim

kaynağı olan tarım ve hayvancılığa da destek olunması gerekir. Tarım konusunda, gübre, zirai ilaçlama konusundaki sorunlarda, hayvancılıkta ise, çeşitli hayvan hastalıkları için aşılama, yöreye uygun ırazvan ırkı verilmesi gibi konularda İlçe Tarım Müdürlüğü'nden gerekli ve düzenli teknik destek için girişimlerde bulunulmalıdır. Ayrıca gerek tarımsal ürünlerin gerekse hayvanların pazarlanması konusunda mevcut şirket, vakıf ve derneklerin gerekli ortamı oluşturması gerekir.

5. KADASTRO: Kadastro sorunu, ülkemizin yarıya yakın topraklarına kadastro girmemiş olduğu dikkate alınırsa, ülke çapında mevcut genel bir sorundur. Özellikle çeşitli toprak ıhtıflarında, tapu- nın bulunmaması büyük sorun çıkarabilmekte, tatsız durumlara yol açabilmektedir. Ancak Macaheli için bu konudaki en önemli sorun, orman kadastro- sıdır. Bu bağlamda, yörede orman ka- dastro su geçmeden önce, Orman Kanu- nunu öngördüğü "İHSUSİ ORMAN" statüsü araştırılmalı ve bu konuda gerekli talepler yapılmalıdır. Zira, yörede halen, zilyedliğe dayalı ola- rak, fiili bir şekilde özel orman durumu mevcut olup, bu konu- nun resmileştirilerek devanın ettirilmesi, ormanların korunması açısından daha uygundur. Çünkü bugüne değin, zilyedlik esasına dayalı mevcut fiili durum nedeniyle ormanların zarar görmesi söz konusu olmuştur. Aksine, özel orman statüsü dışındaki başka çözümler, örneğin bütün yerlerin devlet ormanı sayılması, ormanların geleceği açısın- dan büyük bir tehdit oluşturabilir. Çünkü, devle- tin böyle büyük bir alanda gerekli kontrolü yapabi- mesi, teknik eleman ıtibarıyla mümkün değildir. Ay-

rica Orman Kanunu dikkate alındığında, özel or- man statüsünde de belirli ölçülerde devlet denetimi söz konusudur.

Sonuç

Yukarıda belirlendiğimiz sorunlar ve çözüm yol- ları çerçevesinde, Macaheli'nin çözülmesi güç, (devletimiz dışında) dış müdahaleyi gerektirecek derecede büyük sorunların olmadığını görmekte- yiz. Farklı bir anlatımla, Macaheli'nin gerçek so- runları ve çözüm yolları bellirli. Dolayısıyla bu yolların dışındaki bütün girişimler şüphyle karşı- lanmalı ve sonuna kadar sorgulanmalıdır. Bu konu- daki kötü niyetli girişimler, görünüşte mevcut so- runlara çözüm getiriyor görünebilir. Ancak yöre halkı olarak bu girişimlere karşı uyanık olunmalı ve bir adım sonrası, yani gelecek görülecek hareket et- meli ve kısa vadeli çıkarlar için bu tip faaliyetlere

alet olunmamalıdır. Alet olanlar uyarıl-malıdır. Ayrıca bu noktada birlikte ha- raket edilmeli ve "İNİSYATİF" kesni-likle başkasına bra- kılmamalıdır. Bu ko- nuda son olarak, bü- tün Macahellileri, Ma- caheli'ye sahip çıka- maya ve "MACAHIE- Lİ BİZİMDİR" deme- ye davet ediyoruz.

"MACAHELİ BİZİMDİR İNİSYATİFİ"

Not: İnsiyatifimize ait, "http://macahelbizim- dir.siteny.net.com/tr" adresinde, insiyatifimizin ta- nıtımı, faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgiler bulabi- lirsiniz. Ayrıca, İnsiyatifimize ulaşmak için, maca- helbizimidir@yahoo.com adresine e-mail göndere- bilirsiniz.

Dil Öğrenmenin Yan Faydaları

Uğur ZUBİENTİ

“Yabancı bir dill öğrenmiş olan çocuklar, diğer kültürlerle karşı kültürel çoğulculuk, açıklık ve takdir duygusu beslerler. Başka ülkelerde rahatça seyahat edebilme, yabancı dil edebiyatını, film ve müziklerini orijinal şekilleriyle görme ve dünyadaki kültürel farklılığı anlamama imkan kazanırlar. Kendini ifade etme kabiliyetleri gelişir.”

Evet, yabancı dil öğrenmenin de, tıpkı ilaçlar gibi yan etkileri vardır, ancak bunlar arayıp da bulunamayan birden olumlu etkilerdir. Yabancı dil öğreniminin, dinleme becerisini ve hafızayı geliştirdiği ve böylece iletişim olgusuna önemli bir boyut kazandırdığı belirlenmiştir. Yine, ikinci dil öğrenenlerin kendi dillerini okuma-anlama becerilerini de geliştirdikleri ve ayrıca okuma sınavlarında daha yüksek notlar aldıkları bilinmektedir.

Birçok durumda, Gürcüce öğrenmek çocuğun Türkçe yeteneğini geliştirir. Çocuklar Gürcü dilünün yapısını öğrenirken Türkçe hakkında da birçok şey öğrenirler. Genel kelime bilgisi de ayrıca çocuğun Türkçe yeni kelimeleri anlamalarını öğrenmesine yardımcı olur. Deneyisel çalışmalar, sürekli ikinci bir dil alan öğrencilerle sadece Türkçe eğitim gören öğrenciler arasında Türkçe gelişiminde hiçbir geri kalmama olmadığını göstermektedir.

Yabancı bir dill öğrenmiş olan çocuklar, diğer kültürlerle karşı kültürel çoğulculuk, açıklık ve takdir duygusu beslerler. Başka ülkelerde rahatça seyahat edebilme, yabancı dil edebiyatını, film ve müziklerini orijinal şekilleriyle görme ve dünyadaki kültürel farklılığı anlamama imkan kazanırlar. Kendini ifade etme kabiliyetleri gelişir. Kelime hazineleri genişler ve bunun yanında kendi dilini yeni alanlarda kullanma becerileri artar.

Son yıllarda, The Admissions Testing Program of the College Board'dan alınan bilgiler, yabancı dil öğrenimi ile SAT (Scholastic Aptitude Test) skorları arasında kesinlikle pozitif bir korelasyon olduğunu göstermektedir. Yabancı dil öğrencilerinin Yetenek Testi'nde başka alanlarda 4 yıl veya daha fazla eğitim gören öğrencilere göre daha başarılı oldukları bildirilmiştir. Aynı şekilde, yabancı dil programlarına kayıt olan öğrenciler okullarında uygulanan standart testlerde daha başarılı olmaktadır.

Lisede bir yabancı dill öğrenmiş olan öğrencilerin kendi dillerini ve matematiği öğrenme perfor-

mansı, öğrenmemiş olanlardan daha yüksektir. Daha ayrıntılı araştırmalar, matematik problemlerini çözmek için gerekli olan zihinsel işlem becerilerinin, dil işlemleri tarafından da geliştirildiğini göstermiştir. Ayrıca 4 yıl veya daha fazla yabancı dil eğitimi alan öğrencilerin ortalama matematik notları aynı süre boyunca matematik öğrenimi gören öğrencilerin ortalama notlarıyla aynıdır.

Birden çok dil öğrenen öğrenciler, çok farklı kariyer fırsatlarına, kendilerinin ve diğer milletlerin kültürlerini daha iyi anlayabilme imkanına sahiptirler. Bazı deliller dil eğitimi alan çocukların daha yaratıcı olduklarını ve karmaşık problemleri çözebildiklerini göstermektedir.

Nebraska Yabancı Diller Örgütü (1996) yabancı dil öğrenmenin, bugünün ve yarının dünyasında kariyer seçimi konusunda bir rekabet aracı olduğunu belirtir. Bu durum, New York Çalışma Departmanı ile yaptıkları görüşmede, ikinci bir yabancı dille iletişim kurabilen işçi istediklerini belirten işverenlerce kanıtlanmıştır. Birçok iş alanı da yabancı dille yeterli elemene ihtiyacı duymaktadır. Yiyecek, turizm ve otelcilik gibi hizmet endüstrilerinde; film, radyo ve müzik üretimi gibi alanlarda ve uluslararası şirketlerde dil yeterli konuşabilen elemanlar çalıştırılmaktadır ve bu sadece onların dil kabiliyetlerinden kaynaklanmaktadır.

Tıp, hukuk, ticaret, gazetecilik, politik bilimler, kütüphanecilik ve müzecilik gibi diğer iş alanlarında ve daha genel resmi işlerde, yabancı bir dille yeterli olmak size diğerleri karşısında çok önemli bir avantaj sağlayacaktır.

Birçok lisans programı bir ve bazen de üç dilline en azından okunabilirliğini gerektirmektedir. Anadili ve yabancı dill bilerek, yabancı üniversitelerde öğrenimi görme, resmi görevlerde çalışma ve uluslararası / yabancı kaynaklı şirketlerde iş bulma imkanı sağlar.”

İşte tüm bu yan nedenlerle de ileride eğitimine Türkçe devam edecek diye yoğun bir şekilde çevreleri Gürcü aileleri tarafından uygulanan artı bir otosimilasyon ellerindeki konuşma dili olarak ancak bildikleri dili, Gürcüce'yi öğretme eğilimi çocuklara yararlı değil, çok zararlı olmakla ve ikinci bir dil bilmenin bile yeterli kalmadığı günümüzde çocuklarımız tek dillilik karşı karşıya kalmaktadır. Tek dillilik geri kalmışlık demektir.

Prof. Dr. İsmet Dindar İle Yapılan Söyleşi: Ben Sarp'ı "Bizim Berlin Duvarımız" Olarak Nitelendiriyorum.

Osman Nuri MERCAN

Çevreci: Bize biraz kendinizden, geçmişinizden haberdarmısınız?

Dindar: 1956 yılında Fatsa'da doğdum. İlk okulu, Ortaokulu, Liseyi Fatsa'da bitirdim. Daha sonra Erzurum'da Atatürk Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirdim. Sonra aynı üniversitede iç hastalıkları uzmanı oldum (1984 yılında). Sonra mecburi hizmet için Samsun'a geldim ve sonra askerlik. Askerlik bitiminden sonra 1987 yılında İstanbul Koşuyolu Kalp Hastanesi'nde göreve başladım. Orada Kardiyolog oldum. Orda klinik şefi oldum, doçent oldum. Orda akademik kariyer tıkandı. Koşuyolu Kalp Hastanesi bakanlık hastanesi olduğu için profesörlük kadrosu yok. Onun için mecburen yer değiştirmek, üniversiteye geçmek gerekiyordu. Bulunduğum yer Maltepe Üniversitesi Hastanesi olduğu için, burada bir yıl önce profesörlüğe atandım. Maltepe Üniversitesi Kardiyoloji Ana Bilim Dalı Başkanımı. Bu hastanede anjiyo, balon ve kalıcı pil yerleştirilmesi gibi işlemleri yapıyoruz. Zaten, burası eskiden beri bu işleri yapan hastane idi, fakat benim gelişimden sonra kapasite iki katı üzerine çıktı, önemli bir merkez haline geldi. Ben Koşuyolu'nda iken de çok mükattarla Gürcüstan'dan hasta geliyordu. Şimdi ise doğal olarak buraya kanallıze oldular. Örneğin, şu an bile yatan Gürcü hastamız var. Gürcü hastanın yatmadığı gün hemen hemen yok gibi hastanemizle.

Çevreci: Derslere de gırtıyormusunuz?

Dindar: Gırtıyorum tabii. Asistanlarım ve öğrencilerim var.

Çevreci: Aynı zamanda ameliyatlara da katılıyorsunuz herhalde.

Dindar: Tabii, tabii. Hem pratiği var işin, hem de teorisi. Bir akademik çalışmanın gerekleri neyse

hepsi yerine getiriliyor. İki tane doçentim var, iki tane yardımcı doçentim var, sekiz tane asistanım var, öğrencilerim var.

Çevreci: Gürcüstan Cumhurbaşkanı Sn. E. Şevardnadze tarafından sizlere verilen "Gürcüstan Fahri Vatandaşlığı" payesi için sizleri tebrik ediyoruz. Türkiye'de sadece birkaç kişiye verilen bu fahri vatandaşlık unvanının sizlere de verilmesi onur verici bir olay, hem sizler için ve hem de T.C. vatandaşları için. Tabii böyle bir gururla onurlandırılmanız altında sizlerin Türk-Gürcü dostluğuna yaptığınız ve halen yapmaktadığınız hizmetler yatmaktadır. Sizler her ne kadar bu ünvan-paye için bu hizmetleri yapmadınız ve yapmıyorsunuz ama bunlar böyle bir yüksek ünvanla onurlandırılmanızda gözönünde bulundurulmuştur.

Dindar: Bu tamamen onların takdiri.

Çevreci: Biz her ne kadar medyadan sizin çalışmalarınıza takip edebiliyorsakta bize Gürcüstan'la olan sağlık konusundaki ilişkileriniz hakkında bilgi verirmisiniz?

Dindar: Çok şey yaptığını söyleyemem. Sağolsunlar Gürcü dostlarımız çok kadirşinas insanlar, biz bir yapıyorsak onlar beş yaptığımızı düşünüyorlar. Her şey büyük ölçüde Sn. Astan Abaşidze'nin ameliyatından sonra başladı. Önden önce de tek tük bazı ilişkilerimiz vardı, ama herkes şöyle düşündü: Aslan Bey de ameliyat için bu kişiyi ve ekibi seçtiğine göre burada bir şey var diye düşünmeye başladılar. O günden sonra bizim hastanemiz olsun ve ben olayımı popüler olmaya başladık, çok hızlı trafik başladı, gelip gidenler oldu. Ben gittim Gürcüstan'a bir kaç defa. Benli bir konferansa çağırıldılar Tbilisi'ye. O konferansta, o sıralar anjiyoya yeni başlayan bir arkadaşımız orada bir ölçüde benden destek umdu. Çünkü anjiyomun cerrahi ayağı yoktu ve ameliyat yapılamıyordu. O ortamda anjiyonun sakıncalı olacağı şeklinde bir görüş vardı oradaki doktorlar arasında. Ben bunun böyle olmayacağını, mutlaka bunun ilk adımı olarak başlanması gerektiğini ve arkasından da geleceğini ifade ettim ve destek oldum. Sonra bir akşam yemeğinde sohbette, artık anjiyo yapmaya başladıklarını, ameliyat yapmayı düşündüklerini, balon yapmayı düşündüklerini, Almanya'dan bir takım insanlar gelip kendilerine bir şeyler göstereceğini söylediler. Bunun üzerine ben de, belki içkinin verdiği hava ile, neye

hız gelmiyoruz da Almanlar geliyor dedim. Onlar da bu sözümü bir vaat olarak algıladılar ve gelin o zaman dediler. Ben burada bu işin yapan Türk firmalarının desteğini de unutamam. Oradan bize on hastanın bilgilendirilip gönderildiler, anjalyolarını biz burada inceledik, onlardan seçimler yaptık, gerekli malzemeleri de burda ki Türk firmaları sağladılar. Biz bu malzemeleri TBİLS'ye götürdük. Orada değerli profesör Alexandre Aladaşvili ile birlikte o on hastanın balon ve ten teşkili yaptık ki bu Gürcistan tarihinde ilk kez yapılmıştır. Ayrıca her yıl on civarında doktoru tıyama kardiyoloji kongresine getiriyoruz. Onların tüm seyahat, konaklama ve kongre giderlerini burdakı firmalar karşılıyor. Bu

kongrelere katılım onlara büyük yarar sağlıyor. Ayrıca, Gürcistan'dan doktorlar ve yoğun bakım hemşireleri ve doktorları bu hastaneye geldi, onların eğitimine katkıda bulundum. Oradaki cerrah arkadaşınız buraya geldi, bizim cerrah arkadaşınızla birlikte ameliyatlara yaptı burada. Bizim cerrahımızla beraber Tbilisi'ye gitti.

tık ve orada ordaki cerrahla birlikte ameliyatlara yaptık. Çok sevindirik bir durum. Yaklaşık 140 hastamızın bu pass ameliyatı TBİİS'de yapıldı. Kaskasya'da bu tür ameliyatlara bir Erivan'da (çok iyi kalitede olduğu söylenemez), bir de TBİİS'de yapıyoruz. TBİİS'deki hastamızın cerrahisi eğer bizim cerrahimizin çok iyi ilişkileri var. Ben bu tür ameliyatlara daha çok orda yapılmasını istiyorum ve bu yönde çalışmalarına katkıda bulunuyorum. Çünkü oradan hastamızı İstanbul'a gelmesi ve burda ameliyat olması çok pahalı bir iş. Biz burdan arkadaşlarımızla birlikte ameliyatı orda yapılması için gerekli her türlü cabayı sürdüriyoruz.

Çabalarımız herhalde onlar tarafından da çok takdir edildiği geçen yıl bana "Gürcüstan Onursal Doktoru" ünvanı verdiler. Çok duygusal bir tören yapıldı ve benim çok hoşuma gitti. Arkasından Batumi Şota Rustaveli Üniversitesi tarafından bir fahri doktora ünvanı ile ödüllendirildim. Son olarakta bir kaç ay önce Gürcüstan'ın Onursal Vatandaşlığı ile ödüllendirildim.

Tbilisi'de yaptığım çalışmaların benzerini Batu-

ml'de de yapmak istiyorum. Orda bir kalp merkezi-
nin kurulması için bir takım çalışmalarım, plan ve
projelerim var. Yakın bir gelecekte Batumi'de de
anjliyo, balon yapılabilen, ameliyatlar yapılabilen
bir merkez oluşacaktır.

Bütün bunlar benim için çok hoş uğraş, çok zevkli bir uğraş, o coğrafyada yaşadığımı anlıyorum. Çok sevliyorum o coğrafyayı ve orda çok sevdiğimi biliyorum. Bir buzda çok yoğun çalışıyoruz, oraya gittiğimizde hep o güzelliği ve insani duyguları paylaşıyoruz. Bu duyguları beraber gittiğiniz diğer arkadaşlar da tadıyorlar ki onların bir kısmı Gürcü değiller.

Çveneburl: Şu ana kadar sizin de katıldığınız kaç GÖrcü hasta ameliyat edildi?

Dindar: Türkiye'de bu rakam hayli çoktur. İkiyüzellinin üzerindedir. Gürcüstan'da çok fazla değil. Tbilisi'de iki üç yerde daha koroner anjiyo yapılır hale geldi. Ordan da doktorlar buraya geldi.

burda elimizden geldiğince bir şeyler aktarıyoruz onlara. Oraya gittiğimizde ise orda onlara yardımcı oluyorum. Ben bütün bu çalışmaları tamamı fahri anlamda yapıyorum. Profesyonel bir ilişkim kesinlikle bulunmamaktadır.

Çveneburt: Sağlık Bakanı başkanlığındaki bir heyetle Tbilisi'ye gittiniz üç ay önce. Bu ziyaret konusunu biraz açablarmıyız?

Dindar: İki bakanlık seviyesinde çok başarılı görüşmeler yapıldı. Sağlık Bakanı Sn. Osman **Durmuş** oraya ciddi şekilde sıcak mesajlar verdi. Bu gezili büyük bir kısmı ile ben organize ettimiş. Ordaki birçok görüşmede bende katıldım. Acara Özerk Bölgesi Sağlık Bakanı da Tbilisi'de toplantıda idi. Sn. Osman **Durmuş** Batumli'ye de ileride gitmek için söz verdi.

Çvenebur: Gürcüstan'ın genel sağık yapısı nasıl, yani alt yapı, teknoloji ve eleman sorunu nasıl?

Dindar: Çok ciddi sorunlar var tabi. Tıptaki son gelişmeler teorik anlamda çok iyi takip ediliyor. Oradaki hekim kalitesi belki dünyada olmayacak kadar iyi, fakat medikal uygulamalar aynı durum-

ისმეთი ღონღარს

მეჩაბა ბაბუას შიშა ბუნიაველის სახლის
სახელწოდო ქვეყნადებს სამაგო დიდობის წოდება

© Geoffrey Hinton, 2000. Typeset

DIPLOMA BSU № 006

For his experience and contribution to Turkish-Georgian Educational and Cultural cooperation, distinguished public and scientific activity, fruitful collaborations with Batumi Shota Rustaveli State University, by decision of Batumi Shota Rustaveli State University Scientific Board on November 3, 2001, the Head of the Cardiology Department of the Mamari Hospital of Istanbul Marmara University, Professor

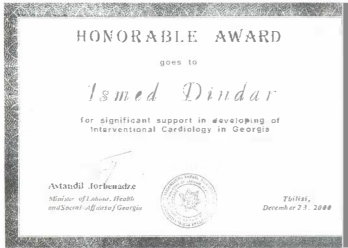
ISMET DINDAR

was awarded the degree of Honorary Doctor of Batumi Shota Rustaveli State University

Wodredz Nuri Verdrazoe
3 November, 2003

და დეილ. Son yirml yılda muazzam değişiklikler oldu bu anlamda, Gürcüstan'ın dış ve iç sorunlarla uğraştığı bir döneme rastladı bu değişiklikler. Bu nedenle makas çok açıldı. Ayrıca, ordaki vatandaşın alım gücü düşük olduğundan hastaneler hasta bulmakta zorlanıyorlar. Hastaneler, teknolojik alt yapıyı geliştirmekte zorlanıyorlar. Fakat, bazı olumlu adımların az da olsa atılmaya başlandığını görülebilmekteyiz.

Çveneburt: Biraz sağlık alanını dışına çıkıp etrafı Gürcü kimliğinizle ilgili bilgilere de uzanmak istiyorum.

Dindar: Bir çoğumuzun olduğu gibi 1293 Muhaciretli (1877–1878 Osmanlı Rus Savaşı sonrası) ile Osmanlı'ya göç eden dedelerimizin torunlarıyız. Mikeladze soyadından geliyorum ve bu soyadıyla da övünüyorum. Gürcüstan'ın her tarafında, fakat özellikle Acara'da ciddi sayıda akrabalarım var. Onların her birini de olağanüstü seviyorum.

Çveneburt: Onlarla ilişkileriniz var mı?

Dindar: Tabii ki var. Haftada bir her biri ile muhakkak görüşüyorum. Türkiye ile ilgili güzel bir haber olduğunda telefon edip tebrik ediyorlar. Türkiye'li arkadaşlarımı da akrabalarımı taniyorlar. Sn. Osman Durmuş'un Tbilisi ziyaretinde beş gün orada idiler, ben İstanbul'a dönünce onlarda kendi şehirlerine döndüler.

Çveneburt: Mikeladze ailesinin ilk kökeni Changi yöresinde?

Dindar: Herhalde İmeretli kökenliyiz. Oradan dağılmışlar, bizmile ile ilgili kol Acara'da Hlivo'ya yerleşmişler. Oradan da Kobuleti'nin yamaçlarına

Saraba köyüne yerleşmişler. Sonra, 1293 Muhaciretli ile Fatsa'ya yerleşmişler.

Çveneburt: Bildiğiniz kadar ile Türkiye'de mevcut birçok Gürcü kültürü ile ilgili vakıfların ve derneklerin üyesi hatta kurucu üyesiniz.

Dindar: Nerden ıslık çalarlarsa oraya gidiyoruz.

Çveneburt: Türkiye'li Gürcülerin kültürü, dili, gelenek/görenekleri ile Gürcüstan'daki Gürcülerinkileri karşılaştırma fırsatı bulabildiniz mi?

Dindar: Hem çok yakın olan vasıflar benzerlikler var ki bunlar insanın genetik yapısı nedeniyle yüzyıllar geçse de değişmiyor, hem de bazı farklılaşmalar var ki bu da zamanın oluşturduğu değişikliklerdir. Gürcüstan'daki o konukseverlik o sevecenlik bizde pek kalmamış. Ben Gürcüstan'a geldiğimi zaman orda yaşadıkları beni dehşete düşürüyor, onların yaptıklarına karşılık, onlar Türkiye'ye geldiğinde biz ne yapacağız diye kara kara düşünüyoruz. Onarın sofrası kültürü ve konuk ağırlama kültürünü adeta bir üniversiteye benzetiyorum. Bir okul gibi değerlendiriyorum onu. Bu bizde kalmamış tabii. Büyük ölçüde kaybetmiş belki. Fakat bizim en çok takdir edilmeniz gereken konu ise dili korumamızdır. Bu konular yüzyıl geçmesinde rağmen dili koruyabilmişiz ve hatta bizim daha gerçek Gürcüce konuştuğumuz söyleniyor.

Çveneburt: Türkiye-Gürcüstan ilişkileri çok iyi düzeyde. İki ülke nerdeyse sınırları kaldıracak kadar birbirine yaklaştı. Ekonomik-politik ve askerî stratejik ortak konumuna geldiler. Bu bağlamda Gürcüstan'ın gelecek 20-30 yılını nasıl görüyorsunuz?

Dindar: "Nasıl görmek istediğini" ile "nasıl olabilir" arasında farklar var muhakkak. Gürcüstan'ın geleceği maneset iç ve dış dinamiklere bağlı. Gürcüstan'ın hesaba katması gereken çok miktarda dış ve iç faktörler var. Bunların bir şekilde aşılması gerekir. Gürcüstan'ın iyi yönetildiği takdirde gelecekte bile sorunu olmayacaktır. Mitolojik olarak Tanrı'nın kendine ayırdığı topraklar üzerine kurulu Gürcüstan ve bu topraklar çok verimli. Ayrıca Gürcüstan'ın en büyük şansı dünyanın en aydın insanlarına sahip olmasıdır. Gürcüstan'ın gelecek yapısının şekillenmesinde Türkiye'nin büyük etkisi olacağı kanısındayım. Türkiye Avrupa Birliği'ne glerirse Gürcüstan da girecektir. Gürcüstan Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne giriş sürecini çok yakından takip etmektedir.

Gürcüstan 12-13 yıllık bağımsız bir ülke ve şu an yaşadığı sıkıntıları bu bağımsız ülke oluşunun bedeli olarak görmek gerekir. Gelecekte bu sorunların aşılabileceğini düşünüyorum.

Bu arada Türkiye-Gürcüstan ilişkilerinin gelişmesinde Türkiye'de bulunan biz Gürcülerin de

önemli fonksiyonlar üstlendiğini düşünüyorum. Bizler, yani Türkiye'li Gürcüler her zaman iyi vatandaşlar olduk. Konumumuzu bu iki ülke dostluğunun daha iyi gelişmesi için kullanmamız gerektiğini düşünüyorum. Bunda da başarılı olduğumuzu düşünüyorum. Gürcüstan'ın kendi iç dinamikleri ile ilgili yapıcı, sakinleştirici ve birleştirici bir tavır takınmanız gerektiğini düşünüyorum. Gürcüstan'daki kardeşleriniz de bizim Türkiye'nin en iyi vatandaşları olmamızı talep ediyorlar. Bundan Türkiye'li çok kıslınlı bir mesaj çıkarması gerektirli kabul ediyorum.

Bizim arzumuz ve isteğimiz bundan sonra Türkiye ve Gürcüstan hep dost ve kardeş kalsın, hatta sınırlar bile kalksın. Ben Sarp'ı, "Bizim Berlin Duvarımız" diye niteliyorum. 120-130 yıl aramızda Sarp Duvarı vardı.

Biz, Türkiye ile Gürcüstan arasında bir köprüyüz. Türkiye'li Gürcüler olarak şimdiye kadar bir yanlış yapmadık ve gelecekte de yanlış yapmak için bir neden yok.

Çveneburt: Teşekkür ederiz.

საქართველოს პრეზიდენტი
PRESIDENT OF GEORGIA

Decree

by the President of Georgia
on granting Honorary Citizenship of Georgia
to Ismet Dindar

No. 50 February 21, 2002 Tbilisi

In recognition of his notable input in developing interventional cardiology and cardiological surgery in Georgia, for his contribution to enhancing relations between Georgian and Turkish peoples and for his prolific charity work, the member of the World Cardiologists Association, Medical Doctor Ismet Dindar is hereby granted Honorary Citizenship of Georgia.

Eduard Shevardnadze

ედუარდ შევარდნაძე

**Gürcüce, Rusça, İngilizce
noter tasdikli tercüme yapılır,
tercüman bulundurulur.
Tel: (0212) 231 79 28**

Sami ve Mehçure Karaören ile Gürcü Kültürü Üzerine Söyleşi

Mustafa YAKUT

Çveneburl: Sayın Sami Karaören, 78 yaşında, 36 yıldır Cumhuriyet Gazetesi'nde makalelerin başyazardasınız. Kısaca kendinizden söz eder mısınız?

S. Karaören: 1924 yılında Muğla'nın Fethiye ilçesi Kaya köyünde doğdum. Anaokulumu ve İlkokulu Fethiye'de okudum. Ailemin benim okumam için gösterdiği özen ve özveriyle 1938'de Muğla'da yatılı ortaokula kaydoludum. Buradaki çok değerli öğretmenlerimi hiç unutmadığım gibi Türkçe hocamız Tahir Tolga'yı bu ayın (Mart-Nisan 2002) Türk Dili Dergisi'nde yazdım. 1941'de ortaokulu bitirdim, fakat İkinci Dünya Savaşı koşulları nedeniyle iki yıl liseye gidemedim. Bu arada öğretmen vekilliği yaptım. Daha sonra Antalya Lisesi'ne giderek 1945'te mezun oldum. Aynı yıl çok iyi bir edebiyat öğretmeni olmak ve Türk Edebiyatı'nı öğrencilere sevdirmek amacıyla İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi'ne girerek Türkoloji Bölümü'nü bitirdim. Ancak koşullar beni öğretmenliğe değil gazeteciliğe sürükledi.

İlk olarak Dünya Gazetesi'ne girdim. ● zamanlar Dünya Gazetesi Bedi Faik'in yönetimindeydi. Dünya Gazetesi'nde yazı işleri müdürü olarak 9 yıl çalıştım. 1966'ta istifaya ederek ayrıldım. İki ay sonra Yaşar Kemal'in çağrısıyla Nadir Nadi ile görüşünce Cumhuriyet'te göreve başladım. 1986'ya kadar aralıksız yazı işleri müdürlüğünü yürüttüm. 1986'da emekli olduktan sonra Cumhuriyet'teki görevim ikinci sayfadaki makalelerin seçiciliği ve redaksiyonuna dönüştü. Halen bu görevi sürdürmekteyim.

1950'de aynı fakülteden mezun olan eşim Mehçure ile evlendim. Mine adında bir kızımız, Mehmet adında bir oğlumuz ve lise çağında bir torunumuz var.

Çveneburl: Hangi seçici kurullarda bulundunuz?

S. Karaören: Cumhuriyet Gazetesi Yunus Nadi Armağanı Seçici Kurulu daimi üyesiyim. Ayrıca Cevdet Kudret Ödülü Seçici Kurul üyesiyim ve Ömer Seyfettin (Gönen) Ödülü Seçici Kurul Başkanlığı yaptım. Çeşitli kurullarda bulundum.

Dil Derneğinin üyesiyim.

1961'de Türk Dil Kurumu'na çağrılı olarak girdim ve 35 kişilik bilim kurulunda yönetim kurulu üyeliğine seçildim ve bu görevi TDK devletleştirmeye kadar sürdürdükçe bilimsel çalışmalara katıldım.

Samî Karaören

Çveneburl: Yıllık dostluğumuz "Çveneburl Dergisi"nin kurucusu rahmetli Ahmet Özkan vestile-style başlanmıştı. Onunla ilgili anılarınızdan söz eder mısınız?

S. Karaören: Ahmet Özkan, tanıdığım en seçkin aydınlarдан biriydi. Gürcü kökenli olduğunu öğrenince, beni Gürcü kültürüyle temasa geçirecek diye daha çok memnun oldum. Zaten onun "Gürcüstan" adlı kitabı, pek çok dostlarıma okuttuğum gerçek bir kılavuz ve dostluk kitabıdır. Kendisi çok iyi yetişmiş bir mimar, ulece zengin bilgileri olan, o bilgiler çok iyi değerlendiren hem bir halk çocuğu gibi halktan yana bir insan olmanın tadını yaşayan, hem de bir aydın olmanın bütün kültür özelliklerini o günde yaşayan insandı. Ailesini ayrıca tanıdım. Eşini, kızını, oğlunu yakından tanıdım, sevdim, onlar benim yeğenlerim gibidir.

Ahmet'in ölümüne, öldürülüşüne, faşistlerin o insafsızca katliamına hep lanetler ediyordum. Yaşayacağı çok daha verimli olacaktı. Hem Türkiye için değerli bir kişiydi hem Gürcüstan için çok değerli bir kişi, adeta Gürcüstan'ın bir kültür elçisiydi bu sevgili Ahmet Özkan. ●ğlu İbery'a'da iyi yetiştik, geçen yıl görtüştük. Kızı Tamar'a'yı çok sevnıştik.

Çveneburl: Tamara bir ara Cumhuriyet'te çalışmıştı.

S. Karaören: Evet. Benim aracılığımla oldu. 1981-1982 yıllarında gazetenin grafik servisinde çalıştı. Tamara çok güzel, hoş, kızım gibi sevdiğim bir kızıdır. Evlendiğini duydum, uzun süredir görmedim. Ahmet'in eşi Yüksel Hanım da çok sevdiğim bir hanımdır. Neredeler acaba, Bursa'da mı?

SÖYLEŞİ

Çveneburt: Evet. Bursa'da beraberler, Tamara öğretmenlik yapıyor. İki tane kız var.

S. Karaören: Ah ne güzel, siz vesile olun da yeniden karşılaşalım, görüşelim.

Çveneburt: Kadıköy Beksav Vakfı'nda, 1995'te düzenlenen Ahmet Özkan'ın 15. ölüm yıldönümü toplantısına katılmış ve bir konuşma yapmıştınız.

S. Karaören: Evet. İyi anımsıyorum. Toplantıya çok seyerek gittim. Orada yeniden Gürcü kökenli pek çok sevgili arkadaşlarla tanıştım. Tabii bu vefat davranışları iyidir. A. Özkan gibi bir adam unutulmalıdır, unutulmaması için de bu tür anma toplantıları iyidir, gereklidir.

Çveneburt: 1989'da Başaran, Zihni Anadolu, Sırri Öztürk, Rüştü Bozkurt vb. ile birlikte yaptığınız

Bursa-Oylat gezisini anımsıyor musunuz?

S. Karaören: Aa, çok güzel bir şey anımsattınız. Bursa'ya bu vesile ile yapılan bu gezide çok güzel bir "Gürcü Gecesi" yaşadık. Bize Gürcü kültürünün yaşattılar.

Gürcü oyunları, Gürcü folklorü, konuşmalar. Ve o sıcak gecenin devamı olarak da Oylat'a gittik. Gece geç vakitler Oylat'a ulaştık. Orada da dostlarla kaynaştık, çok güzel günler geçirdik.

Daha sonra Gürcüstan'da da gördüğümüz gibi Gürcüler yaşama sevinçli ile dolu insanlar. Tarihsel olarak da çok şanssız bir şekilde bulunuyorlar. Tarihsel olarak çeşitli istilalara uğramışlar buna karşın kendi ulusal karakterlerini korumuşlar. Gürcüstan birçok istila görmüş, ama Gürcüler (Gürcü ruhu) tutsak olmamış.

Bu nokta çok önemlidir, yüzyıllar süren Pers (İran), Bizans, Arap, Osmanlı ve Rus istilaları onların kültürel yaşamında kesinti yaratmamıştır. Ulusal varlıklarını, dillerini, kendilerine özgü abecelerini korumuşlar.

Çveneburt: Gürcüstan seyahatiniz nasıl gerçekleşti?

S. Karaören: 1989'da Gürcüstan Gazeteciler Birliği'nin davetlisi olarak gittik. Benim Cumhuriyet Gazetesi'nin fihri yazı işleri müdürü, eşim Meliçure'nin de Nodar Dumbadze'nin çevirmeni olarak çağırıldığımız bu gezi, sizin ve rahmetli Otar Gigenelşvili'nin çabaları sonucu gerçekleşti.

Çveneburt: Size ev sahipliği yapan O. Gigenelşvili, gezinizin hemen ardından 11 Şubat 1990'da yaşama veda etti!

S. Karaören: Ah evet onun ölümünü öğrendiğimiz zaman karım da ben de o kadar üzüldük ki anlatamam. Önce gerçek bir bilim adamı gerçek bir tarihçi idi. Türkiye'yi yakından tanıyan bir düşünürdü.

1989 İne-göl-Oylat gezisinden: Sami Karaören ve Zihni Anadolu ortada, ayakta.

TBİİ-
si'ye gitti-
ğimizde,
Gigenelş-
vili bizi
havaalan-
nında ka-
rşıladi
ve tercü-
manımız
Tsa te
Başası
ile birlikte
gezimiz
boyunca
bize ev
sahipliği
yaptı.
Kendisi
Bilimler
Akademi-
si'nin
Başkan

Yardımcısı ve Doğu Dilleri ve Yakın Tarihli Enstitü-
sü'nün Türk Dili ve Tarihli Bölümünün başkanı idi.

Gigenelşvili yakın çağ Türkiye Tarihi, III. Selim'den bu yana olan önemli okutuyordu. Aynı zamanda Atatürk'ü de çok iyi tanıyan bilen seven bu Gigenelşvili için III. Selim'i seçmiş? Çünkü III. Selim'den itibaren Türkiye'de yerlilik hareketleri başlıyor. Padişah denilen şey halkı dalma geri tutmak ister, kendisi yaşasın halk sadece hizmetçi olsun. Ama III. Selim ve ardından gelen II. Mahmut öyle değil, bunlara şu anda bile saygıyla andığımız devlet başkanlarıdır diyebiliriz ve sözgelimi bunları Kanun'den çok daha fazla sevdiğimi söyleyebilirim. Tarihimizin aydınlık sayfalarıdır onlar. Yeniliğe açılan Türkiye'yi modernleştirmek isteyen insanlar-

dır. Yapabildikleri kadar yaptılar ama Türkiye'yi çağdaşlaştıran kişi Atatürk'tür. İşte Gılgınlıvili özellikle bu dönemi seçmişti.

Gılgınlıvili Atatürk üzerine, bir kitap yazdığını ve yakında basılacağını söylemişti, sonucu ne oldu çok merak ediyorum.

Gılgınlıvili ile birlikte üniversiteleri, çeşitli yerleri bu arada modern bir konyak fabrikasını da gezdik. Bizle armağan ettikleri çeşitli güzel konyaklardan bazılarını buradaki dostlarımıza getirdik.

Çenebur: Gürcü kültürü ve sanatı ile ilgili ne-ler söyleyeceksiniz?

S. Karaören:

Gürcü kültürünü ve Gürcü sanatını epeyce yakından tanıma fırsatını buldum. Gürcü si-nerna ve tiyatrosunun dünyada yeri var. Özellikle sahneye koyuşta. Bazı oyunları izledim, bazı oyuncular yakından tanıdım. Gördüm ki tiyatroya karşı, sinemaya karşı, sanatın bütün da-llarına karşı, ede-biyata ve şiire

karşı nüthüs bir yakınlığı var Gürcülerin. Genellikle neşeli bir yapıya sahiptirler. Çalışmayı sevdikleri ka-dar yaşamayı ve eğlenmeyi de sevirler. Akşamları ailece, eşleri ile, yakınları ile birlikte eğlenmekten çok hoşlanıyorlar. Bu gerçek bir uygarlıktır. Maddi durumları iyi olanlara bakıyordum. Tbilisi'de he-men her gece eğlence yerlerini dolduruyorlardı. Bu bir yaşam sevincidir. Ayrıca Gürcüstan'da beni mutlu eden şeylerden biri de her caddenin bir Gürcü yazarının adı ile anılması, her yerin Gürcü sanat-çıların heykelleri ile süslenmesi idi. Bunlar bize on-ların daha Avrupalı olduğunu, Avrupa ile daha fazla temasta olduklarını İslami baskıdan daha doğru-su dinsel baskıdan daha kurtulmuş, aklın özgürlü-ğüne kavuşmuş olduğunu, gösterir. Sanat ve sanat-çılara en yüce değerler olarak bakmalarının yanı-sıra, büyük ulusal şairleri Şota Rustaveli ve İlla Çav-çavadze gibi birçok sanatçıları aynı zamanda bü-

yük devlet adamlarıdır.

Şunu da ekleyeyim. Gürcüler şiddetle kitap oku-maktan çok hoşlanan bir halk. Biz oradayken kitap satan dükkanlar boş gibiydi. Dediler ki yarın klasik-lerden iklyüzellibni tane gelecek. Ertesi gün dük-kanlarda iki saat içinde bir tekinin bile kalmadığını gördük. Bu Gürcü halkının okumaya kültüre ne ka-dar meraklı olduğunu göstermektedir.

Çenebur: Gürcüstan'da Türkoloji çaışmaları hakkında bilgi verir mısınız?

S. Karaören: Önce şunu söyleyeyim ki Gürcüs-tan'da Türk dili ve tarihi, Türk edebiyatı Türki-ye'den çok daha ciddi bir tutum içinde okutuluyor.

Sanat ve Mehcür Karaören (solda) Hıfzı Veldet Velidedoğlu ve eşli ile 1985.

Örneğin Bi-llimler Akademi-si'nde gördüm ki, bizim arşiv araş-tırmalarımız, Os-manlı arşivi hen-lik tamamlan-madı. Ama orada arşiv çalışması sonuçlandı-mış ve Osmanlı arazi defterleri yayınlanmış (Def-ter-i Mufassal Vi-layet-i Gürcüs-tan), Doktora öğ-rencileri son de-rece bilgili id-ler, ciddi bir tarth bilinci içinde idler. Gürcü hoca-lar Osmanlıcayı ve Türkçeyi kendi çabaları ile ve kı-taplardan öğrenmişler. Bir tek Prof. Sergi Cıkla Türkiye'de öğrenim görmüş, Fuat Köprülü'nün öğ-rencisi olmuş.

Türkoloji bölümünde dekan Prof. Bayan İrina Gotsiridze ve diğerleri ellerinde kitaplarıyla gelip bize armağan ettiler. Kitaplığımızda Gürcüce bilim kitapları ayrı bir yerde saklanmaktadır. Zaman za-man açarak onların karıma ve bana ithaflarını oku-yoruz. Gürcüstan gazetelerinde bizimle ilgili haber-ler ve resimlerimiz epeyce yer almıştı. İlatı Tbil-i-si'den Batumi'ye dönerken, uçakta, bizi tanıyanlar ellerindeki gazetelerdeki resimlerimize bakarak ga-zetelerini bize armağan ettiler. Bu güzel anıları özenle saklıyoruz.

Çenebur: Gürcüstan'da okutulan Türk yazar-ları ile ilgili bilgileriniz var mı?

S. Karaören: O zamanki bizim tutucu çevrelerin iliselerle edebiyat kitaplarına almadığı yazar ve şairler Gürcüstan'da okutuluyordu. Dönüştü o yazarlar listeyi buraya da almadan önce Gürcüstan'da yazarlar çok ilgilendiler. Demek ki biz kendi ülkemizde okutulan kitaplarında yokuz ama komşunuz Gürcüstan'ın okutulan kitaplarında varız diye çok sevinildiler. Aynı listeyi buraya da almadan önce Gürcüstan'da Nazım Hikmet'ten sonra en çok tanınan, adları sık sık anılan yazarların Aziz Nesli, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt, Sabahattin Ali, Haldun Taner gibi isimler olduğunu belirtiyim.

Okuma kitabındaki liste: Kemalettin Kamu, Nevzat Üstün, M.N. Öngay, Murat Arıburnu, Ümit Yaşar, Nazım Hikmet, Ceyhan Atuf Aksu, Bedri Gilder, Zeki Ömer Defne, Ahmet Kutsi Tecer, Orhan Veli, Oktay Rifat, Oktay Akbal, Cahit Külebi, Refik Halit, Orhan Aşena, Ahmet Rasim, Yılmaz Öztuna, Elham Cem Güney, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cevdet Kudret, Falih Rıfkı, Cahit Sıtkı, Ziya Osman Saba, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Sabahattin Ali, Aziz Nesli, Adnan Ardağı, Suat Derviş, Bekir Yıkılmaz, Rifat Ilgaz, Cavidan Tümerkan, Orhan Kemal, Ömer Seyfettin, Ahmet Haşım, Reşat Nuri, Asaf Hallet Çelebi, Yakup Kadri, Sait Faik, Hasan Pulur, Muzafer Tayyib Uslu, S. Sand Uysal, Recalzade Ekrem, Fakir Baykurt, Kemal Tahir.

Çveneburl: Gürcü sofraasında biliyorsunuz "tamada" yönetiminde yenilir içilir. Sizde nasıl oldu?

S. Karaören: Çok güzel bir soru. Bütün sofralar tamadalı oldu bizim gittiğimiz yerlerde de. Ama ilk Batumi'deki ağırlamak istiyorum. Ben akşam otelden resmi bir kıyafetle değil de rahat edeceğim bir yemekte gidiyorum diye indim. Sandım ki sadece biz karşılayan nilmaudamız. Lila ile yemek yiyecüz. Fakat bir de ne göreyim? Çok ciddi bir resmi sofra ile karşılaştım. Acara Yazarlar Birliği Başkanı, Pridon Halvaşi başka gazeteciler ve yazarlar, çeşitli kooperatillerin temsilcileri, devlet adamları masada yerlerini almışlardı. Tamadamız ise Tbilisi'den bizim için gelmiş olan Gürcüstan Gazeteciler Birliği Başkanı Nikoloz Çerkezşvili idi. Daha sonra Tbilisi'de de sofralarda tamadalarını başkanlığında çok hoş sohbetler oldu, yenildi, içildi. İçkiyi ben de çok severim ama onlarla beraber öyle büyük boyutlardan içecek kadar da becerikli değildim.

Çveneburl: Gürcüstan ile ilişkilenmiş yazarlardan Fakir Baykurt, Necati Cumalı, Tank Dursun K., Haldun Taner ve diğerleri hakkında neler söyleyeceksiniz?

S. Karaören: Fakir Baykurt çok yakın dostum idi. Yıllarca ortak çalışmalarımız oldu. Avrupa'dan Gürcüstan ile çok güzel ilişkiler kurdu. Pridon Halvaşi'nin şilçileri Türkçeleştirildi. Üzerinde çalıştı N. Dunbadze'nin kitabını ölümlünden önce karıma emanet etmişti. Diletim yakında yayımlanır.

Necati Cumalı ile kırk yıl boyunca ölümlüne kadar vazgeçilmez bir dostluğumuz sürdü. Zaman zaman haftada iki-gün aklıca yemekte olurduk. Rumele kökenli olduğun halde yetiştiği Urla üstüne bir Urla tutkunuydu o. İkimizde Ege çocuğuyuz. Hala şilçileri çok taze olan, romanları çok geçerli olan çok değerli yazarlarımızdan biridir. Gürcüstan üzerine de öyküleri var.

Çveneburl: Tank Dursun K. da N. Dunbadze'nin "Sonsuzluk Yasası"nın yayımlanmasına yardımcı oldu.

S. Karaören: Evet, yardımcı oldu ama kitabın adını yanlış başlı. "Sonsuzluk Yasak" diye çıkardı. Çok kızdım, öfkelenim. Kendisi iyi bir araştırmacı iyi bir yazar ama çok işe el attığı için bu hatayı yaptı. Gürcüstan üzerine de yazıları var.

Çveneburl: Haldun Taner ile sağlığında görüştiğinizde kendisinde "Gürcülük" olduğunu ve Gürcüce soyadının (gvar) "Pirsahurle" olduğunu söylemişti. Yapıtlarının önemli bir bölümü Türkolog Lia Çaldze tarafından Gürcüce'ye çevrildi.

S. Karaören: Saydıklarının arasında en az görüştüğümüz, görüştiğimizde de çok sevgi ile birbirimize ilgil gösterdiğimiziz, yazarlardan biriydi. İl. Taner gerçekten birçok alanda çok başarılı sağlamış değerli bir yazardır, gerek oyunları, gerek öyküleriyle, İl. Taner'in tiyatroya katkısı çok büyük olmuştur. Yani tiyatromun değişimini sağlamıştır adeta Türkiye'de. Onun "Eller" adlı öyküsünü okumadysanız mutlaka bulun okuyun. Yapıtlarını Gürcüce'ye çevrilmesi olması çok güzel bir şey.

Çveneburl: Sayın Karaören, Çveneburl Dergisi hakkındaki düşüncelerinizi alarak söyletiimizi sonlayalım.

S. Karaören: Çveneburl Dergisini karım Meçhurl ile severek okuyor, her sayısını izliyoruz. Dost Gürcüstan'dan, oradaki kültürl hareketlerinde bize doyurucu bilgi aktarıyor. Gürcü aydınların ve buradaki Gürcü kökenli yurttaşlarımızın duygu ve düşüncelerini bu dergi aracılığıyla izliyoruz.

Sevgili arkadaşımız Mustafa Yakut'un bu dergi için çalışmalarını, Türkiye-Gürcüstan ilişkilerine sıcak yaklaşım sağlamasını takdirle karşılıyoruz.

Çveneburl'ın yeni sayısını öyleyerek bekliyoruz.

Çevreci: Bu güzel söyleşi için teşekkür ederiz. Şimdi de sayın Mehçure Karaören'le söyleşelim.

Sayın Mehçure Karaören, Çağdaş Gürcü Yazı-
n'ında önemli bir yeri olan Nodar Dumbadze'nin
"Güneşli Görüyorum" adlı yapıtını Türkçeye siz ka-
zandırdınız. Bu çeviri ve Dumbadze hakkında neler
söyleyebilirsiniz?

M. Karaören: E Yayınları'nın kurucusu rahmet-
li Cengiz Tuncer dostumuza, Sovyetlere yaptığı ge-
zi sırasında, romanın Almanca çevirisini N. Dum-
badze'nin kendisi vermiş. Cengiz de çevirmem için
bana verdi. Kitabın yayınlanması böyle gerçekleşti.
1968'de bu kitap yayımlandıca ilginç bir şey oldu:
Türkiye'nin çeşitli yerlerinden, çoğunlukla Gürcü
kökenli yurttaşlarımızdan çok sayıda telefon geldi.
Hatla, Bursa-İnegöl'den yanışın anımsanıyorsanız
Hayri Hayrioğlu "Bu kitabı ben çevirmeyi düşünmü-
yordum, iyi ki çevirmemişsiniz, sizin çeviriniz çok gü-
zel oldu" dedi. Arayıcılarımı çoğu benim Gürcü oldu-
ğumu, Gürcüce'yi bildiğimi için Gürcüce'den çevirdi-
ğimi sandılar. Almanca'da çevirdiğimi bilmiyorlar-
dı. N. Dumbadze de bu kitabın yayınlanmasına ka-
dar Türkiye'de tanınmıyordu, halbuki bütün dünya-
da ilgili ile çevrilip okunan bir yazarın aslında.

Çevreci: Yapıtlardan söz eder mısınız?

M. Karaören: Dumbadze, güneşle tutkun bir ya-
zar. Yapıtlarının hemen hepsinde güneşli çizer. Hat-
ta romanlarının üç tanesinin adı güneşle ilgili: "Gü-
neşli Görüyorum", "Güneşli Gece", "Güneş". Bunlar
sadece adı güneş olanlar. Bir de her romanında gü-
neşli anlatır, zengin bir anlatımla insana güneşli sev-
dirir. Tbilisi'de kendi adıyla anılan parkın adı da
"Güneşli Park"tır.

Romanlarının tümünde kendi özyaşanımı dile
getirir. "Güneşli Görüyorum"da, "Sonsuzluk Yasa-
sı"nda ve "Ben, Ninem, İliko ve Harion"da hep ken-
di özyaşanından kesitler vardır.

Çevreci: Türkçe'de hangi yapıtları var?

M. Karaören: Türkçeye çevrilen yapıtlarının tü-
münün üzerinde ben çalıştım. Son düzeltmelerini ya-
parak yayıma hazır hale getirdim. Ali Altun'un çe-
virdiği "Sonsuzluk Yasası" Mayıs 1990'da Yılmaz
Yayımları'dan çıktı. Güllzar Çelidze'nin çevirdiği
"Kukuraça" da aynı yılın (1990) Kasım ayında Ya-
zıt Yayınları'ndan yayımlandı.

Romanlarının tümünde kendi özyaşanımı dile
getirir. "Güneşli Görüyorum"da, "Sonsuzluk Yasa-
sı"nda ve "Ben, Ninem, İliko ve Harion"da hep ken-
di özyaşanından kesitler vardır.

Yine Güllzar Çelidze'nin çevirdiği ve Fakir Bay-
raktın üzerinde çalışarak önsöz yazdığı "Ben, Ni-

nem, İliko ve Harion"un son düzeltmelerini yaptım ve
yayıma hazır. Yayıma hazır olan diğer iki yapıt ise
"Güneşli Gece" (Çev. Hacer Özkan) ve "Beyaz Bay-
raklar" (bir Hacer Özkan ve diğer Ali Altun olmak
üzere iki çevirisi var). Geçmeden belirtiyim,
1989'da Gürcistan'da Dumbadze'nin müze evinde
iken, eşi Nanuli Hanımı bu "Beyaz Bayraklar" roma-
nını özellikle çevirmemi istemişti. Yayıma hazır olan
bu üç romanın basılmasını, Türkçe'de Gürcü ede-
biyatı açısından önemli bir boşluğu dolduracağına
inanıyorum.

Çevreci: Gürcistan gezisinden kısaca söz eder mısınız?

M. Karaören: Olağanüstü güzel bir gezi oldu.
Gezinin gerçekleşmesinde sizin çabalarınızın etkisi
var kuşkusuz. N. Dumbadze'nin çevirmeni olmam
orada bana ayrıca unutulmaz anlar yaşattı.

Tbilisi'de O. Giginelvişvili ve çevirmenimiz Tsate
Batsaşi hep bizimle birlikte oldular.

Gürcistan Yazarlar Birliği başkanı Muhran Ma-
cavarantı ile birlikte yapılan programlar olsun, Do-
ğu Bilimleri Enstitüsü, Türkoloji Bölümü'ndeki ça-
lışmalar olsun ayrı ayrı anlatılmaya değer anılar.
Ancak Dumbadze'nin Vake Makhles'i'deki müzeye
çevrilen evinde eşi Nanuli Hanımı ve çocuklarıyla
birlikte geçirdiğimiz saatler ayrı bir öneme sahip.

Müze evü yönetimi Nanuli Hanım'a verilmiş.
Nanuli bir tarlıcı, bizi kırk yıllık bir dost gibi karşı-
ladı. Evde yazarın seksen dile çevrilmiş yapıtları,
aldığı ödüller, yaşamı boyunca biriktirdilen fotoğraflar,
topladığı bir yığın anımsaklar, çalışma odasının
daki tüm eşyalar, tablolar, kitaplar herşey sergilen-
miş.

Orada Dumbadze'nin cenaze törenine video
bantları izleyince ne kadar büyük ve genil bir ya-
zar olduğuna bir daha tamik olduk. Yazarlar Birliği
önünden başlayan cenaze töreni yüzbindlerce insa-
nın katılımıyla Özgürlük Meydanı, Rustaveli Cad-
desti boyunca izleniyordu. Bütün halk ırkırıklar
içinde onu sonsuzluğa uğurluyordu. Bu olağanüstü
bir törendi. Ölenin bir yazar değil de ülkesinin kralı
sanılabiliirdiniz.

Batumi'da hemen her yeri Arçil Mikeldadze'nin
önderliğinde gezdik. Unutulmaz günler geçirdik.
Ancak Batumi Botanik Bahçesi çok görkemli, bir
şey. Birkaç sözcükle anlatılabilecek gibi değil, açık
havada gerçek bir botanik müzesi. Bu arada Batumi'deki
çevirmenimiz Lida'yı şükranla anmak iste-
rim.

Çevreci: Teşekkür ederim.

Kars İle Ani Gürcü Epigrafisi*

Valeria SILOGAVA**

Yakın Doğu'daki eski uygarlıkların yayıldığı yerlerde multimedial dillerde yazılan birçok ve çok şekilli epigrafik eserler bulunmaktadır. Dünya üzerinde bu gibi yerlerden birisi de Türkiye Cumhuriyeti toprakları üzerinde teşekkül etmektedir. Burada çeşitli zaman veya aynı devir içerisinde yaşayan halklar şu an tesbit olunan eski yazıların izlerini bırakmışlardır. Anılan mesele kapsamında Ani, Kars ile yakın çevreleri de olup bu şehirlerde günümüze kadar ulaşan Kadım Doğu, Yunan, Ermeni, Gürcü, Fars, Osmanlı ve başka dillerde yazılmış olan yazılar halen bulunmaktadır. Ortaçağ devrinde Ani, Kars ile çevreleri Gürcü Devleti dahilinde bulundukları nedeniyle oralarda onlarca eski Gürcüce yazıları bulunmaktadır. Çoğu yıllar boyunca kaybolup birkaçı şu anda yerinde duruyor.¹

Ani'de Gürcü yazıları üç kilise ile bir mesclit (Manuç Mesclit) üzerinde bilinir. Üzerinde Gürcü yazılarının bulunan kiliseler şunlardır: Tigran Honents Manastırı, "Gürcü Kilisesi" ve Kutsal Minanın Kilisesi, Manuç Mesclit'inde ise Zakaria Atabeyi'nce 1330 yılında ve aynı tarihli taşıyan Abu-Said Bahadır Hanın Farsça olan damga-kararnamesinin Gürcüce onaylaması bulunmaktadır.

Tigran Honents Manastırı (Araçay) nehir vadisinde bulunmaktadır. Manastır 1215 Grigor Maarifçinin adına ortodoks dinini taşıyan zengin Ermeni Tigran Honents tarafından inşa edilmiştir. Bunu tapınağın güney duvarında bulunan geniş bir Ermeni yazısı anlatmaktadır. Anılan yazıda ayrıca tapınak için inşa eden şahıs tarafından bol miktarda bağışlanan menkul ile gayri menkul mallar dille getirilmiştir.

* Prof. Dr. Tiflis Devlet Üniversitesi Akhalsikhe Şubesi.

** Gürcistan İlahevi Cəvəlişvili Tiflis Devlet Üniversitesi Akhalsikhe Şubesi ile Kars Kafkas Üniversitesi'nin 23-24 Mayıs 2001 tarihinde Kars'ta ortaklaşa düzenledikleri sempozyuma sunulmuştur.

1 Ani harabeleri dünya değerinde olan ortaçağdaki eserlerdir. Bu zümre Kars'tan arkeolojik ile tarifiyle öğrenmek için en fazla gayret eden bilim adamlarından birisi olan Yüksek Bilim Akademileri Üyesi Niko Marr Ani tarihini özet olarak şöyle anlatmaktadır: "XII. asrın başlançılarında şehir Gürcü Karallık sınırları dahiline girmişti. Ani ahali tarafından davet edilen Gürcü Kralı Davit Ağmaşenebeli Kurucunun 1123 tarihinde şehri zapt edip emirlere İlişli Abu-Subarayı isekovmuştu. Davit Ağmaşenebelinin oğlu I. Gımsir, Ani'yi savaşla yeniden geri almak için Hoasandan gelen aynı Şehid için soylarından olan temsilcileri geri vermek zorunda kalmıştı. III. Giorgi, Tamar Kraliçenin habarı, 1161 tarihinde Ani'yi silahla zapt edip, az sonra yine kaybetmiştir. Ancak 1174 tarihinde islamardan savaşla geri aldı. Giorgi Kraliçe zamanında anıtlı Ortelianlar sayı idare etmekteydi, ancak, sonra ilafericiliği onlarda kayıp etmişlerdir. Ermeni asilaneleri ve Gürcü Kraliçe Tamaranın başkubay olan Mikhardgedzezi sayılı kardeşler 1199 tarihinde Ani'yi ele geçirip 1201 tarihinde ise bütün Şirak bölgeüstü zapt etmişlerdir. Kraliçe Tamarca Şehir anılan asilanelere verilmiştir"

Ani Harabeleri Kars

Bütün kilisenin iç kısmı fresk resimleriyle süslenmiştir. Fresklerle tapınağın iki batı ile kuzey kanatları (şu an harabe halinde bulunur) da kaplanmıştır. Tigran Honents Manastırı'nın duvarları üstün fresk resimleriyle süslenmiştir. Fresklerde gerek İncil senaryoları, din bayramları, gerekse bazı kutsal adamlar anlatılmaktadır. Ayrıca resimler arasında, duvarların diğer boş yerlerinde çeşitli süs ornamantları portreler yer almaktadır (örneğin: grofonka). Tapınağın batı duvar resimlerinin iki alt silinde Ermeni maarifçisinin Kutsal IV. Grigor'un hayat senaryoları gösterilmiştir. Ermenice yazılan inşaat taşı üzerinde belirtilmiş olduğu gibi tapınağın resimlerle süslenmesi 1215 yılına yani tapınağın inşaatını bitirme tarihine denk geliyor.

Tapınağı fresk resimlerinde Gürcü ve Yunan yazıları bulunmaktadır. Onlardan her fresk kompozisyonunda var olan ve resmi anlatan yazılar ise Gürcücedir. Genellikle, sonraki güzel sanatlar bilimi araştırmalarına göre, Tigran Honents Tapınağının süslenmesi "XII-XIII asırlar kavşığındaki Gürcüstan'da yayılan ressamlık geleneklerine uygundur" ve bu itibarla o "Ermeni ortamındaki Gürcü eserleri" olarak benimsenilmektedir. Tabii, bu gibi neticelerin çıkartılma sebebi fresk senaryolarında bu-

Ani Harabeleri Kars

Ant Gürcü Kültürü – Samadettin Yazıcı, 1288

Yazayı şu şekilde okunmaktaydı, "Zafer kudretli ve-
ren, Kral Bagrat, Lparad ise Kral Tigran'ın yardım-
cısı Kronikon 990". Metin üç kısımdan teşekkül
edilmiştir. Birisi levhaya doğru gelen yazıdır, bu üç
yazılar başka yerlerde de farklı şekillerde olup ge-
rek el yazılı kitap minyatürlerinde, gerekse kilise-
nin freskal resimlerinde rastlanmaktadır. İkinci kis-
mında üç tarih şahıs anılmaktadır, iki Kral-Bagrat
ile Tigran ve Lparad, Metnin üçüncü kısmı ise her-
hangî kononik sistemyle konulan Tarihler ve D.
Bakrabaz'ye göre 990 tarihine denk geliyor. Yaza-
nın metin konurken yukarıda anılan tarih bazı şüp-
heleniyor, çünkü 1215 tarihinde inşa edilmiş
anılan tapınağın üzerinde 990 yılında yapılan met-
nin bulunması çok zordur. Burada iki alternatif çä-
iz görülebilir, ya önceden yazılan üzerinde hac bu-
lunan şu levhaya geç zamanlarda tapınağın inşa-
atında bir daha kullanılmış, ya da yazının metin son
derecede kadar doğru okunamamıştır. Her nasılsa
bahsedilen mesele geleceğin tıccleme konusudur

Tigran Honents Kilisesi'ne yine bir vezir yazısı bağlı. Bu Atabey Şamse Amirakhor'unın mezar taşındaki oyluğun mezar kitabesidir. Anıtan mezar kitabesi D. Bakradze tarafından kopya edilmiştir, ancak kilabe gerek N. Marr, gerekse I. Orbell'in hükümlerine rağmen yalnız 1080 tarihinde gün ışığına görüldü. Yazılar üzerinde bulunan hoşuk ve kenarları kırık mezar taşı 1910 tarihinde I. Orbell tarafından görüldüğü gibi, ş anda doğu kapısının karşısında kilise mihrabı önünde bulunmaktadır. Şamse Tigran Honents Tapınağı'nda oylan ve 1310 tarihini taşıyan yine bir Ermenice yazıda "Atabey Amir-pasakari Atabey (Ordubaş) ünvanıyla anılmaktadır. Bu itibarla Şamse'nin II İvane oğlu ve Mandaturukluk şes (Dahilliye nazırı) Büyük Şamse'nin (1262) torunu olarak addedilmesi doğrudur. II. Şamse XIV. asrın Gürcistan siyasi hayatında faal rol oynamaktaydı. Herhalde onun Tigran Honents Kilisesi'nde gömülmesiyle ve dolayısıyla mezar kitabesiyle konması da XIV. asr başlangıçlarında, ya-

ni 1310 yılından sonra gerekir.

Gürcü yazılarıyla bilhassa Anı'daki "Gürcü Kilesesi" zengindir. Herhalde kileseye bu ad N. Marr ve I. Orbeli tarafından diğer kaynaklar ve yazılarda kilesenin kınını adına luşa edildiğinin belli olmadığından dolayı verilirdi. Bazıllık plâne, orta çukülerde, küçük oda şekilli kilesi şu an yıkılmış bulunmaktadır. O XIX. asrda bilim adamları tarafından tanındıkları zamanda da aynı şekilde bulunmaktaydı. Şu an kilesenin sadece batı duvarları mihirabın tavay çevriliminin parçası duruyor ve etrafı yıkılmış taşlardan çevrilmiştir.

Kilislenin yazılarının gözden geçirilmesinden önce Anı'lı Gürcü ortodoks kilise piskoposluk daire merkezlerinde birisi olup yönetimi ise "Anell" ünvanına taşınmıştır. Anl piskoposu yeterince yüksek mevkide olup Gürcü kilise hiyerarşisinde 36 hiyerarş arasında kral taçına eşnasında Bolnisi ile Kars piskoposlarından sonra yerini almaktadır. Tbilisi ile Kars piskoposları dahi ondan sonraki yeri tutmaktaydılar. Ayrıca Anl piskoposluk dairede de bulunmektedir, ama XVI. asır başlangıçlarının bir kaynağına göre Zariştiani, Şirakiani ile Malasberi toprakları alttır. Demek oluyor ki, herhalde Anl Piskoposunun konanğı ile katedrali önemli ve epigraf vesikalarıyla zengin "Gürcü Kilisesiydi".

Anı "Gürcü Kılısesi'nden", şu an en az beş, onlardan ise üç çok geniş epigraf eseri bilinir.

Kilisleden Kalmış Batı duvarın iç yüzünde üç adet takı bulunmaktadır. Onlardan biri ile sağdaki takıların içinde ve üst kısmından birer açık kompozisyon vardır. Orta takı içerisinde "Tazim", sağ takı ile Meryem ile Elîsabe'din buluşması yani Meryem'e Elîsabe'din ziyaretini gösterilmiştir. Her ikisinde bez yazı boyayla "A-omlatavutl" alfabetiyle yazılan izah edici yazılar vardı. Şu an sadece tazim senaryosunu anlatan "Tazim" okunuyor, Meryem-Elîsabe buluşması dair yazı ise herhalde kar ile yağmur etkisinden lütiyle çizilmiştir. Sadece Meryem'in resminin arkasında bez yazı boyanın kalıntıları var, lakin bunlar bu yazı "Kutsal Meryem" demekli. Gerç bu gibi resimler Gürcü ressamlığında gerek fresk süslerinde, gerekse taş oymacılında (kilise mürahil taş levhalarında) bilhür, ama onları yüksek açıklığıyla, kilise içerisinde, duvar enteriyöründe yapılmıştır ve yukarıda anlatan açık kompozisyonlar An "Gürcü Kiliselerinde" dışı başka bir yerde bulunmamaktadır. Öyle görüldüğü ki, kilise içinden süslenmiş değildi ve duvar süsleri bunlar ile diğer açık resimler oluşturulmuştu.

Şimdilik yayılmış eserlere göre Ani "Güçlü Kilise"nin yıkılmış olan güney duvarında geniş, tarihî yazısı dahil üç adet Gürcü "Asomtavrul" alfabesi ile oyulmuş yazı-vesika vardı. Olabilir ki, bunlardan birisi batı duvarında bulunmuştu, çünkü böylece geniş çaplı üç adet yazıdan küçük kilisenin bir duva-

TARİH

umumi vergisi ile veznenin genel geliriydi. O XIII. asır 70. yıllarında kurulup ancak 1565 tarihinde Şah-Tamaz kararnameyle feshedilmişti. Damga gümürük vergisinin oluşturmaktaydı ve o kadar ağır-
dı ki, Moğol, özellikle İlhan Devletinde onu feshet-
mek için sık sık teşebbüslere uğramıştı. Görülüyor
ki, 1288 tarihinde anılan teşebbüs Gürcüstan yanı-
sıra İlhanlılar Devletinin dahilinde olup Ani'de de vu-
ku bulunmuştu.

ԴԼԴ:Լ~ՓԵ~ԴԴ:ԿԸ
ԲԿԴԼ: ԸԶԴԻ~Է~Ե
ԴԼ:ԸԳ~ՂԼԴ:Կ~Բ:Ո~Բ

1310 yılı Ani Tigran Honents Kilisesi, Atabey Şanşe
Anıtraktörünün mezar taşı

1910 tarihinde Ani "Gürcü Kilisesi"nin kazıla-
rında, Etlpane Kartli Partiliği'nin yazısı bulunan
taşlarla birlikte N. Marr duvarını birçok taşlarında
oyulan yeni bir yazıya da rasgelmişti. Maalesef, o
bütün taşları bulamadı (herhalde o devre kadar
taşlar etrafa dağılmıştı) ve metin ise yayılmamış
kaldı. Ancak 1977 tarihinde P. Muradlyan'ca N.
Marr arşivindeki yazılar ile çeşitli taşlardan kopya
edilen metinlere dayanarak yazının parçaları meş-
redildi. Maalesef anılan parçalarla göre metnin büt-
tün suretini oluşturması mümkün olamıyor. Ancak
son formülün onarılması mümkündür: "Soyumdan
veyahut başka soylardan çıkan adamı onaylarsa Al-
lıhtan taktis olunsun, onaylamayan ise belasını
Allıhtan bulsun. Metnin bu kısmından bellidirki,
yazı Etlpane patrik ile Samaddın yazıları gibi ves-
ka olarak teşekkül edilmişti. Taşlardan birisinde
meğer "kronikon 508" yani 1287 tarih okunuyordu,
demek ki, bu yazıyı Samaddın yazısından bir yıl ö-
nce oynamışlardır.

Aynı yerde ve aynı zamanda yine iki diğer veciz
yazısının parçaları ile bir yazı-grafit bulunmuş-
tur. Ancak N. Marr arşivinde onlara dair belgelerin
ciiz miktarında olduğundan tetkik ile görüşölme-
si zor geliyor. Başka bir zaman belgelerin bulunduğu
yerde yine bir kere detaylı inceleme fırsatı verilirse
bilinmeyen bazı şeylerde ortaya çıkarılır. N.Marr'ın
özel arşivindeki kayıtlarında Anisi Kutsal Mina Ki-
lisesinin Gürcü yazıları bulundu. Yazılardan birisi
Daniyel Peygamberin dürrümünde bulunuyordu,
ikincisinin ise küçük parçaları kalmıştı. Maalesef,
şu an mevcut bulunan belgelere dayanarak anılan
yazılardan metinleri restore edilemiyor. Sadece her
ikisinin Ani'nin diğer yazıları gibi "Asomtavrul" al-
fabesi ile yazılmış oldukları bilinir. Herhalde Ani'de

yine bir Kutsal Mina adında ortodoks kilisesi bulun-
maktaydı.

Anı harabelerinin görölmeğe değer yer ve güzel-
liği Maniçe Mescit'dir. Mescit iki devirde inşa edil-
miştir. Burada öncede bulunan bina yeniden yapılmış
Mescit X. asıra ait olup şu an da sarsılmaz bir
surette duran ve çok etkilendiren minaresi ise XII.
asıra aittir. Mescidin şu an yıkılmış kuzey duvarın-
da Moğol Devletinin yüce memuru ve Persiya Hü-
kümdarı olan Abu-Said Bahadır Han'ın Damga-Ka-
rarnamesi oyulmuş bulunuyordu. XIX. asır 90. yıl-
larında mescidin duvarı yıkılınca yazılı taşlar da
düşmüştü. 1908 tarihinde arkeoloji kazılar netice-
sinde bulunan taşlardan N. Marr yazıyı restore
edip fotoğrafını Yüksek Bilimler Akademisi Üyesine
V. Bartold'a verdi. Damga Kararnameye göre Ani
ahalasından sadece damga vergisi toplanacaktı, di-
ğer vergilere Kalana, Nemere ve Tarka gelince, Ani-
lilerden bundan öncesi gibi toplanmayacaktı, çün-
kü bu vaktler "Ani ile Gürcüstan'ın diğer bölgele-
rinde vergi sebebiyle Kalanı, Nemeri ve kanunsuz
ödenekler ile beraber Tarihle de zorla toplanıyordu."
Damga-Emrinin son parçasının bulunmaması nede-
niyle yazı tarihsizdi. V. Bartold ona 1319-1335 yıl-
ları arasının ikinci yarısı olarak tarih koydu. Gerçek-
ten doğru tarih koyma sırasında V. Bartold'ca ora-
da iken oyulmuş damga-kararnamenin Gürcüce
onaylanmış (1330) tarihlinin göz önünde bulundu-
rulmaması çok tuhaftır. Anılan Gürcü yazısına şu-
anda değineceğiz.

Damga-Kararnamesinin alt tarafının üç sıra-
sında sonradan Arapça, Gürcüce ve Ermenice
onaylamalar oyulmuş bulunmaktadır. Gürcüce iki
satırın metnini yazarı Zakarla Atabey olup yazı baş-
sında ise "kronikon 550" 1330 tarih konulmuş-
tur. Zakarla Şanşe Atabey'in oğludur ve üzerinde 1310
tarih yakınları yazısı bulunan mezar taşı ise şu an
Ani Tigran Honents Kilisesinde bulunmaktadır. Ani
epigrafisinde Gürcü izi yine bir yerde bulunmaktadır.
N. Marr incelemedi ve İ. Orbell mutabakatına
göre Ani muazzam katedral mimar Trdat tarafın-
dan 989-1001 tarihinde inşa edilmiştir. Bugünkü
şekli ise XII-XIII. asırlar eşliğine aittir. Herhalde o
zamana kadar eski tapınak bütünü yeniden yapı-
lıp duvarları da yeniden süslenerek (bazı yerlerinde
eski örmönlarda kullanılmıştır). Eski XI. asıra ait
yazıları, İ. , Gagik'in eşli olan ve katedral inşa eden
krallık Katronike'nin İnşaatına dair yazısı da yeni-
den kopya edilmiştir. Gerek N. Marr, gerekse İ. Or-
bell 1001 yılını Taşyan yazıdaki viral olan tarihin
Gürcü vakalnameyle koymasını da bundan dolayı
açıkıyorlar, çünkü X. asırda Gürcü vakalnamesinin
kullanılması mülkümün değil, XII-XIII. asırlar eşliğinde
ise şehrin Gürcülerin elinde olduğu gayet tabl-
lidir.

Ani Gürcü epigrafisine Kars Kalesinde bulunan
eski Gürcü Yazıları da tabiyatıyla bağlıdır.

1881 tarihinde ünlü tarihçi D. Bakradze (1826-
1890) Kars Kalesinden "Asomtavrul" alfabesiyle

† ԿԻԼԵ: ՓԻՆ՝ ԶԻ Ե՝ ԳԼԷ
ԼԵ: ԵԵ ԴԵ ԿԵ ԿԵ ԵՃ ԶԻ ԶԵ ԳԼԷ

*Anı Mamuç Mesclit: Abu-Said Bahadır Han'ın
Farsça olan Damga Kararnamenin Atabeş
Zakariya Onaylaması*

yazılan iki Gürcü yazısını kopya etmişti. Onlardan birisi "Şehrü giriş kapısının üstünde", ikincisi ise kalenin 15. kulesinde bulunuyordu. 1902 tarihinde E. Takalşvili yazıları bulamadı artık, çünkü askeri makamlar kalenin bu kısmını büsbütün yıkmıştı. D. Bakradze yazı metinlerini neşretmemişti, fakat kopyaları Elyazılar Enstitüsünde özel arşivinde bulunmaktadır. Kopyalardaki yazıları "Haraç Müfettişi" olan Vasili Oğlu Davit Kutateladze tarafından yapılan kopyalarla karşılaştırarak E. Takalşvili 1910 tarihinde neşretti. İlk yazı metnine D. Bakradze yazı şekline göre tarifi olarak X-XI. yy. koyuyordu. Ben sınıraları 1980 tarihinde anılan metni kısmen restore edip neşrettim. Restore edildiğinden metinde kilisenin inşası belirtilmiştir.

Bence şu an yazı metninin kalan yerlerinin tümüyle restore edilmesi de gayet mümkün olabilir. Restore olduğuna göre metinde kilise inşası değil kule inşası belirtilmiştir. Gerçi D. Bakradze Kars'ta Gürcü kilisesinin bulunmasını tahmin ederek yazılı taşın duvarına ikinci defa kullanma amacıyla konmasını düşünüyordu, metin kendi yapıyla Kars kalesinin diğer Gürcü (ve Ermeni) yazılarına benzer olup tahriri ettiğimizden boş yerde "Kilise" kelimesi değil "Kule" kelimesinin olması lazım.

Kars'ta Gürcü Kilisesi şüphesiz bulunmakta, hem de sıradan bir kilise değil katedral, çünkü Kars ortodoks ahalişinin "Kareli" ünvanıyla kendi piskoposu olup 36 Gürcü piskopos arasında 28 yeri almaktaydı. Şu an kilise ile yazılarından hiç bir şey kalmamıştır. Kars kalesine yerleştirilen yazı kulenin inşaatını anlatmaktadır. Bizle ilginç olan o ki Gürcü hükümdarları tarafından Kars kalesine gönderilen ilgil ile sağlamaştırma zamanıdır. Metnin orta yerlerinde şüphesiz ünvan "Apkazlar Kralı", sonunda ise isim İvane okunuyor. Gürcüler Kars'a hakimati bilhassa XII. asır ortalarında çekmişlerdir. 1161 tarihinde Kars'ı III. Giorgi Gürcü Krallığına ilhak edip bölge yöneticisi olarak İvane Orbelli'yi tayin etmişti. Yazı sonunda anılan İvanı İvane Orbelli olarak yazıyı görürsek, Apkhaz Kralı, ünvanıyla ise tahminen III. Giorgi'nin olması lazım. Demek oluyor ki, Kars'ı ilhak ettikten sonra yeni sa-

hiblolan İvane Orbelli'nin teşebbüsü ile Gürcü hükümeti buralarda belirli eylemler yapmıştı.

Aynı Kars kalesi diğer kulenin inşaatını 1237 tarihini taşıyan Gürcü Asomtavruli yazısı anlatmaktadır. Yazıya dair bütün belgeler ve tesbit edilen metin özel bir eserde yayılmış olup şu an detayla tetkik edilmemesi lüzum görülmüyor. Sadece metindeki iki tarihli kış olan Krallıç Rusudan ile Amir Savnızlı'nın isimlerinin dile getirmesi lüzum görüyorum. Birisi yüce hükümdarı olup ikincisi ise İdare Amiri olarak Kars kalesindeki inşaatları sürdürüp kulelerden birisini de inşa etmiştir. Maalesef, bahsettiğimiz gibi, şu an ne kule ne de yazısı bulunmamaktadır. Krallıç Rusudan kalenin diğer üç kulesinde bulunan ve 1234 tarihini taşıyan Ermeni inşaat yazılarında anılmaktadır. Görülüyor ki, Celal Ed-Din ile Moğol istilasından gayet zedelenen ve halen Gürcü Krallığını dahilinde bulunan Kars Kalesinde Rusudan Krallıç devrinde geniş inşaatlar yapılmıştı (örn: Mamuç mesclitindeki damga-Kararname).

Tabii, yukarıda söz konusu olan Gürcü yazılarının Gürcistan'ın güneyindeki gayri Gürcü topraklarında bulunan tarihli eserler üzerinde konulması buralarda belirli zaman içerisinde Gürcü iktidar ile siyasi sahalarının genişletmesini göstermektedir. Anılan duruma dair bilgiler halen XX. asrın başlangıçlarında E. Takalşvili açıkça belirtmekteydi. "Ermenistan'daki (Kars, Ani ile çevreleri V. S. Gürcü yazılar bu bölgelerde Gürcülerin yayıldığını, siyasi iktidarının yayılmasını göstermektedir" veya "Ortodoks Ermeniler (Grigoryan Ermenilerden farklı olanlar) Gürcü dininde ibadet ile kiliselerinde Gürcü yazılarının yerleştirilmesini kendi bölgelerinin Gürcüstan sınırlarına katıldıkları sonra daha tereddütsüzce başlanmış çünkü onlar Gürcü kralları bilmeyesi altına alınmışlardır".

METİNDEKİ ANI VE KARS GÜRCÜ YAZILARI

1. Anı eski Gürcü yazıları
 1. Tigran Hovents Manastırının yazıları
 - a) Fresk yazıları (1215)
 - b) Vezir yazıları (1215)
 - c) Şahce Atabeş'in Mezar Kitabesi (1310)
2. Gürcü kilisesinin yazıları
 - a) Açık resimler yazıları
 - b) Etifauc Patriğin yazıları 1218
 - c) Samadin yazıları 1288
 - d) Yazı parçası I 1287
 - e) Yazı parçası II
 - f) Multicell yazılar parçası
 - g) Çizgili yazısı
3. Zakarala Atabeş'ince Abu-Said Bahadır Han'ın damga-Kararnamenin onaylaması (1330).
 - a) Aziz Mina Kilisesinin fresk yazıları
 - a) Daniel Hazreti'nin dürü yazısı
 - b) Yazı parçalar
 - II. Kars eski Gürcü yazıları
 1. Kule'nin inşasına dair yazısı 1161
 2. Kule'nin inşasına dair yazısı 1237

İranlı Gürcüler

Ender SAVCIN

Dünyanın en eski halklarından olan Gürcüler, çeşitli tarihlerde farklı farklı devletler kurdular. 10. uncu ve 11. inel yüzyıllarda yüzbinlerce aşan ordusu varken Haçlı seferlerine katıldılar. Onlara asker vermediler. Bu hareketleri ne karşılık Müslüman ülkeler, Hristiyan Gürcülere Kudüs'ün kapılarını açarak onları hac ziyaretleri ne müsaade ettiler. Tarihsel nedenlerden dolayı yabancı işgaller sonucu parçalanan Gürcistan yaklaşık 70.000 km2 yüzölçümüyle ve 5.5 milyon nüfusla bağımsız Cumhuriyet olarak varlığını sürdürmektedir. Gürcistan dışında kalan Gürcüler ise dünyanın çeşitli ülkelerinde farklı din ve mezheplerde yaşıyorlar...

Gürcüler 12-13. yüzyıllarda defalarca Azerbaycan'a Erdebil ve çevresine girmişler ve uzun yıllar bu yörede kalmışlardır. (MB, s. 80). Gilan'da ise Gürcü kadın kötelleri varlığından söz edilmiştir. (Don Züane İrani s. 46). İran Gürcüleri esasen savaşlar sonucu esir veya köle olarak bu ülkeye getirilmişlerdir. Azeri Safevi kral Şah Tahmasb Tbilisi'yi fethetdikten sonra buradan 200.000 genç kadını yeni yetme kız yakışıklı oğlan ve çocuğu ayrıca Abbas dağları civarından 100.000 Lezgi'yi esir almıştır. Azeri Safevi kralı Şah Abbas, Azeri kızbağ soylarını etki ve yetkililerini kestirmek amacıyla çoğunluğu Gürcü, Çerkez ve Ermeni'den oluşmuş 10.000 müslümanlaşmış Hristiyan kullar alına iki yeni ordu kurmuştur (Don Züane İrani s. 250). 1617 savaşında 10.000 Gürcü esir daha İran'a getirilmiştir. 1732 de Azeri Afşar kralı Nadir Şah Tbilisi'yi zapt ettiğinde 6.000 esir Gürcü aileyi Etnik Farsistan'ın Horasan ostanına yerleştirilmiştir (MB, s. 21). Lek Zen kralı Kerim Han ve Azeri Kaçar Kralı Ağa Mehmed Han yaptıkları savaşlarda çok sayıda Gürcü kız ve kadını esir almışlardır. Kerbi savaşında esir düşen iki Gürcü komutan İvane ve Şalva affedildikten sonra Azerbaycan'ın Merend, Salmas, Urmiye ve Etnik Kürdistan'ın Uşnu kentlerini kısa süre içinde ele geçirmişlerdir.

1815 de Etnik Gilan'ın Hükümeti, Hosrov Han Gürcü'nün elindeydi (K.S. 294). Etnik Farsistan'ın İsfahan ostanında Feridun şehir yakınında Yezdan şehir bölgesindeki Feriden de 10.000 kişilik bir Gürcü topluluğunun 1-4 köyde yerleştikleri iddia edilmiştir (JK, s. 324). Azeri Safevi Kral Şah Abbas zamanında getirilen Gürcülerin kalıntıları Etnik Lorestan'ın Bahtiyari bölgesinde Daran ve Ellgulerz arasındaki Buhinde yaşamaktadırlar. Bunların hala Gürcüce konuştukları bildirilmiştir (Qowne Lor, s. 44). Etnik Gilan'da da Gürcülerin yaşadıkları bildirilmiştir.

Köle Gürcüler ve bunların çocukları ilk başta ezcümle işleri ile uğraşmış daha sonra devlet işlerini zimneye başlamışlar. Sanson: Azeri Safevi Devleti dönemi hakkında şöyle yazıyor: Ülkenin önemli

ve yüksek işleri Gürcüler'in elindedir... Onların masraflarını kral görüyor... Kralla aynı sofrada yemek yerler... İran'da annesi Gürcü veya Çerkez olmayan hiç bir yüksek rütbeli devlet adamına rastlamak olası değildir. Bu karışım 100 yıl önceden başlamıştır. Erak kentlini, Yusuf'un Gürcü tarafından yapıldığı bildirilmiştir (SV, s. 53). İran'daki Gürcü azlığının hala Gürcüce konuştuğu bildirilmiştir (SV, s. 53). İran'a getirilen Ermenilerin aksine Gürcülerin Hristiyanlığı zorla veya isteyerek terkettikleri ve Müslüman Şii oldukları söylenmektedir (Soyvet Ansiklopedisi, İran Maddesi).

İran'a getirilen Gürcüler İslamlaşma ve evlenme yoluyla diğer halkları Etnik yapılarını etkilemişlerdir. Gürcü kadınları genelde Azeri olan devlet adamları ve binlilerle evlenmişlerdir. Sadece Azeri Kaçar kralı Felheli Şahın 16 Gürcü eşi (Perişan, Hoş, Delerani, Zibaçehr, ServNaz, Sahavaz, Şukufe, Galbeden, Gülperi, Gülprihen, Meryem, Nergiz) vardır. Azeri Kaçar kralı Ağa Mehmed Han döneminde Etnik Mazenderan'ın Behşer kenti Abahisi Tat, Tallış ve Gürcülerden oluşmaktaydı. Bu ve benzer diğer Gürcü toplulukları tamamı ile yerli halklarda ermişler. Bugün Azeriler ve Farslaşmış Azerilerde çok sayıda Gürcü, Gürcüçüm, Gürcüza-de, soyadlarını rastlamak olasıdır. Rıza Salpeliçev'i'nin annesinin Gürcü olduğu söylenmiştir (GC, s. 56).

Kısaltmalar

Kaynak: K.I. Kolliyyatı Joğrafyayice Tabii vaTârixiye İRAN.

JK: Joğrafyayice Kâmile İRAN

GC: Gozaşte Cerrâge Râhe Ayânde Ast

SV: Sarzanın Va Mordome İRAN

Kaynak: HANDBOOK OF IRANIAN PEOPLES

İRAN HALKLARI EL KİTABI

Birinci Baskı

COPYRIGHT - 1997 RAFAEL BLAGA

ISBN :975-94641-0-1

Not: Bugün İranda Kafkas Gurubu: 20.000-25.000 civarındadır.

1956 yılı kayıtları ilk resmi bilgileri

1- Gürcü - 15.000-20.000 Arası

2- Çerkez - 5.000 civarında

Kaynak: Atlas of Worlds Languages - Ency Française İran maddesi

İranî Tanyahm: İnternet (1995 İran maddesi)

İrân şehir 1950

Majallıyeh Ânâre İRÂN Oranski (1956)

Ana Britania 1987 İRAN maddesi dünya ülkeleri.

Gürcüler'de Halk Dansları – 7

Oğuz MEDETOĞLU

(Geçen sayıdan devam)

HORUMİ DANSININ GELENEKSEL ÖZELLİKLERİ

1. Yalnız erkekler tarafından gerçekleştirilir.
2. Dans eden erkeklerin sayısı tek olmalıdır. (3, 5, 7, 9, 11 vs.)
3. Dansçıların grup başı "Tsamdvgoli-Reis önde Damketi-Toparılayıcı ise grubun sonunda bulunur.
4. "Tsamdvgoli" tüm dansı yönelik bir hareketten diğerine geçmek için işaret eder. "Damketi" ise rekse yardımcı olur.
5. Reis dansı "Helmandili-Mendil" hareketleriyle ya da sesli anlık naralarla yönetir.
6. Bazı varyantlarda reisin yerine "medole-dolci (kafkas davulcusu)" ya da tulumcu dansı yönetir. Bu durumlarda dolcünün veya tulumcunun yardımcı rolünü üstlenen reistir.
7. Horumi dansının savaş sonrası olan dördüncü bölümünde çember yapılarak ortada bir ya da iki dansçı tarafından solo hareketler yapılabilir (çoğu kez çember yapılarak oturarak el çırpılır).
8. Horumi dansından sonra doğrudan Horumi'nin devamı gibi gerçekleşecek olan bir başka dans da uygulanabilir. Bu ikinci dansa savaşın dönün grubun karşılanması işlenir kahramanların zafer sevinci ve hareketlilik hakimdir.
9. Bazen dolci ve müzik yerine 5/4'lük ya da 5/8'lik müzik ölçüsüne uygun sesli ve ritmik bir şekilde "Çabuk-Çık-Çabuk" diye söylenerek de dans edilir.

HORUMİ DANSI'NIN TEMEL HAREKETLERİ

1. Sesasvelli-Giriş hazırlık
2. Sasveno-Dinlenme hareketi
3. Çdomsasveno-Çapraz dinlenme hareketi
4. Parula an Malula-Gizlenme ya da saklanma hareketi
5. Çokmalula-Çökerek gizlenme hareketi
6. Sapıthilo-litlyath yürüyüş
7. Çoklit Mutlimoknevi-Çökerken diz savurma hareketi
8. Gasmura dabali - Alçak gasmura (ayakların sürterek gezilmesi) hareketi
9. Ilton-Gasmura-Sıçranah gasmura hareketi

10. Gasmura terpmoknevi-Ayak savurarak gasmura

1. Buknura-Çömelme
2. Bukbrunli-Dönüşlü çömelme
3. Ilartula-Örümle (karışma) hareketi
4. Tsatsoli-Gasmura-eğilerek gasmura
5. Kobuleti-Kobuleti usulü hareket (Kobuleti Batı Gürcistan'da bir kent).
6. Kobuleti çakruli-Kobuleti usulü çakrull (dövme, vurma) hareketi.
7. Tsilhura-Tekme ile vuruş hareketi
8. Çatsola-Yüzüstü yatma hareketi
9. Ilartuli Çdomitomi-Sıçrayarak, örümle-karışma hareketi
10. Brunli-Dönüş hareketi
11. Garbena-Kuşuşma hareketi
12. Sazveravi-Keşif hareketi
13. Şvildsakravi-Ok atma hareketi
14. Saçurçulo-Fısıldama hareketi
15. Sahohavi-Sürünerek yürüme hareketi
16. Sakapavi-Kesme (kama ile) hareketi
17. Salerşo-Hücum hareketi

1. TEMEL POZİSYONLAR

1. Pozisyon – Normal Duruş

Dansçıların aralarında birer adım mesafe bırakarak ayakta ellerini tutarak tek sıra halinde duruşudur.

Bu duruşta birleşmiş ellerin durumları aşağıda dışa doğru açık yukarıda kenara doğru açık ya da ileri yana doğru olabilir.

2. Pozisyon – Bitişik Duruş

Dansçıların, ellerini tutup aşağıya indirerek, omuz omuza dokunarak, yan yana bitişik duruşu.

3. Pozisyon – Zincir Duruş

Dansçıların, birbirine yanaşmış durumda, zincir gibi kol kola kenetlenerek duruşu.

(Devam edecek)

Kafkasya Araştırmaları Grubu Çalışmaları

Erol YILDIR

Grup Hakkında Genel Bilgi

Kafkasya Araştırmaları Grubu bilimsel amaçlarla kurulmuş özel bir gruptur. Kısa adı KAG olan grubun çalışma ve ilgi alanı Kafkasya ve çevresidir. Grup, evrensel dünya kültürünün en eski ve bir o kadar da en gizemli bölgesini oluşturan bu coğrafyanın ve diaspora da yaşayan kültürünün veya kültürlerinin insanlığa elden geldiğince tanıtılmasını ve hızla yok olan insani değerlerinin "herhangi bir ideolojik çıkarımda bulunulmadan" tespitini amaçlamaktadır.

Kafkasya Araştırmaları Grubunun hiçbir siyasi kuruluş, kişi ve örgülle bağlantısı yoktur. Aynı zamanda hiçbir dini kurum ve kişilerle de bağlantısı yoktur. Grup, akademik çekirdek kadrolardan oluşmasına rağmen hiçbir resmi veya özel üniversitenin bünyesinde değildir. Kafkasya Araştırmaları Grubu amatör ruhlu gönüllü araştırmacılar tarafından oluşur. Grup, hangi milletten, hangi ırktan, hangi dinden, hangi yaşta ve hangi meslekte olursa olsun Kafkasya ile ilgili konularda araştırma yapan herkese açıktır.

Kafkasya Araştırmaları Grubu, ilgi alanına giren konularda çalışan, çalışmayı tasarlayan veya bilgi sahibi olan herkesi: Aktif üye, Onursal üye veya Fahri üye olarak kabul eder.

1. Aktif üye (ARAŞTIRMACI) : Grubun bu üyeleri bilizat araştırma ve inceleme yaparak bilgi üretir, bilgiyi yorumlayan ve yayımlayan kişilerden oluşur. Kişisel çalışmalarında tek yetkili olarak araştırmalarının sorumluluğunu taşırlar.

2. Onursal üye (DANIŞMA) : Kafkasya hakkında daha önceden yaptığı çalışmalarla tanınmış, bu konuda bilgi üretmiş ve toplumlarına ışık tutmuş veya hala benzer çalışma içerisinde olan kişilerden oluşur. Bu kişiler davet yoluyla gruba dahil edilirler. Ancak gruba katılımla veya katılımla, grup elemanları tarafından bilgi başvuru kaynakları ve da-

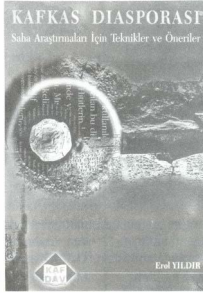
nışman olarak kabul edilirler. Onursal üyeler istedikleri takdirde gruba katılıp Aktif üye olarak çalışmalarda bulunabilirler.

3. Fahri üye (GÖNÜLDAŞ) : Kafkasya Araştırmaları Grubu'nun çalışma ve araştırmalarının gerekliliğine inan an ve destekleyen kişilerden oluşur. Çeşitli nedenlerle, gönülden desteklemelerine rağmen, ilgili konularda herhangi bir çalışma içerisinde bulunmayan veya bulunamayan bu kişilerin kişisel olarak yaptıkları maddi ve manevi her türlü katkı, grubun yaptığı araştırma, inceleme, gezi ve gözlemlerin sonuçları ile birlikte yayınlanır. Grupça yapılacak herhangi bir faaliyete en küçük bir destek dahil sağlayan herkes fahri üye olarak kabul edilirler.

Kafkasya Araştırmaları Grubu farklı branş ve mesleklerle çalışan araştırmacılar tarafından oluşur. Kafkasya Araştırmaları Grubu finansman ve giderlerini kendisi karşılar. Bütün harcama ve giderler grup mensuplarına karşılanır. İllicbir özel ve tüzel kişi veya kurumla maddi bağlantısı yoktur.

Kafkasya Araştırmaları Grubunda yapılan araştırma, inceleme, gezi ve gözlemler, çalışmaların gerektirdiği şekilde bilimsel ağırlıklı yazılı ve görsel yayınlara dönüştürülür. Çalışma ve araştırma sonuçları uluslararası bilimsel toplantılara taşınarak internet bilgi ağına dahil edilir. Grubun elemanları tarafından yapılan araştırma ve incelemeler oluşturulan yayıncı kuruluşu Kafkasya Araştırmaları Yılığında yayınlanır. Bilgiden ve bilimden sonuçlarından korkmayan, kişisel çıkarımlarla küçük hesaplar peşinde koşarak doğruları çarpıtılmayan kişilerden oluşacak yayıncı kuruluşu, Kafkasya hakkında üretilen her türlü bilimsel bilgi ve sonucu tamamen tarafsız ve objektif olarak değerlendirilip, yayımlamak başlıca amaçları arasındadır.

Kafkasya Araştırmaları Grubu üyeleri arasında bilgi iletişimi ağı kurularak, gerekli kaynak ve dokümanın yardımlaşması yapılır. Bu amaçla gruba ka-

ülken üyeler istedikleri takdirde ellerinde mevcut olan yazılı, sözlü veya görüntülü kaynakları bir listede birbirlere ulaştırarak gerekli kaynak aktarımında bulunabilir. Grup üyelerinin yapacakları veya yaptıkları araştırmaya ve çalışmalar, grubun diğer elemanlarına duyurularak bilgilerine sunulur, fikir ve görüşleri alınır. Grup elemanlarının daha önceden yayınladıkları veya yayımlayacakları çeviri ve telif eserler ilgilenen üyelere ulaştırılır.

Kafkasya Araştırmaları Grubu her yıl yapılacak araştırma konularını üyelerinin görüşleri doğrultusunda tespit eder, ayrıca araştırma yapmak isteyen ancak konu ve girişim sıkıntısı çeken üyelerine de çeşitli konu ve yöntem önerileriyle kaynaklık eder. Yapılacak çalışmanın metodu ve uygulama aşamaları konulara göre ilgili uzmanlara danışılarak tespit edilir ve araştırmacıya ulaştırılır. Yapılan çalışmanın süre, yer ve konusu hakkında diğer üyeler de haberdar edilerek araştırma yapılacak bölgelerde ulaşılacak kaynak kişi ve kuruluşlarla bağlantı sağlanır. Kafkasya Araştırmaları Grubu üyelerinin görüşleri ve eleştirileri doğrultusunda her çalışmada dönem sonunda kendisini mevcut şartlara göre yenileyebilir. Tamamen özel bir yapılandırma olarak oluşturulan Kafkasya Araştırmaları Grubu, başkanı ve yöneticisi olmayan grup üyelerinin tanınmasını aynı yetki ve sorumluluğa sahip olduğu, sevk ve idaresinin ise grup içinden, görüşmelerle sağlandığı özel bir yapılandırma. Aynı zamanda araştırmacılar grup adına kendi yapacakları çalışmalar üzerinde tek sorumlu ve telif hakkı sahibidirler.

Grup Faaliyetleri ve Çalışma Raporu

1. 1999 yılında grubun temel kuruluş amacı olan saha araştırmalarına başlanmıştır. Bu amaçla master proje olarak Göksun-Büyükçamurlu (Vuh) köyüne dört günlük bir araştırma gezisi yapılmış, köy gençlerine kültürel konulu bir konferans verilmiştir. Köy ileri gelenleriyle görüşülerek çalışmalar için manevi destek sağlanmıştır. Köylü tarihsel gelişimi, orijinal konut, mimarisi, diğün ve eğlence adetleri üzerine araştırmalar yapılmıştır. Konuların fotoğrafları çekilerek plan ve katalog çalışmaları, otantik bir köy diğününü eski adeller canlandırılarak gerçekleştirilmiştir. Video görüntüleri ile bütün bu çalışmalar kayda geçirilmiş, elde edilen bütün bulgu ve sonuçlar daha sonra değerlendirilmek üzere arşivlenmiştir.

2. Göksun bölgesinde yer alan Mehmetbey (Ab-zeli), Kireç (Avar), Küçüksu (Çeçen) ve Fındık (Kabar-dey) gibi bazı köylere ileride daha detaylı araştırma

tırılmak üzere ön tespit, geziler yapılmış ve gerekli notlar alınmıştır. Yeni dönem için plan ve projeler hazırlanmıştır. 2000 yılı içerisinde grubun çalışma alanı olarak Göksun çevresi incelenmesine devam edilmesi ve ağırlıklı olarak Çardak beldesi merkezli alanda araştırma yapılmasına ve bu tür çalışmalar için başka grupların da teşvik edilmesine karar verilmiştir.

3. 2000-2001 yıllarında daha önce belirlenen hedeflere uygun olarak çalışmalara devam edilmiştir. Bu amaçla: Büyükçamurlu köyünde alan araştırmaları yapmaya devam edilmiş, köy gençlerinin organize ettiği "şenlik"lere iştirak edilerek destek verilmiş ve yapılan eğlenceler kayda geçirilmiştir. Köy merkezinde yer alan eski bir yapının onarılacak "kültür evi" ne dönüştürülebilmesi için çalışmalar başlatılmıştır.

4. Çardak ve Küçüksu köylerinde alan araştırmalarına başlanmıştır ve aşağıda verilen konularda derlemeler yapılmıştır.

- Kafkas-Çeçen yemekleri ve yemek kültürü özellikleri
- Kafkas-Çeçen eğlence ve oyunları, oyun araçları
- Kafkas-Çeçen mezar adetleri ve ölüm törenleri
- Kafkas-Çeçen Motifleri ve El Sanatları

Bu araştırmalar büyük oranda tamamlanmış ve yayına hazırlanmaktadır. Bu arada Grup olarak yapılan saha araştırmaları sırasında genç arkadaşlardan gelen talep üzerine araştırmacılar pratik yöntem ve öneriler sunan bir kitap üyelerimizden Erol YILDIR tarafından hazırlanmış ve Sayın Muhittin Ünal'ın değerli yardımlarıyla KAFDAV tarafından yayınlanmıştır.

5. 2002 yılında itibaren halen yürütülen alan çalışmalarına ek olarak "Kafkas diğün kültürü" hakkında başlatılan derleme çalışmalarına Göksun, Uzunyayla ve Sivas bölgeleri ağırlıklı olarak devam edilecek ve Grup üyelerinin farklı bölgelerde yaptıkları müstakil araştırmalarına destek verilecektir.

6. www.kafkasyagrubu.org adresinde gruba ait web sitesi oluşturulmuştur.

7. Bugüne kadar yapılan araştırmalarda bütün mali yükümlülük kişisel olarak grup üyeleri tarafından karşılanmış herhangi bir sponsor desteği alınmamıştır.

Köye Çıkmak

Kevser RUHI

KÖYE ÇIKMAK - 1

Balcıdede, Ekişdere, Pehlivanhoca, Çiftlikalan, Koçbayır ve Suçuktı.. Balıkesir ili Gönen ilçesine bazı bu köylerin ortak özelliği, tümünün de 93 Harbi diye bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Batımlı ve civarından göç eden Gürcüler tarafından kurulmuş olmasıdır.

Balcıdede, Dedeköy olarak da bilinir. Ama Gönen’li Gürcüler arasında bilinen adı Ereguna’dır. Ekişdere köyünün Gönen’e uzaklığı 11 km.’dir, sınırları içerisinde şifalı su ile tanınan Dağ İncası bulunur. Pehlivanhoca köyü ilçeye en yakın gürcü köyüdür. 5 km. uzaklıktadır. Gürcü Babayaka bu köyün bir diğer adıdır. Çiftlikalan da Gönen’e 12 km uzaklıkta bir gürcü köyüdür.

Koçbayır ve Suçuktı’yı sona bırakalım. Koçbayır babamın, Suçuktı ise annemin köyü olduğundan onlar hakkında anlatacaklarım fazla...

Göçmen ruhlarımızın mekân ayırmak bile olsa bir isimden diğer isme dolanmak suretiyle hala güç halinde olduklarından mıdır; bu gürcü köyleri içerisinde Suçuktı, Ekişdere ve Çiftlikalan haricinde diğer üçünün birden fazla ismi var.

Koçbayır’ın isimlerinden hangisini seçsem? Köyün kurulduğu bölgeye civardaki yörük köyleri “Kaplama” derlermiş. Dedelerimiz gelip yerleştiklerinde verilen isim Salhiye olmuş. Nedeni köyde “Salih İnsan”ların, okumuş insanların çok olması.. Salih; yetkisi olan, dinin emrettiği şeylere uygun hareket eden anlamında.. Gönen’in ilk müftüsünün bu köyden olduğu söylenir. İlk Gönen kadılarının da bir yine bizim köylü imiş.. 40’lı yıllara kadar Salhiye olarak biliniş köyün adı. Derken bir isim değişikliği furçası döneminde köyün adı köylüye sorulmadan, “Koçbayır” olarak değişikliğe uğramış. Bağlı bulunduğu Tütcü bucağının o zamanlardaki adı da Ayvacık.. Bizim köy de buraya bir hayli yakın mesafede. Civardaki köylüler bir mü-

det buna Türk Ayvacık bızım köye de Gürcü Ayvacık demişler. Hala zaman zaman Gürcü Ayvacık ismi kullanılır. Çok karışık görünüyor değil mi? Kaplmacı, Salhiye, Gürcü Ayvacık ve nihayet Koçbayır.

Annemin köyü olan Suçuktı’nın ilk ismi çok eski kayıtlarda “Suçukdğı” olarak geçmekte.. Miladi 1303, Miladi takvime göre de 1891 Yılı, Hüdavendigar Salmamesinde 93 harbinden sonra Gönen ve civarında kurulan köyler içinde Çiftlikalanı, Balcıdede, Ekişdere, Pehlivanhoca ve Suçukdğı köylerini ismi geçmektedir.

Buradan da görüldüğü üzere, Çiftlikalan sadece, “i” harfini atmış somundan. Suçukdğı, köyündeki isim değişikliği de dilin zaman içerisindeki evrimine paralel olarak “Suçuktı” şeklinde olmuş. Ama bu köye de bundan başka hiçbir ismin yakışacağını sanmam.. Eskilerin deyişyle “i-niyle misenim” bir köy Suçuktı.. Her yerinden sular çıkıyor dersem inanın abartmış olmam.. Köyün ortasında yerden kaynayan soğuk suyun oluşturduğu bir göl vardır. Berrak bir su, seyrine devam

“Bu suya bir hidroelektrik santral kurulsa, tüm Gönen’in elektrik enerjisi ılıtıcı karşılansın” diyor Zafar RUHI. Suçuktı’nın asırlık çarlarındaki birtakım altında akan suyu inceliyor.

olummaz.. Gölden çıkan su, köy nüfusunun çok olduğu yıllarda köyün “şenlikli” olduğu yıllarda yanı, üç tane değirmeni döndürmüştü.. Su ile çabışın bu değirmenler şimdiki kullanılmamakta.. Gölün hemen yanbaşında, bize dünya durduğundan beri orada duruyormuş gibi gelen bilmem kaç asırlık koca bir çınar ağacı köye ilk girişte hemen dikkat çeker.. Çocukluğumuz çınar ağacının kovuğunda evcilik oynayarak, dallarında kurulan salıncakta göle doğru sallanarak, sıcağlardan bunaldığımızda -mandalardan fırsat bulursak- gölün suyunda serhileyerek geçtil.. Suçuktı’nın suları bu kadarla kalmıyor, köyün çeşmesi görevini yıllar boyu yerine getiren hiç azalmadan akıp duran su gidercek ufak bir dere oluşturur, bahçeleri sular, lezzetini sebzelere meyvelere aktarır yıllardır... Kısacası nereye eşsen ora-

dan fışkıran sular bu köye verilen ismi ne denli isabetli olduğunu gösterir...

Çocukluğumuzda bir ilçede Gönen'de oturduğumuz için gerek Suçık'ta ya gerekse Koçbayır'a sık sık gider, uzun süreli tatillerimizi köyde geçirirdik. Yaşadıklarımızdan yola çıkarak bu iki köy ile ilgili anılarımı, anımsamadıklarımı çoğulca bunları yazmadan edemedim...

Her iki köy de diğer tüm gürcü köyleri gibi dağ köyü denilebilecek bir coğrafyada kuruludur. Gönen verimli toprakları olan bir ovada yer almış ilçedir. Gürcü köylerinin bulunduğu yerler ilçe merkezinin bu dümdüz lüğüne inat hep dağ başlarıdır.

Eskiden heri yarı şaka yarı ciddi söylenegelen şu sözleri anımsarım: "Bizim gürcüler, koskoca ovada yer beğenmişler, nerde ağaçlık yeşillik, suyu bol bir dağ başı görmüşler, oraya köy kurmuşlar. Buranın yolu var mıdır? Nasıl gidiliş gelinir? Kimse bunu düşünmemiş."

Göç edilen yer ile gelinip köy kurulan yerin bu kadara birbirine benzeresi tesadüf değil elbette... Gönen yemyeşil, dümdüz sulak bir ova. Sivrisineği de rahatsız edici boyutta olunca sivrisiyeekten kaçmak için dağlara çıkılmış... O günün koşulları düşünülecek olursa aklılcıca bir iş yapmış atalarımız. Biz günümüz nantığı ile düşününce "niye bu dağ başları mesken tutulmuş?" diye sorma şımarıklığını gösteriyoruz. Savaşın kaçıyor insanları... Savaşın dehşetinden kaçıyor. Anadolu öyle bir yangın yeriki: mekan tutulan, köy kurulan yerlerin de hallyle güvenli olması koşulu öne çıkıyor... Din unsuru da çok etkili bu göçte. Onu da yabana atmak gerek.

Gelinmesin gidilmesin, yolu sarı olsun ama mutlaka suyu bol, yeşil bol olsun. Yolu sonradan yapılmış ne gam? İsteyen her genç! aşar gider köyüne. Biraz şaka biraz da sitemle karışık söylenen bu sözler aslında: doyulmaz dağ havasına, şırl şırl akan derelere, yemyeşil ormanlara sahip bir köyde tatillerin tadını çıkaran bizler için bir bölümlenme vesilesi idi.

İşin sitemle ilgili tarafına gelince: o da, köylerimizde -burada Suçık'ta ve Koçbayır benim sözünü ettiğim- günlük için Tütüncü Nahiyesine kadar olan

yolu araba ile minibüs veya taksi tutarak bir kısımda ya ya yürüyerek gitmek zorunda olduğumuzdan. İloş o yürüyüşler, eğer bir düğüne gidiliyorsa, çok da eğlenceli geçerdi. Ama çok sevdiğimiz Koçbayır'a Suçık'ta ancak saatlerce yayan yürüdükten sonra ulaşabiliyor olmak gücümüze giderdi. Sitemi bu yüzden.

Zamanla yollarımız yapıldı, asfaltlandı bile. Çoğumuz kendi arabalarımızla istediğimiz zaman istediğimiz saatte 10- 15 dakikada köylerimizde ulaşabilir olduk. Şimdilerde çocuklarımız sırf değişiklik olsun diye, en çok da, eski günleri ballandıra ballandıra anlatan biz "eski"lerin etkisinden olacak, biraz da gençliği verdiği seriven merakı da eklenince üstüne; bazen zevk için yayan gıdip geliyorlar bizim zorluluktan yürüdüğümüz yolu... Aynı tat alıyor mu? Onlara sormak lazım.

İşte o günlerden, yani yolun Tütüncü bucağından (veya Türk Ayvack'tan) sonrasını köylerimizde kadar yürüyerek gitmek zorunda olduğumuz günlerden kalma bir deyişle "köye gittin mi?" diye sorulmaz. "Köye çıktın mı?" denir. Koçbayır ve Suçık'ta çıkılır çünkü... Sonra da oradan Gönen'e inilir...

Suçık'tan asırlık çınarlarından bir başkasının altında. Kevser (Uygun) RUHİ, İnsan Uygun ve çocuklar Onur Uygun, Dila RUHİ.

KÖYE ÇIKMAK - 2

"Amezgani ayıhlı makvan"

İnsan, köyünden uzakta ise, hele hele bir daha asla dönülmeyecek yıllar ardında ve inafsızca da geçliyorsa: geçmişte yaşadığı bazı güzellikler elinden kayıp gitmesin, anlatılсын paylaşılsın istiyor. Anıları, su üstüne yazı yazar gibi anlatıp anlatıp durmaktansa: onların kalıcı olmaları için çaba sarfetmeye başlıyor.

Bir de hayret! Geçmişe dönüp baktığımda hep iyi, güzel ve neşeli anılar canlanıyor gözünde insanın. Ben de köyümle ilgili çocukluğumuzda ve ilk gençliğimizde düşündüğüm, eğlenceli, tatil vb. nedenlerle gittiğimiz zamanları anımsıyorum. Bunları da zamana karşı korumak saklamak için yazıdan medet umuyorum... Biliriyordum ki bir çok benmişim de aynı duyguları paylaşıyordur. Yalnız olmadığımı bilmek güzel.

Gönen'in gürcü köylerinde düğün, nişan, sünnet vb. bir neden olmaksızın gençlerin bir araya gelip eğlence yapması "aynı" olarak adlandırılır. Aslı, türkçe "ahenk" kelimesidir. İnsanların bir araya gelip "ahenk" içinde "uyun" içinde eğlenmesi bakımından olsa gerek böyle yerleşmiş dilimize. Ancak bu ahenk sözcüğü bizlerin dilinde Gürcüce aksanla da birleşince "aynı" halini almış. Düğünler dışında herhangisi bir vesile ile bir araya gelip eğlenme, bizi Gönen'de gürcülerin lügatında "aynı" yapıyor. Bilyelim ki köyümüze bir misafir aile geldi. Ailenin genç kız veya oğlu da var. Bilyükler kendi aralarında görüşüp konuşurlarken genç misafiri anlatarak da gençlere düşer değil mi? Birimiz ev ev dolaşır herkese haber verir:

- amezgani aynılı nakvanan (Bu akşam aynılı-mız var).

diye bildirir. Genç misafirin onuruna akşam olunca köyün tüm gençleri bir araya gelir. "Çalgı" dediğimiz akordeonumuz da yanımızda tabii, düğünce benzer bir eğlence yapılır. Toplanıp eğlenilecek yer, mevsimi yaz ise şimdiki artık öğrenci yokluğundan kullanılmayan okulun bahçesi olur genellikle.

Bu aynılı'ların önemli bir işlevi daha vardır. Bu düğünlerde de geçerlidir. Ortamı idare eden bellikanlı başı kimse onun öncülüğünde önce 12-13 yaş civarını yetişmekte olan gençlerimize gürcü oyunlarını oynamaları için fırsat tanıır. Özellikle Deli Horon figürlerinin daha sadeleştirilmiş şekli diyebileceğimiz "basma" oynanır. Ardından sıra ile diğer oyunları da oynarlar. Öyle ya, oyunları güzel öğrenecekleri ki onutulu gilmeler, gelenek silsilesi. Onların erkenden yatacakları düşünülerek erken saatte bu fırsat verilir. Artık geriye gençlerimizin gösterilerine kalmış bir şey. İster gider yatıp uyurlar ister geç saatlere, bazen de sabahlara kadar süren aynılı'lere katılırlar. Her seferinde yatıp uyusunlar diye beklediğimiz ufaklıklar, gençliğin verdiği enerji ile yorulmak nedir bilmeden tüm oyunlara katılırlar. Biliirim; bizler de o gruba dahil ilk bir zamanlar, eğlenceyi bırakıp eve yatmaya gitmeyi hiç istemedik.

Yöremizde gürcüler arasında çok yaygın bir espriyi burada anlatmak isterim. Köylerimizde çalgı çalan, akordeon çalmayı bilen kişiler düğünlerin, eğlencelerin olmazsa olmaz unsurudur. Baba-oğul Hasan ve Ali Ergül, Halit ve Mustafa Gürbahir, aynı aileden Erol, Ergül, Ali Güngör, Mehmet, Osman

ve Bahattin Yılmaz kardeşler, hele hele eskilerden ve bu gidişle de hiç eskimeyecek olan Kemal Gümrük, Ahmet Özbek; nam-ı diğer Papa Ahmet ve Nael Güven olmadan, veya en azından bu saydığım "çalgı çalan" hemşehrilerimizden birkaçı olmadan bir düğünün tadı olabileceğini hiç sanmıyorum.

Bu kadar çok isim saydım ama bu isimlerin hepsi aynı gün aynı mekanda bulunmayabilir çok zaman. Bu, düğünlerin olmazsa olmaz şahsiyetleri bir anlamda düğünlerin şanssız kişileridir. Neden mi? Ortada oynayanların dinlemek için her zaman bir fırsatları vardır ama ya akordeon çalan ne yapar? Onun böyle bir şansı yok. Oynayan oyunu (perhali) yarım bırakmayacak bir anda mola vermesi gerekir. Genellikle çok sayıda "oyuncu" olmasına oranla "çalgı çalan"ların sayısı azdır. Bu da doğal olarak, bizim onlara "Bulunmaz İht. Kumaşı" muamelesi yapmamıza neden olur. Sonuçta onlar da etten kemikten yaratılışlarından artık bir an gelir mola vermek, kollarını düşündirmek isterler. Zamanı bi-

rinde, bu "Bulunmaz İht. Kumaş"larından biri düğünde habire çalıyor, gençleriniz de habire oynuyor; kimsenin oyunlara ara vereceği yok. Bulunmaz İht. Kumaşınız çalıyor, gençler oynuyor.

"Basma" bitiyor, pepeli gogo başlıyor, ditz hava bitiyor kumuk başlıyor, topal havası bitiyor, cerkez dansı başlıyor ki vay anam vay... Bu başla-dı mı da böyle kolay kolay bitmez... Bulunmaz İht. Kuma-

şının camı burnuna gelmiş, yarı türkçe yarı gürcüce: - Ekopa! ekopa yahu! Mevğale! Rodebaamdı perhulopt? (Yeter yeter yahu! Yoruludim, ne zamana kadar oynuyorsunuz). Biz de insanız. Omerlardan gelmiyor bu, damarlardan geliyor!

deyip akordeonu bırakarak ağrıyan kollarını gösteriyor. Kahkaha patlıyor. Omerlar için bir hatırlatma yapalım: Türlü bucağın bağlı köylerden biri olan "Ömerler" burada sözü edilen. Bizim köye uğrayınca ismi değişikliğinden kurtarmıyor yakasını Omerlar oluyorsa hayliye. Bir dönem gürcü nüfusuna da bulunduğu köylerden biridir. Ömerler köyü bizim köylerimizde yakın otluğu için bizim Bulunmaz İht. Kumaşının aklına gelen örneğe de şaşmamak gerek. Ömerler ve damarlardan kafiyeli bu söz o kadar tuttu ve o kadar kabul görüp beğenildi ki; o günden bu yana çalgı çalarken yorulmanın sığdığı mazere olarak söylenmeye başladı bizim buralarda:

Omerlardan gelmiyor bu, damarlardan geliyor!

Koçbayır'ın piknik yeri Havzi Karı. Sağda "Soğuk Su" çeşmesi var. İnsan, Sevinç Uygun ve çocuklar.

Nerede Arayalım Amiran'ın Cavaheti'ni?

Mamiya PAĞAVA

Halk yapıtlarında ifade edilmiş coğrafi isimlerin öğrenilmesinin önemli bir bilimsel değeri vardır. Birkaç öne sürülen ayrıştı dışında yöresel adlar gerçeklere dayanılarak ifade edilmiştir. Halk söylenceleri ve geçmişten aktarılanlarda isimler çok fazla hatırlanmazlar. Bilim adamlarına da belirtildiği gibi anlatılar daha çok kendi kahramanların gözün ulaşabildiği, yaşadığı veya havalinde bulunduğu coğrafi bölgeden esinleniliyor (M. Çikovanı, Gürcü Hikayeleri, Kitapta: Gürcü Halk Hikayeleri 1938, 27). Bundan dolayıdır ki yapıtların başlangıcında folklorik yaşam tarzı ve figürler söz konusu yöre hakkında bilgi sahibi olmak için çok şey ifade ederler. Kültürel kahramanlarda bahsedilen bu yöreler sıkça çok eski dillerin semantizinde yer ettiğinden dolayı o yerin araştırılmasında dilbiliminin gözüyle bakmakta büyük bir öneme sahiptir. Bütün bunlarda kendi kültürel varoluşunu ve dillerin tarihini ortaya koyar. Prof. Mihail Çikovanı'nın, "Hiçbir coğrafi ad halk söylentilerinde tesadüfen var değildir" demesi bütün bunları doğrudan niteliktedir (M. Çikovanı, Amiran'ın anlatılarına göre coğrafi isimler, Salubillo Krebuli, 1959, 356). Kuramsal problemleri bir yana bırakırsak o bizim konuşma komumuz hakkında bir çaba sarf ediyordu. Şimdi dikkatimiz Amiran'ın bahsettiği yer üzerine odaklanacağız.

Söylentilere göre, Amiran'ın babası genç yaşta öldü. Bundan Sulhanmali'nin düşmanları yararlandı. mücadele ettiler (Amiran'ın iki kardeşi vardı: Badri ve Yusuf) ve evini aşındırdılar. Söylentiler Amiran'a şunları söylüyor: "Badri, Yusuf ve Amiran yetimler büyüyor, devlerin korkuluğu Cavaheti'ye dokunuluyor?"

Amiran'ın ifade ettiği yer büyük bir olasılıkla Cavaheti'yi yetimler koruyacaklar, gerçekte başka yerlere bakarak Cavaheti o yerdin ki Amiran ve kardeşleri devlerle savaşıyorlardı: "Biz üçümüz, üç dev Cavaheti'ye dokunuluruz" (M. Çikovanı, Orda, 360). Kaca söylentilerine göre Balhetti karşımıza çıkar: "Geyiğin izi Balhetti çayırına indi" Onun ifade ettiği şekle göre karşımıza Molhetti çıkıyor. Bunun gibi Çabalhetti, bazen de Çakmahetti değiştiyor.

Amiran'ın ifade ettiği yer inceleyen Merab Çikovanı şöyle bir soru soruyor: Neyi ifade ediyor bu isim ve nereden kaynaklanıyor o? Cevaplıyor: "Bizim düşüncemize göre bilginin temeli burada orta-

ya çıkıyor, hangisi ki ifade edilmiş o yerin ismidir fakat Balhetti etniktir... Fakat Çabalhetti'yi ne ilgilendiriyorsa... Fakat o edebiyatın geçişinin bir parçası olmalıdır. Eğer halk söylentilerine dikkat edersek görürüz ki Amiran'ın etkilendiği anlatıldığı yerler Gürcistan sınırlarından çok az uzaklaşıyor. Bundan dolayıdır ki Çabalhetti'nin yerini Gürcistan'da arayacağız (M. Çikovanı: 361). Düşünüyorum ki "Çabalhetti'nin" çıkışı "Çabarhetti" hangisi Lahv'nin (bir yer adı) kıvrımında bulunuyordu.

Düşünüyoruz bilim adamlarının düşüncelerini ki Çabalhetti'nin yerini Gürcistan'da aramayı kabul etmek lazım. Düşündürücüdür. Amiran'ın bahsettiği, ifade ettiği Çabalhetti'nin prototipi Parhli (bir nehir adı) nehrinin kıvrımında bulunur. Yusufeli'nden yaklaşık 25 km. uzaklıkta bulunan gelişmiş Balhli-Parhli köyü (Balhlihari de hemen oradadır) deniyor. Bu köy bugün de (teski şekliyle) gürcü bir nüfus barındırmaktadır. Bizim fikrimiz de şimdiki çevreyi aynı şekilde destekliyor: "Kalmahale" söylentile göre Amiran'ın bahsettiği o yerin ilimnal olarak kabul edebiliriz. Bu 1938 yılında Guria'da yazılmış (nüfusa kaydedilmiş) G. Ebrulidze tarafından söylenmiştir ki Amiran "Çoruh'un kenarından Svanet'in dağlarına kadar üç günde dinlenmeden yolu kat etti. Ona İsa ve üç İlavari, beş demirci ustası atlarla eşlik ediyorlardı (N. Rehvişvili, Gürcü Halk Metalleri, 1964: 238). Kabul ederlerdik söylentilere bakarak Çoruh'un çevresi metal işleme yerleri idi. Amiran direkt burada zincir çaktı, bu zincire Tanrı İsa Svanet'in dağlarına bununla kendini zincirledi.

Arkeoloji uzmanları ortaya çıkardılar ki Çoruh'un kıyıları çok eski demir metallerinin işlendiği yer idi.

Bütün bunlar düşündürüyor ki Amiran'ın etkilendiği Çoruh'un karışık havzasıdır. Bu ki daha çok anlamı kazanyor söylentilerin bahsettiği yerler hakkında bilgi sahibi olmaya, ne kadar ki Çoruh'un çevresi coğrafi içeriklerinde Amiran'ın ayak izleri görülüyor.

Bu kadar farz edilebilir ki (kabul edilebilir olarak söylensin) fikirler Parhli suyunun çevresinde bulunan yer Balhli-Parhli (Balhlihari) paralel olarak bu Amiran'ın anlatıldığı coğrafi yerden Çabalhetti, Balhetti ve Balhli çıkmaktadır.

Çeviren: Arzu KAMACI

Türkiye'deki Gürcü Köyleri – 22

Iberva ÖZKAN

08 ARTVİN (Geçen sayıdan devam)

Artvin, Yusufeli'de Köy ve Yer Adları

ZAPOR/ZİĞAPOR/ZİĞAPOR/ZİĞAPOR (TAŞKIRAN) KÖYÜ

Köy, Kaçkar Dağlarından akan Zığapor deresinin vadisi boyunca kurulmuştur. 18 yayladan oluşan bir köy olup oldukça dağınıktır. Köyün merkezi Sargöl mahallesine 4 km uzaklıkta bulunan Savaşlet (Öz-nli) mahallesidir. Köyde Vaketi, Ubranl, Çarmaneti, Orçuvaliketi ve Ortiheli gibi Gürcü adı taşıyan mahalle ve yaylalar mevcuttur.

<i>Eski ve yeni adı:</i>	<i>Bağlı olduğu köy:</i>
Zınamant mah. (Adgtelep)	Yaylalar
Zitilozlar mah. (Köşebaşı)	Balalan

ZİĞLİSPİR (ZEYTİNCİK) KÖYÜ

Köy Zeytinlik adını köyde yetiştirilen zeytinlerden almıştır. Köy dar ve dağlık bir alana kurulmuş olup nüfusu 152'dir.

<i>Eski ve yeni adı:</i>	<i>Bağlı olduğu köy:</i>
Zınahor mah. (Çatbaşı)	Pamukçular
Zınavor ya.	Kirazalan
Zolagara ya.	Yüksekoba

ZOR (ESENİYAKA) KÖYÜ

Zor, Türkmenlerde bir boyun ismidir. Selçuklular devrinde, Horasandan gelip Anadolu'ya yerleşen 12 aşiretten 11. cisinin zor olduğu belirtilmektedir.

<i>Eski ve yeni adı:</i>	<i>Bağlı olduğu köy:</i>
Zovohor mah.	Cevizlik

ZUVAR (BADEMKAYA) KÖYÜ

Zuvar, ilçe merkezine 51 km uzaklıktadır. Az fakat verimli toprağı vardır. Halkı çiftçilik, hayvancılık ve gıbetçilikle geçimini sağlar.

Köyüçl, Ulupınar, Tarladüzü mahallelerinden ve Çoşet mezarından oluşur. İlçenin en fazla göç veren köylerin başında gelir.

<i>Eski ve yeni adı:</i>	<i>Bağlı olduğu köy:</i>
Zuvar mah.	İrmakyanı
Zuvar mız.	Yarbaşı

Yukarıdaki listeye göre Yusufeli'deki yerleşim yerlerinin sayısı 461 mahalle, 263 mezra, 117 yayla, 4 bağlık, 4 kışla olmak üzere toplam 849'dur. Ayrıca adlarını tesbit edemediğim için listede yer almayan 261'si mezra, 1'i yayla ve 3'ü de kışla olmak üzere 30 yerleşim yeri daha vardır ki bunlarla birlikte toplam 879 eder.

**GÜRCÜCE - RUSÇA -
İNGİLİZCE TERCÜME
YAPILIR -DERS VERİLİR.**

REAL TERCÜME

TEL: 0212 - 231 79 28

233 56 82

Şiirler

SENİ

Tarenti GRANELİ

Ben seni düşünüyorum ve sanki seni görüyorum.
Büsbünyam ve yine güm gümleşidir.
Aydın! Niye gelmeye zorkaldın?
Aydın! Söyle niye öyle geç kaldın?

Şimdi bu hisse daha fazladır.
Şimdi rüzgarlar ağaçları sallıyor.
Ben trajedimi anlatacağım.
Hemen çocuk gıılağlamaya başlıyor.

Böyle geçecek bu ıstırap, bu inlemek,
Sen bana beyaz elleriyle geleceksin.
Yarın geleceksin ve nasılsın diyeceksin,
Geliince biliyorum hemen okşayacaksın.

Bir de gece eziyetli olacak,
Eziyetli ve katı yürekli,
Ve bu gözler, lacivert gözler ki,
Bekliyor seni benim gözlerim.

Çeviren: Tea ZAKARADZE

(15) ტერენტი გრანელი „შენს მოლოდინში“

მე შენზე ვფიქრობ და თითქმის ვგრძნობ,
ვეფიქრობ და ისევე ღელავ უზიანად.
მეგობრებო! მოსვლა რად გაგიძნელებია?
მეგობრებო! რისთვის დაბრუნებულე?!

ახლა ეს გრძნობა უფრო მეტია,
ახლა ქარები არხვევენ ტარიფს.
მე შენ გაამბობ ჩემს ტრაგედიას
და როგორც პატივად დათმევენ ტარიფს.

ახე გაივლის წამება ოხერა,
შენ მოხვალ ჩემთან თუთი ხელეებით,
მოხვალ დაღლილი, მეტყევი, როგორ ხარ?
მოხვალ და ვაცე მომეფერები!

თუმცა იქნება ღამე წვადების,
ღამე სასტიკი და უღიბოვანი.
და ეს თვალები, ღეროვანი თვალები,
ჩემი თვალები ისევე მოგვლის.

Öyküler : Metro Durağı “Ağmeteli Tiyatrosu”

Guram ODİŞARİA

Savaş yeni bitmişti. Kiş buz tutmuş. Gece, saat onbir buçuk. Sokakta, orda-hurda yalnız lambalar yanıyor.

Merab misafirlikte uzun kalmıştı. Metroya yetmişik için acele ediyordu, acele adımlarla gidiyordu. Metroya az kalmıştı. Meydandan, kısa yoldan gidince metro durağına çok az kalırdı. Beş dakika sonra metroya ulaşırdı.

Auiden Merab'ın omuzuna birinin eli değdi.

— Geriye bakma, aksi takdirde eşek cennetine gidersin!

— Ve Merab boğazında bıçağın soğuk ucunu hissetti.

— “Deri ceket!” çıkar! diye emretti bir başka büyük bir ses.

Ne yapın? Onlar iki kişi, belki de üç kişiler. Onlarla başa çıkılmaz. Hemde, boğazındaki bıçak öyle zalimce bastırılmış ki az kalsın bozunu gelecek.

Onların biri Merab'a deri ceketin çıkarmasına yardımcı oluyor.

— Arkana bakma! tekrar ikaz ettiler.

Ceketin ceplerini karıştırdılar. Paraları çıkardılar. kağıtları da begeler kliprite baktılar.

— Vah, mültecimsin dedi biri ikincisine, hemde gıgırdı da... Oku.

Sonra, bir kaç saniye (yalnız) sessizlik çıktı.

Mülteci helgesin buldular diye düşünce (çinden geçirdi) Merab.

— Sen, gerçekten mültecimsin- diye soruyor büyük sesle Merab'a. Bu belge gerçek mi?

Merab ses çıkarmıyor.

— Sen, dilini mi yuttun? Mülteci olup olmadığının cevap ver...

Merab olumlu anlamında başını salladı. Sonra, tekrar sessizlik çıktı ortalıkça.

— Pekli, bize doğru dönce tekrar büyük bir ses duyuldu.

Aynı anda, bıçağı da boğazından uzaklaştırdılar.

Merab yavaş yavaş döndü.

Onun önünde, onun yaşıtı iki çocuk duruyordu. Birinin elinde ceket, diğerinin ise para ve belgeler vardı.

— Gilyin! diyerek Merab'a ceketli uzattılar. Daha sonra para ve belgeleri uzattılar.

Duruyorlar, birbirlerini gözden geçiriyorlar, birbirlerine bakıyorlardı.

— Böyle, geç zamanlarda gözme, kimle karşılaşacağın belli olmaz diyor, vedalaşırken alçak, hoşuk sesle. Şimdi, onun sesi çok değişikti, sesi sıcaktı.

— Hoşçakal!

— Hoşçakal!

Merab yoluna devam etti. Bir kaç dakika sonra metro durağına geldi. Metro kapanmıştı.

“Grmağeci” metro durağında indirdi Merab. Orda, altıst ile beraber akrabaları yanına sığınmıştı.

Merab eve girince kimse ile konuşmadı. Direk kendi odasına girdi, yatağı yüzüyle uzandı, başına yastığı geçirdi ve kısık sesle ağlamaya başladı.

Gürcüceden Çeviren: Ali ALTUN

SÖZLÜK

ლ ე ქ ს ი კ ო ნ ი

(Geçen sayıdan devam)

(LAZCA)	(MEGRELCE)	(GÜRCÜCE)	(TÜRKÇE)
ლაზრი	მეგრული	ქართული	თურქული
მეღი,მეღე	მეღი	მისი	kendinin
მეშთერი	მეშტარი	მეშტარი	müşteri
მეჭო,მეჭე	მეჭო	როგორ	nasıl
მლორამს, მლორათს	ლორანს, ლვარანს,	ბლავის, ლრილვებს	bağlıyor bıkmıyor
მჩხე,ჩხე	შხე	მსხვილი	kalınlık
მეჭა,ეჭა	ჭიჭე	მეჭი,ეჭა	az
მეღლი,ეღლი	ტყურა	ტყელი,ეღლი (მეღეში ქორთული- ლიონი)	yılan
მეხადე,ეხადე	ეხადო	ეხადო	açıkça, apaçık
მეხადარი	ონჯირე	საწოლი,მეხადარი (მეღეში ქორთული- თენი)	sedir

(Devam edecek)

Bulbulis Yubile - 7

(Geçen sayıdan devam)

— გზა, კ'ხა! — დაიძახა მჭეპარი ხმით შევარდენმა.

„დიდებული მოსახლე, იქნებ არც მე შესძლავს ეს შენი ღირსება სრულად: როგორც მტაცებელს და მოსისხლე ფრინველს, მე სრულიად სხვა წარმოდგენა მაქვს კარგზე, სიამაღლეზე, ისე ვარ აღზრდილი და იმისთანა ზნეჩვეულება მაქვს შესისხლბორცებული, რომ შენი გალობა და შენი ვინაობა თითქმის არც კი რამიმე უნდა მეზრინებოდეს; მაგრამ ეს ასე არ არის. მე კარგად მესმის შენის გალობისა, თვით შენი მნიშვნელობა. შენ რომ არა გევაჟდე, ფრინველები ერთმანეთს მუსრს გავაულებდით, შევარდენი შევარდენს აღარ დაინდობდა. შენი მშვენიერი ხმა ჩვენს, სასტიკ, მოსისხლე მადის გვინელებს; ეს ჩემ თავზე გამომიცდია. როგორა ვთქვა ტყელი, და ამიტომაც გავყავი სასტიკი ბრძანება, რომ ქორს, აღლვს, მიმინოს და სხვას არ შეეძლოს შენ ხელი გახლონ, რამე დაეშაონ. იუავი გამარჯვებული და იცოცხლე მრავალ-გამიერ!“

(Devam edecek)

HABERLER

İstanbul Batum Gürcü Derneği Geleneksel Gecesi

İstanbul'da kurulu bulunan Batum ve Havalisi Kültür Dayanışma Derneği tarafından düzenlenen Geleneksel Gece coşkuyla kutlandı. Türkiye'nin her yöresinden gelen Çvenerbiler tarafından oynanan geleneksel Gürcü halk oyunları yanında İsmail Türnin, Cengiz Kurtoglu, Ümit Tokcan, Kanil Sönmez, Bayar Şahir ve Gönül tarafından söylenen türküler izleyiciler tarafından ayakta alkışlandı. Ayrıca İnegöl Gürcü Derneği'nin bünyesinde bulunan İnegöl Folklor Ekibi tarafından Gürcüstan'ın tanınmış Gürcü Halk Dansları oynandı ve Çvenerbiler unutulmaz bir gece yaşadılar.

Gecede, bir çok Türkiye'li tanınmış Gürcü İşadamı, askeri ve politik erkanı yanında ayrıca Gürcüstan'ın Batıml kentinden özel uçakla gece için gelen 30 kişilik üst düzey mülki ve siyasi yöneticilerle hazar bulunmuşlardır.

22 Haziran 2002 akşamı İstanbul'da Adela Otelinde yapılan gecenin tekrarlannası beklenmektedir.

batum *"Geleneksel Gecemiz"*
Batum ve Havalisi Kültür Dayanışma Derneği
A. Nafiz Güman Mar. Karatoprak 54
Simsiz : 7 354 94 42 / 1 Melior-021
Tel : 0212 354 92 77 - 354 93 68 *Rafet Çarlanbasacı*

"Geleneksel Gecemiz"

02 Haziran 2002 Cumartesi 19:00-04:00
Londra Aitallı Kap. 28
Günbatan - İstanbul
Tel : 0212 563 31 33
Fax : 0212 563 42 72

DAVETİYE 2 KİŞİLİKTİR.

Gölcük Gürcü Derneği Lokali Açıldı

2001 yılı Temmuz ayında kuruluş işlemleri gerçekleşen Gölcük Kafkas Kültür ve Dayanışma Derneği'nin lokali 22 Haziran 2002 tarihinde açıldı. Serfer Salih Savaş'ın başkanlığını yaptığı dernekte Murat Sevim muhasip üye, Nazmi Çil, Osman Dışlı ve Osman Acar da yönetim kurulu üyesi olarak görev yapmaktadır.

Dernekte Gürcü kültürüne dönük faaliyetlerin kapsamında folklor ekibi ile ilgili çalışmalar başlamıştır. Lokalde bilardo salonu, kütüphane ve dört adet hilglsayar üyelere ve konuklara hizmet vermektedir.

Dernek Adresi: Atatürk Bulvarı, Ceyhan Apt.
No: 127/1 GÖLCÜK/KOCAELİ

LİVANELİ GAZETESİ YAYIMLANMAYA BAŞLADI

İntilnaz Sahibi ve Genel Yayın Müdürlüğünü birlikim sahibi, gazeteci, eski kurtlardan Engin Şenol'un yaptığı Livaneli Gazetesi 01 Temmuz 2002 tarihinde yayın hayatına başladı. Aylık ve renkli çıkan gazete 16 sayfa olup tamamen Artvin ile ilgili

haberler, söyleşiler ve fotoğraflarla donatılmış bulunmaktadır. İlk sayıda dikkat çeken yazılar arasında Artvin Gap Göz Kamaştırıyor, Bir Onurdu Kafkasya, 6 Ay Süren Kar İhlası, Çoruh'ta Rafting Şov, Vefanın Böylesi, Bu Ülkeye Atatürk Lazım adlı yazılar ve söyleşiler sıralanabilir.

Gazete aboneliği ve daha fazla bilgi için:

İBA BLOKLARI, No: 10/1, Daire: 7

Balmumcu -Beşiktaş

Tel: (0212) 288 73 87-288 79 22

Faks: (0212) 347 38 74

e-mail: yeniekonomi@yeniekonomi.com.tr

Aca Ölümler ve Geç Ulaşan Haberler

Gürcüstan, uluslararası bazda ödüllerine sahip üsünamı yitirdi. Tanınmış müzisyen ve orkestra şefi Cansug Kahildze, büyük ressam Cemal Lolua ile heykeltıraş Elguca Amuşakeli'nin 2002 yılı başlarında vefat ettiğini yeni haber almış bulunuyoruz.

Gürcüstan'a ve Gürcü halkına yitirdiği bu üç sanatçı için dergimiz adma başsağlığı diliyoruz ve ölenleri rahmetle anıyoruz.

Hayrte Köyü'nde Gürcü Pikniği

İnegöl Kafkas Folklor ve Kültür Derneği tarafından düzenlenen ve ilkcısı olarak yapılan Piknik ve Folklor Şöleni Hayrte Köyü'nde gerçekleştirildi. Köy muhtarlığı ile ortaklaşa düzenlenen şölene T.C. Kültür Bakanlığı maddi katkılar sağlamıştır. Katabahk Gürcü topluluğun coşkısıyla kutladığı şölene Gürcüstanı, Güney Korce, Mısır ve Balkarya'dan gelen folklor ekipleri de birbirinden güzel gösterileri ile katkıda bulundular. Şölen, adeta uluslararası folklor şenliği havasında sona erdi. Törene Gürcüstan'dan ve Almanya'dan gelen Gürcü konuklar da katılmıştır.

HAYRTE KÖYÜ MUHTARLIĞI
İNEĞÖL KAFKAS FOLKLOR VE KÜLTÜR DERNEĞİ
"Geleneksel 2. Piknik ve Folklor Şöleni"nde birliktir birliğe öneminden anar duyduğuz:
Tarih: 01 Temmuz 2002 Pazar
Hayrte Köyü - İNEĞÖL
Tel: (0212) 713 29 29 FAX: 0212 69 78
TE: KULTÜR BAKANLIĞI KATKILI LE GÖRÜLEBİLİR YERTE

Macahel Eğitim Kültür Dayanışma Vakfı'nın düzenlemiş olduğu piknik yapıldı.

İleriyıl düzenli olarak yapılan ve geleceksel tale gelen piknik geçen yıllara oranla katılımın az olmasını rağmen piknikteki dayanışma ve kaynaşma yine geçen pikniklere oranla daha canlı gerçekleşti. Piknik İstanbul-Hadımköy-Deñlikkaya Köyünde yapıldı. Piknikte sabahın erken saatlerinde piknik alanına Macahelliler gelmeye başlamıştı. İstanbul'da yaşayan Macahellilerin günümüz koşullarını meydana getirdiği koşullar nedeniyle birbirlerini görmeyen Macahelliler bu gibi organizasyonları sayesinde kaynaşmalarına neden olmaktadır.

Piknik alanının biraz küçük olması ve geçen yıllara göre daha elverişsiz olması; piknik alanının çeşitlendirilme doğrultusunda daha yakın bir yer seçilmesinden kaynaklanmıştır.

İlgeri sene alışılmış bir sanatçı programı ve diğer rozanalar bu sene olmamasına rağmen piknikte Macahelliler mutlu oldular. Macahelliler yöresel oyunlarını coşkuyla ve hasretle oyunlarını oynuyor ve piknikin bütün nimetlerinden faydalanıyorlardı. Spor oyunlarından sonra Macahel Eğitim Kültür ve Dayanışma Vakfı'nın düzenlemiş olduğu ve Çeneburu Derneğinin de bir (1) yıllık abonelik hediyeyle katıldığı hediye çekilişinden sonra piknikten dönüp hazırlıkları yavaş yavaş başlamıştı.

BASINDAN

Boğuzarak Ölmek

Geçen yıl, birkaç arkadaşla Türkiye'nin kuzeydoğusunda ufak bir kasaba olan Yusufeli'ni ziyaret ettim. Etrafı dağlarla kaplı, derin kanyonlar ise göz kamaştırıcı. O yer aynı zamanda henüz bozulmamış ve şahane Gürcü kiliseleri ile bezenmiş durumdaki. Bu kiliseler Tao prensleri tarafından 10. yüzyılda yapılmış genellikle. Bu kiliseler ortaçağ mimarisinin eserleridir. Erzurum-Yusufeli yolu üzerinde buharın Hahso, Oşk, Vank ve İşhan kiliseleri insanın nefesini kesecek güzelliğeler...

2008 yılına kadar bölgede yapılacak 10 baraj ile 300 km uzunluğundaki vadi su dolacak ve en az 15 köy ile ufak kasabalar sular altında kalacak. En az 15.000 insan yerlerinden edilecek. Bu dört kilsede sular altında kalacak paha biçilmez değerler olarak gözüküyor.

NewYork Times, 12 / 05 / 2002

Devlet Bakanı Toskay Gürcüstan'ı Ziyaret Etti.

Orta Asya ve Kafkasya Ülkeleri Ticaret Bakanları Konferansı'na katılmak üzere bir komisyonla Gürcüstan'a giden Devlet Bakanı Tunca Toskay toplantıyla; katılan bakanlarla ve Gürcüstan Cumhurbaşkanı Şevardnadze ile görüşti.

Turkish Daily News 22 / 05 / 2002

Trabzon'dan Batumi'ye Helikopter

Trabzon ile Gürcüstan'ın Batumi kenti arasında 28 Mayıs'tan itibaren helikopter seferleri başladı. Karşılıklı seferler 25 kişilik helikopterler her hafta salı, perşembe ve pazar günleri yapılmaktadır. 45 dakikalık sefer için kişi başına 50 dolar alınacaktır.

Hürriyet 25 / 05 / 2002

ABD Askeri Varlığı Gürcüstan'a Refah Getirecek

ABD askeri varlığı sayesinde Gürcüstan istikrarlı bir ülke olma yolunu seçti. ABD askeri eğitim uzmanları Gürcü ordusunu eğiterek Pankisi Vadisi Abhazya'daki sorunların çözümü kolaylaşacaktır.

Turkish Daily News 26 / 05 / 2002

Sezer Şevardnadze'ye Kutlama Mesajı Gönderdi

Gürcüstan Ulusal Günü nedeniyle Cumhurbaşkanı Sezer, Gürcüstan Cumhurbaşkanı Şevardnadze'ye Türk halkı adına kutlama mesajı gönderdi.

Turkish Daily News 27 / 05 / 2002

Rus Petrolü Bakü-Ceyhan'la Akdeniz'e İnecek

Rusya'nın Bakü-Tbilisi-Ceyhan petrol hattına bir arabu bağlayarak, kendi petrolünün bir bölümünü Ceyhan'a çıkarmak istediği öğrenildi. Gürcüstan Uluslararası Petrol Firması (GİOC) Başkanı Giorgi Çanturia yeni hatta Novorossiysk-Supsa-Ceyhan hattı adı verildiğini bildirdi.

Sabah 28 / 05 / 2002, Turkish Daily News 28 / 05 / 2002

Gürcüstan'a ABD Yardımı

ABD Başkanı Bush, terörizmle mücadele kapsamında Gürcüstan'a verilecek 25,5 milyon dolarlık yardımını onayladı.

Cumhuriyet 02 / 06 / 2002

Boru Hatında Son Adım

BP başkanlığındaki konsorsiyum, Bakü-Tbilisi-Ceyhan (BTC) boru hattının temelini atılması için Botaş'a talimat verdi. Botaş şartlıye çadırlarını hazırladı.

Radikal 02 / 06 / 2002

Sinirli'nin Kaynağı Gürcü Geni

İki Genç Kızın Romanı'nda yine öfkeli bir Perihan Mağden var.

"Başkalarından daha sinirli olduğunu biliyorum. Gözüm kararıyor ve çok kötü konuşuyorum. Kaynağımı çok düşündüm, Gürcü olmak. Gürcülerin sinirleri gerçekten çok bozuk. Genetik bir şey var."

Hürriyet 02 / 06 / 2002

HABERLER – BASINDAN

Gürcüstan Ulusal Günü Ankara'da Kutlandı

Gürcüstan Büyükelçisi Tarek Lebanidze, ülkesinin bağımsızlığını onuncu yıldönümünü için Ankara Sheraton Oteli'nde bir resepsiyon verdi. Resepsiyona, Demokrat Türkiye Partisi başkanı Ali Bayar, Parlamento eski başkanı Hikmet Çetin, yabancı elçilik mensupları ile askeri ve politik çevreden çok miktarda insan katılmıştır.

Türkisch Daily News 03 / 06 / 2002

BP Bakü-Ceyhan Petrol Hattı Kaçınılmaz

BP güdümündeki konsorsiyum kadar Azerbaycan'dan Gürcüstan'dan geçerek Türkiye'nin güney kıvrıma gidecek 1760 km boru hattı için 19-20 Haziran'ı kadar karar alacak.

Türkisch Daily News 07 / 06 / 2002

Bakü – Tbilisi – Ceyhan (BTC) İnkasine 23 Başvuru

BTC Boru Hattı Projesi'nin Türkiye kesimi için eni taraf denetim hizmetleri ihalesi için 23 firma başvurdu. Firmalar arasında yerli olanların yanında çeşitli batı ülke firmaları da yer aldı.

Finansal Forum 12 / 06 / 2002

Tbilisi, Rusya'yı Abhaz Ayrılıkçıları Desteklemle Suçladı

Gürcüstan Dışişleri Bakanlığı, Moskova'yı Abhazya'daki ayrılıkçı hareketi desteklemekle suçladı. Bakanlıktan yapılan açıklamada, Abhazya'da Gürcüstan ve Rusya yasalarına aykırı olarak, bölge sakinlerini Rus vatandaşlığına geçmesi konusunda kampanya yürütüldüğü kaydedildi. Abhazya'da son günlerde meydana gelen gelişmelerden Tbilisi'nin ciddi şekilde rahatsız olduğu vurgulanan açıklamada, bu gelişmelerin Abhazya'daki barışçı çözümü sürecinin yam sıra bütün Kafkasya'nın barış, istikrar ve güvenliğine zarar vereceği kaydedildi. Abhazya'ya silah getirilmesi ve bölgedeki bazı stratejik yapıların "Gürcüstan yasalarına aykırı olarak özelleştirilmesinin" de bu tür gelişmelerin Rus yetkililerin açıklamalarıyla gelişimine işaret edildi.

Finansal Forum 14/06/2002

Lazca Eğitim İstiyorum

Yapı ve Kredi Sanat Festivali kapsamında 10 gün önce İstanbul'da konser veren İspanyol gaydaçı Hevia'ya Karadeniz yelleri tarafından bir müzisyen konuk oldu. Birol Topaloğlu... Topaloğlu ile Hevia'nın sahne yoldaşlığı biz izleyicilere bir kez daha kültürlerin bozulmadan kaldıkları sürece nasıl da eşil, nasıl da kardeş olduklarını gösterdi.

Çıkardığı kendine ait iki albüm ve bir derleme çifte albüm ile bugün Türkiye'de de, dünyada da etnik müzik alanında tanınan Birol Topaloğlu R-

ze'deki köyünde sürdürüyor hayatını... Ama kendi deyimle "sınırlı bir milliyetçiliğin" üretildiği Karadeniz'de siyasi farklılığın, özgürlükçü görüşlerin savunarak.

– Yeni Karadenizli türkücülerin çıkışı Güneydoğu'daki şiddetlinin yükselişine paralel olarak gerçekleşti. PKK karşıtı, aşırı milliyetçi türküler Karadeniz, folklorunu Türkiye'ye yeniden hatırlattı. Siz bu gelişmeyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Şimdi ben bu siyasi seçlere fazla girmek istemiyorum ama şunu söyleyeyim: Ben Karadeniz'in daha doğusunda, Rize, Pazar'da bir Laz ailesinde dünyaya geldim. Ben Türkçeyi sonradan öğrendim. Bu benim seçimim değildi.

– Nece konuşuyordunuz?

Lazca. Mohti dili.

– Evet. Devam edelim...

Şimdi Türkiye'de maalesef tek dil, tek din, tek kültür, yani tektipleştirme politikası yüzünden Türkiye'de yaşayan diğer halklar, diğer moziyik kültürler diyelim, artık ne isim verirse, yani Türkçe dışında diller konuşan halklar yıllarca göz arı edildi. Dolayısıyla onların müziği de, yıllarca Laz eğzellerinin üzerine Türkçe milliyetçi sözler yazılara yapılan türküler insanlara Karadeniz müziği diye yutturuldu. Ama Türkiye'de artık ana dilde eğitim gündeme geldi. Ben artık bunların aşılacağına inanıyorum. Ancak şunu da söyleyeyim: Bizim kültürümüzün göz arı edilmesi benim kendi kültürümde daha da yakınlaşmama neden oldu.

Milliyet, 17 / 06 / 2002

Türkiye-Gürcüstan-Azerbaycan Ulaşım İşbirliği

Ulaşım ve haberleşmeden sorumlu üç ülke bakanlarının katıldığı toplantı İstanbul'da yapıldı. Toplantıda, haberleşme, karayolu ulaşım ve enerji koridoru konuları tartışıldı.

Ulaştırma Bakanı Oktay Vural, Samsun-Poti ve Batumi demiryolu ulaşımının çok önemli olduğunu vurgulayarak Aktaş-Çıldır karayolunun 73 km'lik kısmının bittiğini, yakında Aktaş-Çıldır sınır kapısının açılacağını, bildirdi.

Türkisch Daily News 21 / 06 / 2002

Karadeniz'in Kalbi İstanbul'da Atıyor

Türkiye bugün bir önemli toplantıya ev sahipliği yapacak. Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ) Teşkilatı Devlet ve Hükümet Başkanları Olağanüstü Doruk Toplantısı, Türkiye ile birlikte 11 ülkeden yüksek düzeyde katılımcılarıyla bugün İstanbul'da gerçekleştirilecek.

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in ev sahipliği yapacağı zirveye, Azerbaycan, Romanya,

Moldova, Gürcistan, Bulgaristan, Arnavutluk ve Ukrayna devlet başkanları düzeyinde katılıyor. Yunanistan ve Ermenistan dışişleri bakanları, Rusya Federasyonu ise Başbakan Yardımcısı tarafından temsil edilecek.

Dünya, Cumhuriyet, Zaman, Akşam, 25 / 06 / 2002

Sezer-Şevardnadze

Sezer ile Gürcistan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze Huber Köşkü'nde bir araya geldi. Görüşmenin ardından basına açıklamada bulunan Cumhurbaşkanı'nın dışişleri Başdanışmanı ve Özel Kalem Müdürü Tacan İkeni, ikili ilişkilerin tüm yönlerinin ele alındığını, bölgesel konular ve 2 üyenin önem verdiği çeşitli işbirliği tasarımları üzerinde durulduğunu söyledi.

Dünya, Cumhuriyet, Zaman, Akşam, 25 / 06 / 2002

Bakü-Ceyhan 2005' Hazır

Bakü-Tbilisi-Ceyhan Boru Hattı Projesi Genel Müdürü Michael Townshend, projenin fizik inşaatının gelecek yıl mart ayında başlatılacağı ve tam işletmeye de 2005 yıl başlarında hazır olacağını bildirdi. Projenin maliyetinin 3 milyar doların altında olduğunu bildiren Townshend, "Finansmanın yüzde 30'u özkaynak, yüzde 70'ü kredi ile karşılanacak. Kabaca 2 milyar dolarlık bir finansmana ihtiyaç var" dedi.

Cumhuriyet 27 / 06/2002

Düşler Diyarı Macabelli Adeta Bir Cennet

Son günlerde, "Tatile nereye gidelim?"... diye sorulara, hararetle TEMA Vakfı'nın düzenlediği "Biyotematür'a katılmalarını öneriyorum. Bu tura katılanlar "Düşler Diyarı Macabelli" çevresinde, gerçek düş gibi bir yolculuk yapacaklar. Şimdiki adı Camili olan Macabelli, tam Gürcistan sınırının üstünde. Karşındaki Gürcü köyleri bir "el sallamak" mesafesinde. Macabelli Gürcüce bir kelime. Maca "hilek", hile de "el" demek. Yani bilek Camili olmak üzere her parmak bir köyü simgeliyor: Düzenli, Maral, Uğur, Kayalar, Efeiler...

Hürriyet, 30 / 06 / 2002

Kafkasör Yaylaşı Boğalarla Renkleri

Artvin'in 2 bin 500 yükseklikteki Kafkasör Yaylası'nda dün yapılan boğa güreşleri sırasında, kızgın boğaların seyircilerini arasına dalması, İspanya'daki manzaraları aratmadı. Güreşler sırasında yaylada siyanürle altın madeni işletilmesi için yapılan çalışmalar, bir boğanın üzerine "Maden çıkmasın. Artvin'in yeşili solmasın" sloganı yazılarak pro-

testo edildi. Bu yıl 22'ncisi düzenlenen Geleneksel Artvin Kafkasör Kültür, Turizm ve Sanat Festivali'nin son gününe 20 bin kişi katıldı. Deste, ayak, küçük orta, büyük orta, orta, baş altı ve baş kategorilerinde giren 49 boğadan dereceye girenlere toplam 5 milyar lira ödül dağıtıldı.

Posta, 01 / 07 / 2002

Rusya Destekçi

Rusya Devlet Başkanı Putin, Gürcistan Cumhurbaşkanı Şevardnadze'yi arayarak teröristlerle ortak mücadele çağrısı yaptı.

Türk Daily News 02 /07/2002

Bakü-Ceyhan Tam Gaz

Türkiye açışında 21. yüzyıl projesi olarak belirlenen Bakü-Tbilisi-Ceyhan (BTC) ham petrol boru hattı projesi, ülkede yaşanan ekonomik bunalıma, hükümet boşluğuna ve siyasal tıkanıklığa karşın hızla ilerliyor. Ayrıntılı mühendislik çalışmaları tamamlanma aşamasında olan boru hattının 2005'ten itibaren yavaş yavaş açılması beklenirken proje sayesinde Türkiye-Avrupa-Asya arasında "enerji koridoru" durumuna gelecek. Ardahan'dan Ceyhan'a 1076 kilometrelik bölünmüş BOTAŞ'ın gerçekleştireceği proje kapsamında Ceyhan'da oluşturulacak deniz terminaline 2 bin 612 metrelik yeni bir iskele inşa yapılması da öngörülmüyor.

Cumhuriyet 03 /07/ 2002

Şevardnadze Rusya'ya Öfkeli

Gürcistan Cumhurbaşkanı Şevardnadze, Rusya'nın Gürcistan'ın Abkhazya Bölgesi'nde bulunan ayrımcılara Rusya pasaportu dağıttığını belirtirken Rusya'nın amacının o bölgeyi yutmak istediğini belirtti. Rusya tarafından organize edilen ve lara edilen bir plana ayrımcıların eline geçen Abkhazya Bölgesi'nde mevcut 50.000 ayrımcıya Rusya'nın pasaport sağladığı açıklandı.

Türk Daily News, 09.07.2002

Bakü-Ceyhan'da Önemli Bir Adım Adım Daha

Hazar petrollerini dünya pazarlarına ulaştıracak Bakü-Tbilisi-Ceyhan (BTC) Ham Petrol Boru Hattı Projesi çerçevesinde önemli bir aşama daha tamamlandı.

"BTC sahıpları" olarak adlandırılan TPAO, SOCAR, BP, Statoli, Unocal, Itocm, Delta Hiss ve ENI petrol şirketleri ile BOTAŞ tarafından yürütülen projenin çevresel etki değerlendirmesi (ÇED) çalışmasını taslat raporu, incelenmesi ve üzerinde görüş bildirilmesi amacıyla kamuoyuna sunuldu.

Dünya, 09.07.2002

-bonet

tıkır tıkır işleyen bir abonelik

*Bütün Dünya *Adam Sanat *Adam Öykü *NPQ Türkiye
*Toplumsal Tarih *İstanbul *Parşömen *New
Perspectives on Turkey *Hayalet Gemi *Cogito *Defter
*Kitaplık *Tiyatro...Tiyatro *Edebiyat ve Eleştiri *Teori
ve Politika *Foreign Policy *Akademik Araştırmalar
Dergisi *Beauty Forum *Anadolu Yaşam Gazetesi
*Sanat Dünyamız *Dağıtım Kanalı *Öyküden Bir
Bilet:Gidiş-Dönüş *Roza *Düşünen Siyaset *Edebiyat
Gündemi *Rasyo Ekonomi *Uç *Fashion News
*Üçüncü Göz *Sarı Trampet *Felsefelogos *Final ÖSS
*Kuaför Magazin *Sosyal Demokrat Değişim *İnşaat
Ekonomi *Final LGS *İmaj 2000 *Ütopiya *Güldiken
*Mjora *Görüş *Cogito *Rüzgar *Yazın *Defter
*Çveneburi *Karizma *Kafkasya Yazıları *Doğu Batı
*MAD *Üçüncü Öyküler *Turkish Aviation *Kunduz
Düşleri *Cosmetic Coiffeur *Liberal Düşünce *Sanat
Çevresi *Yumurcak Dennis ve Gıcır *Elektronik'te
Doğubank *Tüketici *Turist *4 Mevsim Turizm Aktüel
*Müzik Vizyon *Parşömen *İstanbul Kültür Sanat
Haritası *Toplumsal Tarih *İstanbul *NPT *Süper CD

Dilediğiniz dergiye, bir telefonla, bankaya gitmeden, form doldurmadan abonelik !

İster kredi kartıyla, ister teslim anında ödeme imkanı.

Gecikmeden, aksamadan, Aktif Dağıtım güvencesiyle, adresinize ücretsiz imzalı teslim.

Yalnız yıllık değil dilediğiniz süre için abonelik.

0212 210 0 110

Perpa Ticaret Merkezi 11. Kat B Blok No:1752 Okmeydanı/İstanbul

www.abonet.net

abonet@abonet.net

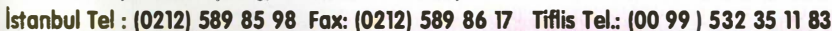
Faks: 0212 222 27 10

Turizm Kargo

Moskova
UKRAYNA
Kiev

(0112) 589 2599 ~~589 2599~~ (0112) 569 1611

DEMİRKOL

ULUSLARARASI NAKLİYAT
VE DIŞ TİCARET LTD. ŞTİ.

**KAFKASYA HATTININ EN ÜCRA KÖŞESİNE
SINIRSIZ ve GARANTİLİ TAŞIMA HİZMETİ**

MERKEZ OFİS:

Tevfik Fikret Caddesi
Taç İş Merkezi No:2 Kat 1
ŞİRİNEVLER / İSTANBUL
Tel.: (0212) 442 20 22 - 442 31 28
Tel.: (0212) 442 29 52 - 442 28 98

ŞUBE AKSARAY::

Küçüklanga Caddesi
Emniyet Oto Parkı İçerisinde No:31
AKSARAY / İSTANBUL
Tel.: (0212) 529 00 79
Tel.: (0212) 529 01 38

ŞUBE HOPA::

Hopa İş Merkezi Kat 2
No: 91
HOPA / ARTVİN
Tel.: (0466) 351 73 80